

**İYON DENİZİ'NDE BİR
OSMANLI ŞEBBENDERLİĞİ:
KORFU**

Serpil CEYHAN GENÇER

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir, 2024

İYON DENİZİ'NDE BİR OSMANLI ŞEHBENDERLİĞİ: KORFU

Serpil CEYHAN GENÇER

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2024

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ

ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER

ENSTİTÜSÜ

Serpil CEYHAN GENÇER tarafından hazırlanan İyon Denizi'nde Bir Osmanlı Şehbenderliği: Korfu başlıklı bu çalışma 03.07.2024 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan (Akademik Unvanı ve Adı Soyadı)	
Üye (Danışman) (Akademik Unvanı ve Adı Soyadı)	
Üye (Akademik Unvanı ve Adı Soyadı)	
Üye (Akademik Unvanı ve Adı Soyadı)	
Üye (Akademik Unvanı ve Adı Soyadı)	

ONAY

.../.../2024

Doç. Dr. Şafak AĞDENİZ

Enstitü Müdürü

...../...../.....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Serpil CEYHAN

GENÇER

İmza

ÖZ

İYON DENİZİ'NDE BİR OSMANLI ŞEBBENDERLİĞİ: KORFU

CEYHAN GENÇER, Serpil

Yüksek Lisans, 2024

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Musa KILIÇ

Osmanlı Devleti III. Selim döneminde tek yönlü diplomasi anlayışı olan ad hoc diplomasi anlayışından sürekli diplomasi anlayışına geçmiştir. Sürekli diplomasi anlayışını benimsemesi var olan kurumlarını yenilemesi ve birçok yeni kurum açmasına neden olmuştur. Sürekli diplomasi anlayışının bir parçası olarak 1802 yılından itibaren ilk etapta kıyı şeridindeki yerlere ticari ve idari işlemlerin çözülmesi amacıyla “şehbender” adı verilen konsoloslarını göndermiştir. Çalışmanın konusunu teşkil eden yer olan Korfu Adası; Osmanlı Devleti’nin kıyı şeridinde ilk şehbender gönderdiği yerlerden biridir. Şehbenderler gittikleri yerlerde Osmanlı Devleti’ni temsil etmiştir. Bu durum şehbenderliklerin yüksek yetkiler ile donatıldığını ve bu güvene sahip olduklarını göstermektedir. Bu nedenle şehbenderlerin; ticari, idari, istihbarat, ekonomik, adli, dini, siyasi görevleri bulunmaktadır. Osmanlı Devleti’nin stratejik konumu nedeniyle sınır komşusu olan Korfu’da bulunan Osmanlı tebaasının haklarını korumak ve gerekli ihtiyaçlarını karşılamak için burada bir şehbenderlik tesis etmiştir. Kurulan bu şehbenderlik 1804-1912 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Çalışmamız Korfu Şehbenderliği’nin kuruluşunu, görevli memurlarını, şehbenderlerin görevlerini, tebaaya olan yardımlarını, şehbenderlere verilen rütbe ve nişanları, yapılan merasimleri kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Korfu, Şehbender, Faaliyet, Rütbe, Merasim

ABSTRACT

AN OTTOMAN CITY ON THE IONIAN SEA: CORFU

CEYHAN GENÇER, Serpil

Master's, Year

Department of 2024

Supervisor: Doç. Dr. Musa KILIÇ

During the reign of Selim III, the Ottoman Empire transitioned from a one-sided diplomacy approach, known as ad hoc diplomacy, to a continuous diplomacy approach. Adopting continuous diplomacy led to the renewal of existing institutions and the establishment of many new ones. As part of this continuous diplomacy approach, from 1802 onwards, consuls called "şehbender" were sent to coastal areas primarily to resolve commercial and administrative issues. Corfu Island, the subject of this study, was one of the first places where the Ottoman Empire sent a consulate. consulate represented the Ottoman Empire in the places they were assigned to, indicating that they were endowed with high authority and trusted. Therefore, the duties of the consulate included commercial, administrative, intelligence, economic, judicial, religious, and political responsibilities. Due to its strategic location and to protect the rights and meet the needs of the Ottoman subjects living there, the Ottoman Empire established a consulate in Corfu. This consulate existed from 1804 to 1912. This study covers the establishment of the Corfu Consulate, its appointed officials, the duties of the consulate, the assistance provided to the subjects, the ranks and decorations awarded to the consulate, and the ceremonies conducted

Keywords: Corfu, Consulate, Activities, Rank, Ceremony

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesi, konu ile ilgili kaynakların toplanması, yazım aşamasında ve tezin geliştirilmesinde benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Musa Kılıç'a sonsuz teşekkürlerimi sunmaktayım.

Tezimi yazarken benden desteğini esirgemeyen sevgili ailem ve arkadaşlarıma destekleri için müteşekkirlerimi belirtmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
EKLER LİSTESİ.....	ii
KISALTMALAR.....	iii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
KORFU TARİHİ.....	5
1.1.KORFU'DA VENEDİK HAKİMİYETİ (1386-1797).....	5
1.1.1. I. Korfu Kuşatması.....	6
1.1.2. II. Korfu Kuşatması.....	7
1.1.3. III. Korfu Kuşatması.....	8
1.1.4. IV. Korfu Kuşatması.....	8
1.2. KORFU'DA CAMPO FORMIA ANLAŞMASI VE FRANSIZ HAKİMİYETİ.....	10
1.2.1. Cezâyir-i Seb'a-i Müctemia Cumhuriyeti.....	12
1.3. KORFU'DA İNGİLİZ YÜKSEK KOMİSERLİĞİ HAKİMİYETİ VE KORFU'NUN YUNANİSTAN'A VERİLMESİ.....	13
İKİNCİ BÖLÜM.....	17
ŞEBBENDERLİK KURUMU.....	17
2.1. Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Kurumu.....	17
2.2. Korfu Şehbenderliği'nin Kurulması.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	32
ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KORFU ŞEBBENDERLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ.....	32
3.1. Korfu Şebbenderliği'nin İdari Görevleri.....	32
3.1.1. Pasaport ve Vize İşlemleri.....	32
3.1.1.1. Şebbenderliğin Korfu'daki Yaşayan Osmanlı Tebaasına Dair İdari Faaliyetleri.....	41
3.2. Korfu Şebbenderliği'nin İstihbarat Görevleri.....	48
3.3. Korfu Şebbenderliği'nin Siyasi ve Diplomasi Alanında Faaliyetleri.....	52
3.4. Korfu Şebbenderliği'nin Tebaa'ya Yardım Görevleri.....	53
3.5. Korfu Şebbenderliği'nin Diğer Görevleri.....	55
3.6. Korfu Şebbenderlerine Verilen Rütbe ve Nişanlar.....	56
3.7. Korfu Şebbenderliği'nde Merasimler.....	58
SONUÇ.....	61
KAYNAKÇA.....	63
EKLER.....	71

EKLER LİSTESİ

EK-1: Korfu'ya İlk Tayin Edilen Yorgi Silvergo'nun Atanmasına Dair Ferman-ı Şerif.....	83-84
EK-2: Kitâb-ı Bahriye'de Yer Alan Korfu Adası Haritası.....	85
EK-3: Yorgo Silvergan'ın Korfu'ya Şehbender Tayin Olunduğuna Dair Hüküm.....	86
EK-4: 1844 Pasaport ve Mürur Tezkiresi Nizamnamesi.....	87
EK-5: Korfu Baş Şehbenderliği Tarafından Yollanan İki Evlilik, Bir Doğum Evrakının Gönderilmesi.....	88-89

KISALTMALAR

A. DVNS.ŞHB. d	: Bab-1 Asaî Divan-1 Hümayun Sicilleri
Şehbenderlik Defteri	
A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DH. MKT	: Dâhiliye Nezâreti Mektûbi Kalemi
DH.SN.THR	: Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus Tahrirat
Kalemi	
DH. ŞFR	: Dâhiliye Nezâreti Şifre Evrakı
DH. EUM	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
HAT	: Hatt-ı Hümayun
HR. İD	: Hâriciye Nezâreti İdare
HR.SYS	: Hâriciye Nezâreti Siyasi
HR.TH	: Hâriciye Nezâreti Tahrirât
HR.TO	: Hâriciye Nezâreti Tercüme Odası Evrakı
HR.UHM	: Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita
Müdüriyeti	
S.	: Sayı

s. : Sayfa

TDVİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK : Türk Tarih Kurumu

Y. PRK. DH : Yıldız Perakende Evrakı- Dahiliye Nezâreti

Maruzâtı

Y. PRK. TKM : Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve
Mabeyn Mütercimliği

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

ZB : Zabtiye Nezareti Evrakı

GİRİŞ

Korfu Adası; İyon Adaları arasında en tanınmış ve özellikle Akdeniz Adaları arasında şöhrete sahip olan bir adadır. Arkeolojik kazılar, adanın Paleolitik Çağ'dan beri yerleşim gördüğünü kanıtladı.¹ Ada ile ilgili en eski bilgiler M.Ö. uygarlıklarından bir tanesi olan *Korintlerden* ulaşılmaktaydı. Korfu Adası antik çağdaki ismiyle 'Kerkyra Adası' M.Ö. 7. yüzyılda *Epirotlar* tarafından işgal edilmişti. Dönemin ada uygarlığı olan Korintliler ise adayı savunmaya çalışmışlar ancak başarısız olmuşlardı.² Bunun üzerine adaya Epirotlar yerleşmişti. Bu bilgiler bizi antik Kerkyra Adası'nın ilk sakinlerinin Korintliler olduğu bilgisine ulaştırmaktadır. Kerkyra'nın zamanla Korintlerin kolonisi olduğu düşünülmektedir. Adanın antik dönemdeki ismi olan Kerkyra ismi efsaneye göre bir kadından gelmekteydi.³ Adanın ismi konusundaki diğer bir rivayet ise; şehir merkezindeki bir tepede bulunan iki hisardan almış olduğuydu.⁴ Şekli nedeniyle adaya verilen diğer bir isim ise Drepanon'dur.⁵

Korintliler sonrasında adaya yerleşen Epirotlar yönetiminde birçok Eretria göçmeni adaya yerleşmişti. *Chersicrates* komutasındaki Herakleidler adaya gelip Eretria göçmenlerini kovduktan sonra adanın burun kısmına yerleşmişler ve buraya atalarının adını yüceltmek amacıyla 'Hyllus' adını vermişlerdi.⁶

Antik çağda Korfu; Adriyatik denizindeki tüm ada kentleri ile iletişim halindeydi. Bu durum Korfu'yu güçlü bir deniz gücü haline getirmiş ve bugün

¹ Jim Potts, *The Ionian Islands And Epirus A Cultural History*, Oxford University Press, 2010, Oxford, s. 21.

² Henry and White Jerwis, *History Of The Island Of Corfu And Of The Republic Of The Ionian Islands*, Calbourne and Co. Publisher, London, 1852, s. 7

³ Mitolojiye göre Poseidon, Nehir Tanrısı Aesopos'un kızı "Nymph Corcra'ya" âşık olmuş ve onu bu adaya getirerek adaya kızın ismini vermiştir. Corcra ve Poseidon'un 'Phaecian' isimli oğulları dünyaya gelmiştir. Homeros'a göre Phaecian; Odysseus'un İthaka'ya dönmeden önceki çıktığı kara olan şimdiki Korfu Adası'nda Phaecians Krallığı'nı kurmuştur. Bknz: Homeros, *Odysseia*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 28: Corcra daha sonra Dor lehçesine göre Kerkyra kelimesine dönüşmüştür. Bknz: Eleni Mitraki, Angela Varela, *İyonya Adaları*, Yunanistan Turizm Kurumu Yayınları, İstanbul- Atina, 2016, s. 4: Korfu adı Grekçe "tepeler" anlamına gelen "Koryphai"nin İtalyanca şekline dayanır. Bkz: İdris Bostan, "Korfu", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, c. 26, s.201-202: Kanuni Sultan Süleyman'a Piri Reis tarafından sunulan Kitab-ı Bahriye isimli eserde Venediklilerin "Karkira" isimli kadının elinden zorla aldığı yerdir.

⁴ Mitraki, Varela, *a.g.e.*, s.4.

⁵ Tırpan, orak anlamına gelen kelimedir.

⁶ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s. 9.

Paleopolis olarak bilinen yeni bir sömürge kenti inşa edildi.⁷ Bu antik kentin kalıntıları; Korfu Kasabasındaki *Mon Repos Sarayı'nın* tam karşısındadır. Adada o döneme ait Artemis Tapınağı gibi bazı antik tapınaklar da mevcuttur.⁸

Kerkyra ahalisi; Korint ve Herakleidlerin baskılarından kurtulup bağımsız olmak amacıyla 'Peloponnesos Savaşı' sırasında Atina'dan askeri yardım istemişti.⁹ M. Ö. 431-404 yılları arasında süren savaş sırasında birçok yağma ve can kaybı yaşayan Kerkyra; M.Ö. 338 tarihinde Antik Makedon kralı II. Philip yönetimi altındaki Makedon ordularınca ele geçirildi.¹⁰ Yaklaşık 40 yıl boyunca Makedonların elinde kalan Kerkyra; M.Ö. 299- MS. 337 yılları arasında *Sparta, İliya ve Romalılar* tarafında sürekli saldırılara uğradı. Durmaksızın süren saldırı ve yağma hareketleri Kerkyra ahalisinin oldukça güçten düşmesine ve nüfusunun azalmasına neden olmuştu.¹¹

Roma döneminde Akdeniz havzasında gerçekleşen korsan saldırıları Korfu Adası'nda da görülmüştü. Roma hakimiyeti altında Korfu Adasının özerkliğini muhafaza etmesine izin verildi. Diğer Yunan devletleri gibi Kerkyra da Roma'nın işgalcilere karşı savunulmasında ve egemenliğinin devam etmesinde yardımcı olan sınır adalarından biri oldu. Roma hakimiyetindeki dönemde adada hamamlar da dahil olmak üzere yollar ve kamu binaları inşa edildi.¹² M.S. Birinci yüzyılda, Havarî Aziz Paul'un iki tilmizi olan Tarsus'lu Jason ve Patraslı Sossipatros, adaya Hristiyanlığı getirdiler ve Aziz Stephan'a adadıkları Hristiyan kilisesini inşa ettiler.¹³

M.S. 339 yılında *İmparator Theodosius* döneminde Roma İmparatorluğu; Doğu Roma ve Batı Roma olarak yeniden ikiye ayrılmıştı. Kerkyra ise bu bölünmeden Doğu Roma sınırları içerisinde yer almış ve yaklaşık üç yüzyıl boyunca Erken Bizans olarak da bilinen bu devletin hâkimiyeti altında kaldı. 551'de "Gotik Savaş" sırasında Ostrogotlar adaya baskın düzenlemişler ve *Garitsa Körfezi* ile

⁷ Antik Korfu kentinin Palaeopolis'te bulunduğu inanılmaktadır. Arkeologlar, büyük mimari öneme sahip çok sayıda kamu binasının, çok sayıda kutsal alan, son derece gelişmiş atölyeler, zengin tüccarlar ve konsolosların konutları ile Palaeopolis'in yakın çevresinde inşa edildiğine inanıyor. Bknz: Poots, *a.g.e.*, s. 25.

⁸ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s. 11.

⁹ Kerkyra ve Atina arasındaki ittifak Makedonların adayı fethine kadar sürmüştür. Bknz: Bury, John Bagnell, Meiggs, Russel, *A History Of Greece*, Palgrave Macmillan, 2000, London, s. 15.

¹⁰ Bury, Meigs, *a.g.e.*, s.17.

¹¹ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.13.

¹² Bury, Meigs, *a.g.e.*, s.17.

¹³ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.14.

Kanoni arasındaki konumu nedeniyle o zamanlar Chersoupolis (burundaki şehir) olarak bilinen Korfu şehrini yok etmişlerdi.¹⁴

Korfu Adası, Doğu Roma hâkimiyetinde kaldığı dönemde çok sık korsan baskınlarına, *Gotlar* ve *Saracenler* tarafından yapılan saldırılara maruz kaldı.¹⁵ Adayı korumak için *Kassiopi Kulesi* gibi pek çok kule inşa edildi.¹⁶ Korfu'daki Doğu Roma hâkimiyeti MS. 6. Yüzyıldan 11. Yüzyıla kadar sürdü. Gerçekten de Orta Bizans döneminden gelen gezgin raporları, Korfu'nun "Doğu ile Batı arasındaki seyahatler için önemli bir durak" olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Bu yüzyıllar boyunca Korfu, I. Justinianus'un, Afrika'daki seferleri için ve İtalya'nın *Goti'sine* karşı yürüttüğü operasyonların üssüydü.¹⁷ Korfu, Palaeopolis şehir surlarının dışında Aziz *Jason* ve *Sosipater* için anıtsal bir kilisenin inşasına izin veren 'Makedon Hanedanlığı' (867-1054) döneminde görece barış ve güvenliğin tadını çıkardı.¹⁸ Makedonya döneminin barışı ve refahı, 1033'te başka bir *Saracen* saldırısı ile bozuldu. Korfu'daki Doğu Roma hâkimiyeti 1081 yılında *Robert Guiscard* komutasındaki Normanlar'ın Korfu Adası'nın kontrolünü ele geçirmesiyle sona erdi.¹⁹ Kerkıralılar üç yıl devam eden Norman istilasından Venedik Cumhuriyeti'nin yardımlarıyla kurtuldular. Kaynaklara bakıldığında bu yardım dönemin Bizans İmparatoru I. Alexios Komnenos'un imparatorluğu sırasında Venedikli tüccarlara verdiği geniş imtiyazların Venediklilerin adaya yaptıkları bu yardımın nedenini teşkil ettiği görülür.²⁰

1147 yılında Norman Kralı II. *Roger'nin* emriyle Antakyalı George komutasındaki 70 kadırgalık filosu ile Normanlar Korfu Adası'na saldırdı ve burayı yeniden hakimiyeti altına aldılar.²¹ Ancak ada kısa süre sonra yeniden Bizans İmparatoru I. *Manuel Komnenos* tarafından kuşatıldı. 1149 yılında on ay süren bir

¹⁴ Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *The Ionian Islands: Aspects Of Their History And Culture*, Cambridge Schoolars Publishing, 2014, London, s. 23.

¹⁵ Bury, Meigs, *a.g.e.*, s.19.

¹⁶ Jerwis, H., Jerwis W, *a.g.e.*, s. 17

¹⁷ Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁸ Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁹ Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *a.g.e.*, s. 35.

²⁰ Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *a.g.e.*, s. 41.

²¹ II. Roger, Normanların güney İtalya'daki kazanımlarına Bizans imparatoru tarafından itiraz edilmesi ve kendilerine vaat edilen yerlerin verilmemesi üzerine Bizans imparatorluğu üzerine savaşa çıkılması emrini vermiştir. Komutanı Antakyalı George'yi ise Otranto üzerinden Bizans'ın koruyucu burçlarından olan Korfu Adası üzerine 70 kadırgalı bir deniz filosu ile göndermiş ve adayı yeniden Norman hâkimiyeti altına almasını istemiştir. Korfu adası ise Bizans imparatorluğunun vergi yükü ve George'unun kendilerine vaat ettiği kısmi özgürlük imkânları sebebiyle teslim olmuşlardır. Bknz: Norwich, John Julius, *The Kingdom in the Sun 1130–1194*, Faber and Faber, London, 2010, s. 62.

kuşatma sonrasında Korfu Adası yeniden Bizans hâkimiyeti altına girdi ve Bizans İmparatorluğunun uğradığı Latin istilasına kadar da Bizans hâkimiyeti altında kaldı.²² Bizans İmparatorluğu'nun dağılmaya başladığı dönemde Korfu Adası 1197-1203 yılları arasında Cenevizli korsanlar tarafından işgal edilmiş ancak Venedik donanması Cenevizli korsanları adadan çıkarmıştır.²³

1204 yılında Korfu Adası, Yunan Epir Despotluğu²⁴ tarafından zapt edilmiştir. Ancak sürekli el değiştiren ada 1259 yılında Sicilya Kralı *Manfred*'e çeyiz yoluyla verilmiş daha sonra ise 1267 yılında *Napoli Krallığı* tarafından ele geçirildi.²⁵ Korfu'nun bu kadar fazla el değiştirmesinin sebebi adanın mevcut konumu ve özellikle büyük devletlerle sınır olması nedeniyle açıklanabilir. Ada tarihinin bu istikrarsız dönemi 1386 yılında Venedik hakimiyeti sona erdi.

²² Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s. 26.

²³ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s. 27.

²⁴ Epir Despotluğu, Dördüncü Haçlı Seferi'nin ardından 1204 yılında Angelos Hanedanı'nın bir kolu tarafından kurulan Bizans İmparatorluğu'nun halefi Yunan devletlerinden biriydi. İznik İmparatorluğu ve Trabzon İmparatorluğu ile Bizans İmparatorluğu'nun meşru halefi olduğunu iddia etti ve yöneticileri 1227-1242'de kendilerini kısaca İmparator ilan ettiler. Bknz; Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *a.g.e.*, s.39.

²⁵ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s. 30.

BİRİNCİ BÖLÜM

KORFU TARİHİ

1.1. KORFU'DA VENEDİK HAKİMİYETİ (1386-1797)

Orta çağlardan 17. Yüzyıla kadar Korfu Ada'sı Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler arasında bir sınır kalesi vazifesi üstlendi.²⁶ Venedik, Adriyatik kıyılarını Osmanlı saldırılarından korumak için Korfu Adası'nın surlarını set olarak kullanmak istedi. Tüm Adriyatik kıyılarının “Venedik Körfezi²⁷” olarak kabul gördüğü süreçte Korfu Adası stratejik konumu nedeniyle bir nevi bu körfeze açılan kapı olarak görülmüş ve “Venedik Kapısı” olarak anılmıştır.²⁸ Ada 1386 yılından 1797 Campo Formio Antlaşması'na kadar yaklaşık 400 yıl boyunca Venedik hakimiyetinde kalmıştır. Ada ele geçirildikten sonra birçok Venedikli aile burada iskân edilmiş ve bu kişiler *Korfiot İtalyanları* olarak adlandırıldı.²⁹

Adanın Venedik hakimiyetinde bulunduğu 1460 yılında Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmed döneminde Mora'nın ele geçirilmesi üzerine Mora Despotu olan Thomas Palaiologos'un Korfu Adası'na sığındığı görüldü.³⁰

Korfu Adası Venedik hakimiyetinde olduğu dönemde toplam dört kez Osmanlı saldırılarına maruz kaldı. Ada, saldırılara karşı Roma İmparatorluğu döneminde yaptırılan sağlam sur ve kaleleri ile kendini savunabildi. Osmanlı Devleti'nin Korfu Adası'na ilk büyük saldırısı 1537 yılında gerçekleşti.

²⁶ John Freely, *The Ionian Islands: Corfu, Cephalonia and Beyond*, I.B. Tauris, London, 2008, s. 44.

²⁷ Adriyatik'in en kuzey ucunda, güneybatıda İtalya'daki Po Deltası'nın en doğu noktası ve güneydoğuda Hırvatistan'daki Istrian Yarımadası'nın en güney noktası ile sınırlıdır. Kuzeydoğu İtalya ve güneybatı Hırvatistan ve Slovenya kıyı şeridi ile sınırlanmıştır. Bkz: *Limits of Oceans and Seas*, International Hydrographic Organization, Monte-carlo, 1953, s. 81.

²⁸ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.120.

²⁹ Bury, Meigs, *a.g.e.*, s. 29.

³⁰ Freely, *a.g.e.*, s. 65.

1.1.1. Birinci Korfu Kuşatması:

1537 yılında yapılan kuşatma Osmanlı kaynaklarında “Sefer-i Pulya ve Gazâyı Körfös” adlarıyla anıldı. Avrupa Kaynaklarında ise sefer İtalya Seferi olarak isimlendirildi. Seferin ilk amacı Otranto’yla tüm İtalya’yı Osmanlı topraklarına katmak iken Venedik’in ihaneti üzerine seferin yönü Venedik’in elinde olan Korfu Adası’na çevrildi.³¹ Seferin ana güzergâh haritası Edirne, Filibe, Üsküp, Elbasan, Avlonya olarak hazırlandı.³² Sultan Süleyman Edirne’de ordusu ile bir müddet kalıp ardından gelen askerleri beklemiş, iki ay içerisinde Osmanlı ordusu Avlonya’ya ulaşp İtalya sahillerine taarruz etti.³³

Korfu Kuşatması için Barbaros Hayreddin Paşa kumandasındaki donanma, üçüncü vezir Lütî Paşa’nın serdarlığında Mayıs 1537’de denize açıldı.³⁴ Kanuni Sultan Süleyman’ın emrindeki kara ordusu da İstanbul’dan yola çıktı.³⁵ Avlonya kıyısında buluşan Osmanlı kara ve deniz ordusu kuvvetleri Mayıs 1537’de Korfu Adası’na çıkartma gerçekleştirdi.³⁶ Kanuni, ada sınırına ulaşınca kara ordusuyla karargâh kurmuş ve Sadrazam Ayas Paşa’nın kumandasında adaya ikinci kez 25 Ağustos 1537’de çıkartma harekâtına girişildi.³⁷ Ancak olumsuz hava şartları nedeniyle kuşatma başarısızlıkla sonuçlandı.

Korfu Adası’nın kıyıya en yakın yerinde Osmanlı askerleri ve mühimmatlarının taşınması için gemilerin birbirine bağlanması yoluyla köprü yapıldığı Kâtip Çelebi tarafından rivayet edilmekteydi.³⁸ Kuşatmayı 50.000 asker ve

³¹ Emir Şekip, Arslan, *Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi*, Çatı Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 83.

³² Arslan, *a.g.e.*, s. 83.

³³ Arslan, *a.g.e.*, s. 84.

³⁴ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202: İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971, c.2, s. 195.

³⁵ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

³⁶ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202: Donanmaya Barbaros, orduya da üçüncü vezir Lütî Paşa kumanda etmektedir. Çıkarılan asker 25 bin kişidir; bu kel ordunun otuz topu- vardır, ilk iş olarak adanın her tarafı işgal edilmiş ve ondan sonra da bir tepe üstünde başlıca müstahkem mevki olan “San-Angelo” kalesi muhasara altına alınmıştır. Bkz: Danişmend, *a.g.e.*, s. 121.

³⁷ Danişmend, *a.g.e.*, s. 121.

³⁸ “Bir rivayette sefâin üzerine bir buçuk mil boğazda, cisir bağlanup asker-i Islâm cezireye geçtiler.”

50 top ile yürüten Osmanlı Devleti herhangi bir sonuç alınamadığı için 6 Eylül 1537’de kaldırmıştı.³⁹

Yaklaşık 19 gün *Angelokastro Kalesi Kuşatması* devam etmiş ancak kale alınamamıştı.⁴⁰ Sefer sırasında; Şıra, Patmos, Naksos Adaları Barbaros Hayreddin Paşa tarafından fethedilmiş ancak Korfu Adası alınamamıştı.⁴¹ Kış mevsiminin yaklaşması sebebiyle Sultan Süleyman’ın emriyle kuşatma kaldırıldı ve payitahta dönüldü. Ada stratejik açıdan o kadar önemli bir role sahipti ki Korfu Kalesi 1538 yılında Preveze Savaşı’nda Haçlı Donanması’nın hareket üstü olarak kullanıldı.⁴²

1.1.2. İkinci Korfu Kuşatması

Osmanlı Devleti’nin Korfu Adası’na ikinci kuşatması 1571 yılında gerçekleşmiştir. Kıbrıs’ın Fethi’nden sonra Venedik ve müttefiklerinden oluşan donanmaya karşı Akdeniz’e açılan ve Adriyatik’e doğru ilerleyen Osmanlı donanması 26 Ağustos 1571’de Korfu Adası’nı yağmaladı.⁴³ Bu sefer sırasında Parga ve Mourtos ele geçirildi.⁴⁴ Ancak Osmanlı kuvvetleri adadan tam olarak istediklerini elde edemediler. Tüm bu olanlar Korfu halkının Osmanlı Devleti’ne karşı nefret duymasına neden olmuştu. Nitekim İnebahtı Deniz Muharebe’sinde Korfu Adası vatandaşı olan 1500 savaşçı Venedik ve müttefiklerinin yanında Osmanlılara karşı savaştı.⁴⁵

³⁹ Kanunî’nin birdenbire böyle bir karar vermesi muhtelif sebeplerle izah edilir. Bir rivayete göre mevsimin birdenbire değişmesi ve çok şiddetli bir fırtına çıkıp mecrûh olmadık çadır, belki at ve âdem kalmaması», misli görülmemiş bir yağmurdan hâsıl olan sellerin askerî harekâta imkân bırakmayacak bir hâl alması ve diğer bir rivayete göre de düşmanın bir top güllesiyle dört gazinin birden şehid oluvermesi padişahı böyle bir karara sevk etmiştir. Bkz: Danışmend, *a.g.e.*, s. 122.

⁴⁰ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁴¹ Arslan, *a.g.e.*, s. 85.

⁴² Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁴³ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁴⁴ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.128.

⁴⁵ Bostan, “Korfu”, 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

1.1.3. Üçüncü Korfu Kuşatması

1571 İnebahtı Deniz Muharebesi'nden sonra 1573 yılında Osmanlı Donanması, Korfu Adası'nı üçüncü defa ele geçirmek için girişimde bulunmuş ancak bu girişim de özellikle Angelokastro Kalesi gibi güçlü kaleler sayesinde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1683 Viyana bozgunu sonrasında ise Venedikliler, Korfu Adası'nı ileri üs olarak kullanmış ve Mora yarımadasındaki Modon, Koron gibi bazı stratejik kaleler ile Atina ve Anabolu kentlerini ele geçirmiştir.⁴⁶ 1699 Karlofça Anlaşması ile Zante, Kefalonya ve Ayamavra (Lefkada) adaları Venediklilere bırakılmıştır.⁴⁷

1.1.4. Dördüncü Korfu Kuşatması

Osmanlı İmparatorluğu, 1684-1699 yılları arasındaki Büyük Türk Savaşı'ndaki⁴⁸ kayıplarını tersine çevirmeye kararlı olarak 1714'te Venedik'e savaş ilan etmiştir. Thebes'teki zaferden sonra Osmanlılar, Haziran 1714'te sadrazam Damat Ali Paşa komutasında Venedik'in Peloponez topraklarını fethetti.⁴⁹ Venedik kuvvetleri Osmanlı güçleri ile boy ölçüşemedi ve İyon Adaları'ndaki Venedik üslerini ele geçirdikten sonra Osmanlılar 8 Temmuz 1716'da Korfu'ya geldiler.⁵⁰

Venedikliler, Osmanlı-Rus savaşının sona ermesinin ardından Rusların yönlerini hakimiyetleri altında bulunan İyon Adaları'na çevireceklerinin bilincindeydiler. Bu sebeple orduları ve donanmalarını güçlendirmeye başladılar. Venedik Donanma komutanı olan Danielle Dolfın'i görevden alarak yerine *Andrea Pisani*'yi getirdiler.⁵¹ Venedik Ordu Komutanlığı'na ise *Kont Matthias von der Schulenburg*'u getirdiler.⁵²

Korfu kuşatması 1716'da Mora Seferi'nin sonlarında başlamış, Mora seraskeri *Kara Mustafa Paşa* karadan, *Kaptan-ı Deryâ Hoca Mehmed Paşa* donanma

⁴⁶ Ünsal Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Edirne, 2023, c: 13, Sayı: 25, s. 242.

⁴⁷ Salma Arfoui, Akdeniz'de Bir Uluslararası Çekişme Alanı: Yedi Ada Sorunu, (1797-1815), Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, İstanbul, 2014, s. 10.

⁴⁸ Büyük Türk Savaşı; Kutsal İttifak Savaşları'nın bir diğer adıdır.

⁴⁹ Tony, Bunting, Siege of Corfu, *Encyclopaedia Britannica*, ABD, s. 15-16.

⁵⁰ Bunting, *a.g.m.*, s. 15-16.

⁵¹ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁵² Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

ile denizden olmak üzere Korfu'ya ulaştılar.⁵³ Kaptan-ı Deryâ adaya asker çıkardıktan sonra süratle kaleyi kuşatmış ancak kalenin müstahkem olması ve kuşatma gücünün yetersiz kalması yüzünden sonuç alınamadı.⁵⁴

Venedik Donanması, Osmanlı Filosunu kundak gemileriyle yok etme girişiminde bulundu ancak Osmanlı filosunun geri çekildiğinde başarısız oldular. Bundan kısa bir süre sonrasında Venedik donanması geri çekildi ve bu durum sonrasında Osmanlı filosu işgal güçlerini karaya çıkarmış oldu.

Venedikliler, Osmanlı donanmasını ateş gemileriyle yok etmeye çalıştılar, ancak Osmanlılar hafifçe geri çekilince başarısız oldular. Birkaç saat sonra Venedikliler geri çekildi ve Osmanlılar işgal kuvvetlerini karaya çıkardılar. Bir dizi kaleyi aşan hızlı bir ilerlemenin ardından Osmanlılar, 19 Temmuz'da Korfu şehrini kuşattı.⁵⁵ Yaklaşık yirmi iki gün boyunca, Türkler şehrin savunmasına yönelik saldırılar başlattı. Saldırıları her seferinde şiddetli çatışmalardan sonra püskürtüldü. Alman Kont *Johann Matthias von der Schulenburg* liderliğindeki Venedik garnizonu 30.000 kişilik bir Osmanlı ordusuna karşı sadece 2.500 kişilik bir orduya sahipti. Venedik Garnizonu'nun yaptıkları başarılı savunma ile Osmanlı ordusu yenilgiye uğratıldı.⁵⁶

Kuşatmada Osmanlı'nın başarısız olması Venedik için kutlanan bir zaferdi, ancak Avusturya'nın da savaşa girmesine rağmen Mora'daki kayıplarını asla geri alamadı. Venedik, Korfu'nun yanı sıra Dalmaçya ve Arnavutluk kıyılarındaki noktalarda güçlü varlığını korudu.⁵⁷

1716 tarihinde yapılan Dördüncü Korfu Kuşatmasının başarısız olması, Osmanlı Devleti'nin Batı'daki genişleme hedeflerine darbe indirmiştir. Bu kuşatma sonrasında yaşanan olaylar zinciri 1718 Pasarofça Anlaşması'nın imzalanmasına neden olacaktı.

⁵³ Bostan, "Korfu", 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁵⁴ Bostan, "Korfu", 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁵⁵ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁵⁶ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁵⁷ Korfu'daki zafer Avrupa çapında geniş çapta kutlandı. O sırada Venedik'te ikamet eden İtalyan besteci "Antonio Vivaldi" zaferi anmak için ünlü dört oratoryosundan biri olan *Juditha Triumphans*'ı besteledi. Uzun adıyla "Juditha Triumphans Devicta Holofernis Barbarie" yani "Judith'in Holofernis Barbarlarına Karşı Zaferi" isimli oratoryoda Venedik'in, Osmanlı Devleti'ne karşı klazandıgo zaferi anlatır. Bkz: Bunting, *a.g.m.*, s. 15-16.

1.2. CAMPO FORMİO ANLAŞMASI VE KORFU'DA FRANSIZ HAKİMİYETİ

Napolyon Bonapart'ın komutasındaki Fransız ordusunun; Venedik'i işgalinden sonra 17 Ekim 1797 yılında *Campo Formio Anlaşması* imzalandı. Bu anlaşmanın sonucunda Yedi Ada'nın egemenliği Fransa'ya geçti.⁵⁸ Napolyon'un 1796 tarihinde çıktığı İtalya Seferi'nin cephelerinden olan Korfu'yu ve İyon Adaları'nı işgal etmesi üzerine Osmanlı-Fransız ilişkilerinde de yeni bir dönem başlamış oldu.⁵⁹ Bu anlaşma üzerine Fransa'ya karşı başarısız olan Venedik tarihten silinmiş oldu.

Napolyon; 16 Ağustos 1797 tarihinde bir mektupta “Korfu, Zenta ve Kefalonya adalarının Fransa için bütün İtalya'dan daha önemli olduğunu, şans verilseydi bütün İtalya'yı Avusturya'ya bırakıp ticaret ve zenginliğin birleştiği bu adaları tercih edeceğini söylemiştir.”⁶⁰

Fransızlar, Venedik'in denizcilik tarihini iyi incelemiş ve dönemin Fransız askeri raporlarında bu adalarda toplam 760 kale ve hisar bulunduğu tespit edildi.⁶¹ Kale sayısı fazla olduğu için Venedik, Korfu'yu üs olarak kullandı.⁶²

Fransızlar, Korfu başta olmak üzere tüm İyon Adaları'nda Fransız İhtilali'nin oluşturduğu milliyetçilik fikirlerini yaymaya çalıştılar. Korfu Adası'nda ikamet eden Rum asıllı vatandaşlar mevcut Venedik yönetiminden memnun olmadıklarından Fransızları bir kurtarıcı olarak gördüler.⁶³

Venedik yönetiminden farklı olarak Fransızlar yönetimde soylular üzerinden halkı kontrol etmeyerek orta sınıf ve tüccarlar üzerinden halkı yönetti.⁶⁴

⁵⁸ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 247.

⁵⁹ O döneme kadar Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkisi daha çok ticari alanda olan Fransa, bu anlaşma ile Osmanlı ile sınır komşusu olmuş ve imparatorluğu işgal konusunu gündemine almıştır. Bkz: Hasan, Şahin, “Doğu Sorunu Çerçevesinde Osmanlı Fransız İlişkileri (Başlangıcından Paris Barışı'na (1856))” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 40, s. 277.

⁶⁰ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 249.

⁶¹ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁶² Napolyon da Venedik gibi, adaları bir üs olarak görecektir. Bkz: Başak, *a.g.m.*, s. 249.

⁶³ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 250.

⁶⁴ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.137.

Fransız yönetiminde Korfu'daki okullarda milliyetçilik düşüncesi ile hareket edilerek Yunanca eğitim dili olarak belirlenmiş, kanunlarda Yunanca yazılmaya başlandı.⁶⁵

Fransız hakimiyeti sırasında adada Yunan İsyanı'nın fikirsel liderlerinden Velestinli Rigas'ın arkadaşı olan Hristoforos Perevos, Osmanlı yönetiminden kaçarak Korfu'ya sığındı. Perevos, arkadaşı Rigas'ın fikirlerini burada aktarmaya başladı.⁶⁶

Fransa'nın, Yedi Ada'daki konumundan memnun olmayan İngiltere'nin, Osmanlı Devleti ve Rusya arasında Fransızların adalardan uzaklaştırılması amacıyla bir ittifak yapılması için destek verdiği görüldü.⁶⁷ 3 Haziran 1799 yılında Fransızlar Osmanlı Devleti'ne bir mektup göndermiş ve bu mektupta Rusların Mora'da bulunan Rum asıllı tebaayı kışkırtarak devlete isyana teşvik edeceğini belirtti.⁶⁸

Korfu'nun da içinde bulunduğu Yedi Ada'nın, Fransız yönetiminden kurtarılması için, Osmanlı-Rus müttefik deniz kuvvetleri 1798'de harekete geçti.⁶⁹

Fransa hakimiyetine giren Korfu Adası 1798 yılında Osmanlı-Rus ortak donanması tarafından kuşatıldı. Kuşatmaya Osmanlı donanmasından; altı kalyon, dokuz fırkateyn, dört korvet, birkaç küçük tekne gönderildi. Bunun yanında Yanya Valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın kuşatmaya destek olarak gönderdiği takviye kuvvetleri yer almaktadır.⁷⁰

Rus Donanması, Fransızların ikmal yollarını kestiği ve adalara asker gönderilmesini engellediği için Fransızların hazırlıksız yakalanmalarına neden oldu.⁷¹

Korfu'nun etrafındaki adaların Osmanlı-Rus donanması tarafından zapt edilmesi sonucunda, 1799 yılında Fransız kuvvetleri teslim olmak zorunda kaldı.⁷² Korfu karşısındaki Vido Adası'nın alınması üzerine Korfu Adası teslim oldu.⁷³

⁶⁵ Arfou, *a.g.t.*, s.60.

⁶⁶ Arfou, *a.g.t.*, s.65.

⁶⁷ Arfou, *a.g.t.*, s.67.

⁶⁸ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 252.

⁶⁹ İdris Bostan, *Osmanlılar ve Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler*, Küre Yayınları, İstanbul, 2017, s. 234.

⁷⁰ Bostan, "Korfu", 2002, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁷¹ Bostan, 2017, *a.g.e.*, s. 236.

⁷² Bostan, 2017, *a.g.e.*, s. 236.

1.2.1. Cezâyir-i Seb‘a-i Müctemia Cumhuriyeti

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Nisan 1800’de imzalanan Korfu Antlaşması ile Yedi Ada, Osmanlı Devleti’ne tâbi, “Cezâyir-i Seb‘a-i Müctemia Cumhuru” adıyla kurulan yeni devletin merkezi oldu.⁷⁴ Cezâyir-i Seb‘a-i Müctemia Cumhuru Devleti’ne “Septinsular Cumhuriyeti” ismi de verildi.⁷⁵

Cezâyir-i Seb‘a-i Müctemia Cumhuru isimli bu devlet, Osmanlı İmparatorluğu’na yıllık 25.000 kuruş vergi ödeyecek, Osmanlı İmparatorluğu da bu devletten başka adlarla herhangi bir vergi tahsil etmeyecekti.⁷⁶

3 Nisan 1800 tarihli Korfu Anlaşması’na göre;

-Osmanlı Devleti, fırtına vb. nedeniyle oluşan tamirat işleri dışında ada ile ilgili görev üstlenemeyecektir.

-Yerel yöneticinin izni olmadan adaya giriş-çıkış işlemi gerçekleştiremeyecekti.⁷⁷

- Adaya Müslüman Osmanlı tebaasının girmesi yasaklandı.⁷⁸

Fransa’nın Osmanlı’ya gönderdiği mektupta belirtildiği gibi; Rusya anlaşmaya sadık kalmamış, askerlerini Korfu’dan çekmemiş ve adada bulunan Rumları Osmanlı Devleti’ne karşı isyana teşvik etti.⁷⁹ Osmanlı Devleti ise konuyla ilgili diplomatik itirazlarda bulunmasına rağmen sonuç elde edemedi.⁸⁰

1807 Tilsit Anlaşması ile Yedi Ada, Rusya tarafından Osmanlı Devleti dikkate alınmadan Fransız- Rus iş birliği ile Fransızlara terk edildi.⁸¹ Fransızlar, adaların kontrolünü ele geçirmek amacıyla İtalya’dan yola çıkardığı 24 kalyonlu

⁷³ Donanma müsteşarı sıfatıyla bu kuşatmaya katılan Mahmud Râif gönderdiği mektuplarda ve kuşatmaya ait çizdiği plan ve resimde ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bkz: Kemal Beydilli – İlhan Şahin, *Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd’e Dâir Eseri*, Ankara 2001, s. 24-25.

⁷⁴ Bostan, *a.g.e.*, s. 201-202.

⁷⁵ H. Baha Öztunç, “Yedi Ada Cumhuriyeti”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat, 2007, s.4.

⁷⁶ Arfou, *a.g.t.*, s.83.

⁷⁷ Öztunç, *a.g.t.*, s. 34.

⁷⁸ Öztunç, *a.g.t.*, s. 35.

⁷⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti”, *Belleten*, 1.3-4, *Türk Tarih Kurumu Yayını*, Ankara, 1997, s. 627.

⁸⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 628.

⁸¹ Öztunç, *a.g.t.*, s. 25.

gemiden oluşan donanma ve 5000 askeri Korfu'ya gönderdiler.⁸² Fransızların adaları zapt ettiğini gören Osmanlı Devleti, Fransız askeri güç ve kaynaklarını izlemesi için Tepedelenli Ali Paşa'yı, Mora'ya gönderdi.⁸³

1.3. KORFU'DA İNGİLİZ YÜKSEK KOMİSERLİĞİ HAKİMİYETİ VE KORFU'NUN YUNANİSTAN'A VERİLMESİ

1809 yılında Yedi Ada'dan biri olan Zakynthos Adası açıklarında, Fransa-İngiltere çatışması yaşandı. Çatışmaları kazanan İngiltere 1809 yılında Zakynthos ve Kefalonya'yı, 1810 yılında Lefkada'yı, 1814 yılında Korfu'yu işgal etti.⁸⁴

İşgaller sonrasında İngiltere tarafından ada halkı için bir beyanname hazırlandı. Beyannameye göre; İngiltere, ada halkını baskıcı yönetimden kurtarma, ticari ve sosyal haklarının korunacağı bir yönetim kurma amaçlarındaydı.⁸⁵

Adaların geleceği konusunda İngiliz yönetimi ikiye ayrıldı. Sömürgeler bakanlığı ve İngiliz ordusu adaların güvenliği için İngiltere'ye ilhakını savunurken, adalarda İngiltere'nin kontrolünde yarı bağımsız bir devlet kurmanın gerekliliği görüşündeydiler.⁸⁶

Yedi adada söz sahibi olmak isteyen Avusturya, İtalya gibi bu topraklarda hakimiyet kurmak ve topraklarını genişletmek için adaların egemenliğini ele geçirmelidir. Ancak Rusya, Avusturya tehdit yüzünden adaların bağımsız olmasını talep etmişti.

Napoleon Bonapart tehdidinin ortadan kalkmasıyla 1815 Viyana Kongresi'nde Yedi Ada'nın geleceği için adımlar atıldı. Kongrede İngiliz Filhelen⁸⁷

⁸² Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 252.

⁸³ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 252.

⁸⁴ Öztunç, *a.g.t.*, s. 27.

⁸⁵ Ali Fuat Örenç, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009, s. 25.

⁸⁶ Örenç, *a.g.e.*, s. 26.

⁸⁷ Filhelen tabiri ise Antik çağdan itibaren Yunan kültürüne sempati duyan ve bu kültürü sürdürme çabasındaki yabancılar için kullanılmaktaydı. Filhelen hakkında detaylı bilgi için Bkz: Ünsal Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Filhelen Taburu ve Peta Muharebesi, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), s.120-150.

ve adalardaki askeri birlik komutanı olan Church tarafından hazırlanan muhtıraya göre adaların İngiltere için önemi oldukça büyüktü.⁸⁸ Muhtırada; ileride bağımsız olacak olan Yunanlılar üzerindeki üstünlüğün, bağımsız bir Yunanistan için İngiltere'nin söz sahibi olmasına olanak sağlayabileceği belirtildi. Doğu Akdeniz'de 500 ticari gemiye sahip olan Yunanlıların üzerindeki kontrol eğer Rusya gibi güçlü bir devletin eline geçmemeliydi.⁸⁹

Church'ün fikirleri doğrultusunda 5 Kasım 1815 tarihinde İngiltere ve Rusya arasında *Paris Anlaşması* yapıldı.⁹⁰ Anlaşmaya göre Yedi Ada'nın, İngiltere'ye bağlı özerk bir devlet yapısında olmasına karar verildi. Bu anlaşmaya göre ilk kez Osmanlı yapısında bulunmayan özerk yapıda bir Yunan siyasi birliği tanındı.

Korfu'nun da içinde bulunduğu Yunan Adaları 1815-1864 yılları arasında İngiliz Yüksek Komiserliği adı verilen oluşum tarafından yönetildi. Tespit edilen İngiliz Yüksek Komiserlerinin;

Sir Thomas Maitland, Sir Frederick Adam, Sir Alexander Woodford, George Nugent-Grenville, Baron Nugent, Howard Douglas, James Alexander Stewart-Mackenzie, John Colborne, Baron Seaton, Sir Henry George Ward, Sir John Young, William Ewart Gladstone, Sir Henry Knight, Kont Dimitrios Nikolaou Karousos olduğu görüldü.⁹¹

İngiltere'nin Yunanlılar üzerinden yürüttüğü Akdeniz Politikası dahilinde Korfu'ya Yüksek komiser olarak atanan ilk kişi "Sir Thomas Maitland" oldu.⁹² Maitland'a göre Yedi Ada kendisini yönetmesi için yetersizdi ve güçlü bir yönetim idaresine ihtiyacı vardı.

Osmanlı Devleti, İngilizlerin Yedi Ada'yı işgaline tepki gösterse de dikkate alınmamış, 1819 yılında imzaladığı anlaşma ile adalardaki Rumların İngiliz vatandaşı gibi muamele göreceğini kabul etmiş oldu.⁹³ İngiltere anlaşma ile

⁸⁸ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 253

⁸⁹ Öztunç, *a.g.t.*, s. 27.

⁹⁰ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 253

⁹¹ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁹² Maitland; Malta, Hindistan ve karayip Valiliği sırasında İngiliz kanunlarını uygulama ve sömürgeleştiren yerlerdeki idaresi nedeniyle ünlü bir isimdir. Bkz: Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135: Başak, *a.g.m.*, s. 253.

⁹³ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 253.

adalardaki Mora'dan kaçan isyancı Yunanlıların olduğu birlikleri dağıtacaktı.⁹⁴ İngilizlerin bu hamlesi Yedi Ada'da bulunan Yunanlıların tepkisini çekti.

Maitland'ın muhtırasına göre ada halkı tüm yönetsel işlemlerden uzak tutulurken İngiliz Komiseri her türlü kararın son onayını veren kişi olacaktı. Ayrıca Yunanlıların tepkisini çekmek istemeyen İngiltere, adalarda ikinci resmi dil olarak Yunanca'yı kabul etti.

1821 yılında çıkan Yunan İsyanı öncesinde adadaki İngiliz valisi İngiltere'nin çıkarlarına olduğu için Osmanlı İmparatorluğu'na yakın bir politika izlemektedir.⁹⁵ İngiliz valisi bir Yunan toprağı olan Parga'yı 150.000 İngiliz lirası karşılığında Osmanlı Devleti'ne satınca *Filiki Etery Derneğı* başta Korfu olmak üzere tüm adalarda isyanlar çıkarmaya başladılar.⁹⁶

İngiliz komiseri Maitland ise Filiki Etery Derneğı'nin oluşturup kısa bir süre içinde çok fazla takipçisi bulunan bu isyanın Yedi Ada'da yayılmasını engellemeye çalıştı. 7 Haziran 1821 tarihinde İngiliz valisi tarafından halka yayımlanan bir emirle Yedi Ada halkının başlayan Yunan isyanına yönelik her türlü yardım girişimi veya isyana katılma girişiminin yasaklandığı duyuruldu.⁹⁷

Yedi Ada'da durdurulmaya çalışılan Yunan İsyanı, İngiltere'de coşkuyla karşılandı. 1822 yılında İstanbul'a İngiliz Büyükelçisi olarak atanan *Stratford Canning'den* Yunan İsyanı'nın, İngiltere lehine sonuçlanması için gerekli adımları atması istendi.⁹⁸

1824 yılında gelindiğinde Maitland'ın ölmesi adalara yeni bir yönetici atanmasını gerektirdi. İngilizler Yedi Ada komiserliği görevi için Akdeniz'deki İngiliz askeri birliklerinin Komutanı Sör Frederic Adam'ı seçildi. Sör Adam, Yedi Ada'daki politik durumu ve isyandaki gelişmeleri yakından bilen bir kişiydi.⁹⁹ 1825 yılında İbrahim Paşa'nın önderliğindeki Mısır birliklerinin Osmanlı Devleti adına Yunan isyanını bastırması sonucunda Yunan bağımsızlığı tehlikeye girdi.¹⁰⁰

⁹⁴ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.135.

⁹⁵ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 253.

⁹⁶ Betül Ayanoğlu, Türk-Yunan Ders Kitaplarında Karşılaştırmalı Öteki, *Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 15.

⁹⁷ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 253.

⁹⁸ Ayanoğlu, *a.g.t.*, s. 16.

⁹⁹ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 254.

¹⁰⁰ Başak, Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, *a.g.m.*, s. 254.

20. yüzyılda Korfu, II. Dünya Savaşı'na katıldı ve büyük zarar gördü. İyonya Akademisi, Halk Kütüphanesi ve Belediye Tiyatrosu 1943'te Alman bombardımanı tarafından yakıldı ve tamamen tahrip edildi, ancak daha sonra restore edildi.¹⁰¹

1863'te Londra'ya şart koşulan Yüksek Güçlü Devletler Antlaşması, İngiltere'nin İyon adalarından vazgeçmesine neden oldu.¹⁰²

İngiliz yönetiminde; ekonomide, halk sağlığında ve eğitimde büyük bir gelişme sağlandı. İlk Yunan Üniversitesi kuruldu, yol ağı genişletildi ve bir kamu su kemeri sistemi gerçekleştirildi.

29 Mart 1864'te Birleşik Krallık, Yunanistan, Fransa ve Rusya, onayı alındıktan sonra egemenliğin Yunanistan'a devredilmesini taahhüt eden Londra Antlaşması imzalandı.¹⁰³ Böylece, 21 Mayıs 1864'te Lord Yüksek Komiserliği'nin ilanı ile İyon Adaları Yunanistan ile birleşti.¹⁰⁴

Korfu Adası'nın büyümesi aynı zamanda tarımsal ve sanatsal açıdan, çoğunlukla uzun yıllar boyunca ilk Yunan bakanı olan G. Theotokis'in siyasi rehberliğinde gerçekleşti.

¹⁰¹ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.139.

¹⁰² Öztunç, *a.g.t.*, s. 25.

¹⁰³ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.138.

¹⁰⁴ Jerwis H., Jerwis W., *a.g.e.*, s.139.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEHBENDERLİK KURUMU

2.1. Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Kurumu

Konsolos, uluslararası ticaretin geliştiği eski çağlardan bu zamana kadar kullanılan bir kavramdı. Konsolos kelimesi, Latince “danışmak, istişare etmek, düşünmek” anlamlarına gelmekteydi.¹⁰⁵ Konsolosluk müessesesi, bir devletin kendi topraklarında, yabancı devletlerin ticari ve iktisadi faaliyetlerine müsaade etmesi ve ticari temsilcilerine imtiyazlar tanınması demektir.¹⁰⁶

Konsoloslar tarih boyunca; *prexenos*¹⁰⁷, *balyos*, *podestas*, *praetor peregrinus*¹⁰⁸ vb. farklı isimlerde de anılmışlardır. Roma imparatorluğunda “konsül” adı verilen senato ile devleti ilgilendiren konularda görüşme yapan görevliler bulunmaktaydı.¹⁰⁹ 1060 yılında ilk kez Bizans İmparatorluğu tarafından Venedik’e İstanbul’da bulunan kolonilerine konsül atama izni verilmiş ve XIII. yüzyıldan itibaren bu haktan diğer devletler de yararlanmaya başlamıştı.¹¹⁰ Venedik temsilcilerine ‘Balyos (bailos)’ adı verilmekle birlikte kimi zaman diğer devlet temsilcileri için de konsolos karşılığı olarak kullanılmıştır.¹¹¹

Orta Çağ’da konsoloslara verilen görevlerin önemi ve kapsamı, gönderildikleri yerin tâbi olduğu memleketlerin durumlarına göre değişmekteydi. İslam ülkelerine gönderilen konsolosların diğer konsoloslara göre daha geniş yetkilere sahip olduğu Mısır sultanları ile yapılan anlaşmalardan anlaşılmaktadır.¹¹² Bu anlaşmalardan İslam

¹⁰⁵ Ali İbrahim Savaş, “Konsolos”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, c.26, s. 178-180.

¹⁰⁶ Erol, *a.g.t.*, s.10.

¹⁰⁷ Yunan şehir devletlerinde *prexenos* isimli görevliler, farklı şehir devletlerinden gelen kişilerin haklarını savunur ve arabuluculuk yaparlardı. Bkz: Musa Kılıç, *Osmanlı Diplomasi Kurumları ve Tatbiki: Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Kurumu*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya vd., Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, s. 95.

¹⁰⁸ Roma İmparatorluğu’nda bulunan yabancıların hukuki sorunlarını çözmekle yükümlü memurdur. Bkz: Kılıç, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁰⁹ Kılıç, *a.g.e.*, s. 95.

¹¹⁰ Kılıç, *a.g.e.*, s. 95.

¹¹¹ Şakiroğlu, *a.g.m.*, s.43-47.

¹¹² Savaş, *a.g.m.*, s. 178-180.

coğrafyasına gönderilen konsolosların yabancıların kendi ülkelerindeki kanun yapısına göre cezalandırması usullerini benimsedikleri görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde XV. yüzyıldan itibaren yabancı devletlerin konsolosları görev yapmaya başlamıştı. Bu durum Osmanlı Devleti'nin ticaret yaptığı bazı devletler ile imzaladığı ahidnâmeler¹¹³ ile ilgiliydi. Çünkü bu ahidnâmeler bu devletlere birtakım imtiyazların yanında Osmanlı topraklarında kendi konsoloslarını bulundurma izni vermişti.

Ahidnâmeler doğrultusunda Osmanlı Devleti topraklarında ilk konsolos bulunduran devlet Venedik'ti.¹¹⁴ İstanbul'un fethi sonrasında 18 Nisan 1454'te hazırlanan ahidnâmeye göre Venedik, Osmanlı Devleti'nde 'Balyos (bailos)' isimli bir konsolos bulundurma hakkı edinmişti. Venedik "vicedominos" adını verdiği fahri konsoloslarını Venedik Büyük Konseyi ile seçmişti. Balyos adı verilen bu görevliler gönderildikleri yerlerdeki vatandaşlarının sorunlarını çözmekle görevlendirilseler de aynı zamanda Venedik'den gelen emirleri de uygulamışlardır. İstanbul'un fethi sonrasında Balyosları, elçilik görevlerini yerine getirmiş olan konsoloslar olarak görebiliriz.¹¹⁵

Floransa Devleti'nin de İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı Devleti'ne "emin"¹¹⁶ adını verdiği konsoloslarını gönderdiği görülmektedir. Avrupa devletlerinin bugünkü manada konsolosluk açma yetkisinin verilmesi ve hukuki statülerinin belirlenmesi, ilk defa Kanuni döneminde Fransa'ya verildi. Zamanla diğer Avrupa Devletleri de bu haktan yararlandılar. 1606 yılında imzalanan "Zitvatorok Anlaşması" dahilinde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu Osmanlı Devleti'nde konsolos bulundurma hakkını elde etti. Rusya'nın Osmanlı topraklarına konsolos ataması yapabilmesi 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile mümkün olabildi.¹¹⁷

¹¹³ Ahidnâmeler, Osmanlılar'da yabancı devletlere verilen ticarî imtiyazları veya sulh antlaşmalarını ihtiva eden belgedir. Bkz: Mübahat S. Kütükoğlu, "Ahidnâme", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 536-540.

¹¹⁴ Şakiroğlu, *a.g.e.*, s. 43-47.

¹¹⁵ Kılıç, *a.g.e.*, s. 96.

¹¹⁶ Kendisine bir şey emanet edilen, güvenilir kimse, mutemet anlamına gelen emin kelimesi, Osmanlı Devleti'nde belli bir görevi yerine getirmesi istenen ve bunun karşılığında ücret alan, ancak üstlendiği vazifeden dolayı herhangi bir risk altına girmeyen görevli için kullanılmıştır. Bkz: Halil Sahillioğlu, "Emin", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, c.11, s. 111-112.

¹¹⁷ Savaş, *a.g.m.*, s. 178-80.

Bir yabancı devlete Osmanlı topraklarında konsolosluk açma izni ahidnamelerle verilirdi. Ahidnamesi bulunan devletlerin konsoloslarına; Osmanlı Devleti tarafından görev yerlerini ve yetkilerini bildiren beratlar gönderilirdi. Konsoloslar; hapsedilemez, haklarında hukuki işlem yapılamaz, elçi izni olmadıkça değiştirilemezdi. Konsoloslar gönderildikleri yerlerdeki vatandaşlarının davalarına da bakarlardı. Kendi altında çalışan tüccar vatandaşlarından “konsolos resmi” adı verilen bir ücret alırlardı. Ayrıca kendileri ve tercümanları gümrük muafiyeti gibi bazı imtiyazlara sahiptiler.¹¹⁸

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyıldan itibaren yurtdışında daimî olarak görevlendirdiği konsoloslar için *Şehbender* tabirini kullanırken yabancı devletlerin Osmanlı ülkesinde bulunan temsilcilerine *Konsolos* denilmiştir.¹¹⁹ Şehbender (konsolos), Farsçada padişah anlamına gelen “şeh veya şah” kelimesi ile ticaret yeri, işlek ticaret iskelesi anlamına gelen “bender” kelimelerinin birleşmesinden oluşan bir kelimedir. Buna göre Şehbenderliği basitçe tanımlayacak olursak, ‘tüccar başı’ ya da ‘bir kimsenin yabancı bir ticaret şehir veya iskelesinde kendi ülkesinin padişahı adına bulunan kimse’ diyebiliriz.¹²⁰

Osmanlı Devleti, ilk şehbender atamasını Lale Devrinde yaptı. Avusturya arasında imzalanan 1718 Pasarofça Antlaşmasının maddelerinden biri her iki devlete de istedikleri yerlerde konsolosluk açma izni vermekteydi.¹²¹ Nitekim bu antlaşmadan yedi yıl sonra daha önce Silahtar Süleyman Ağa maiyetinde Avusturya’ya giden Kazancızade (Kazgancızade) Ömer Ağa Viyana’ya şehbender tayin edildi. Ömer Ağa yedi yıl sonunda Avusturya hükümetinin ve İstanbul’daki Avusturya elçisi Dirling’in baskıları sonucunda azledildi.¹²²

Ömer Ağa’nın azledilmesinden sonra yeni bir şehbender ataması III. Selim dönemine kadar mümkün olmadı. Fakat Nizam-ı Cedid reformları kapsamında Avrupa’nın önemli başkentlerinde birer elçilik tesis edilmeye başlanmasıyla ticari bakımdan

¹¹⁸ Kılıç, *a.g.e.*, s. 97.

¹¹⁹ Erol, *a.g.t.*, s. 10.

¹²⁰ Ferit Devellioğlu, Şehbender, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s.984: Bir devlet tarafından diğer bir devletin ticaret merkezi olan bir şehir veya iskelesinde kendi vatandaşlarının hukukunu savunmak, işlerine ve ticari ilişkilerine bakmak üzere tayin edilmiş memur olarak şehbender terimi Kamus-ı Türki ‘de görevleriyle detaylıca tanımlanmıştır. Bkz: Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1900, s.790.

¹²¹ Abdülkadir Özcan, “Pasarofça Anlaşması”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, c. 34, s. 177-185.

¹²² Kılıç, *a.g.e.*, s. 97.

önemli şehirlerde de birer şebenderlik kurulması yeniden gündeme geldi. Dönemin sadrazamı Yusuf Paşa Osmanlı tüccarlarının Avrupa'yla ticaretinin arttığını, özellikle İtalyan şehirleriyle yoğun bir ticaretin olduğunu ve buralarda ticaret yapan Osmanlı tüccarlarının işlerini takip etmek ve haklarını korumak amacıyla şebenderliklerin tesis edilmesinin yararlı olacağını bildiren bir tahrir sunmuştu. Aynı tahrirde Angelo Fecet isimli Kefelonyalı bir beyzadenin Napoli'ye maslahatgüzar olmak istediği, bunun uygun olmadığı fakat şebender olarak tayin edilebileceği ifade edilmekteydi. Nitekim sadrazamın bu teklifi uygun bulunarak Temmuz 1802'de Angelo Fecet Napoli'ye şebender tayin edildi.¹²³

Şebenderlik Defterlerine göre Osmanlı Devleti 1802 yılından Yunan İsyanının patlak verdiği 1821 senesine kadar on dört yere şebender ataması yapmıştır. Bu yerler; Napoli, Trieste, Venedik, Cezayir-i Seb'a, Nederland, Marsilya, Mesina, Malta, Kadiz, Londra, Alicante, Ceneviz, Lizbon, Livorno olarak defterlerden tespit edilmiştir. Görüldüğü üzere ilk şebenderlerin gönderildiği yerler ticari ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı liman kentleri olmuştur. İlk şebender gayrimüslim olmakla beraber muhtemelen çoğunluğu Rum'du.¹²⁴

İlk ikamet elçilikleri döneminde görevlendirilen şebenderler hakkında hukuki bir düzenleme olmamış ve kendilerine görev tanımları talimatnameler aracılığıyla bildirilmiştir. Yaptıkları tüm işlemler için aldıkları konsolos resmi dışında ayrıca devletten aldıkları bir maaş bulunmaması bizi onların fahri şebender oldukları sonucuna götürmektedir. Ayrıca konsolosların alacakları vergi kalemleri ve bunların miktarı belirlendi.¹²⁵

1821 yılında patlak veren Rum İsyanı sonucunda Avrupa'da belli başkentlerde Rum maslahatgüzarları azledildiği gibi şebenderlerin de görevine son verildi.¹²⁶ 1836 yılında Hariciye Nezareti'nin kurulmasıyla birlikte yurt dışında Osmanlı şebenderlikleri yeniden açılmaya başladı. İlk Devlet Salnamesinin yayınlandığı 1847 yılında Osmanlı Devleti'nin 10 başşebenderliği ve 15 şebenderliği bulunmaktaydı. II. Abdülhamid döneminde fahri ve muvazzaf Osmanlı

¹²³ Kılıç, *a.g.e.*, s. 98.

¹²⁴ Kılıç, *a.g.e.*, s. 97.

¹²⁵ Aydın Çakmak, *Türk Dışişleri Teşkilatının Gelişimi: Hariciye Nezareti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020, s. 34.

¹²⁶ Mahmut Akpınar, *Osmanlı Devleti'nde Şebenderlik Müessesesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2001, s. 22.

şehbenderliklerinin sayısı iki yüzü geçmişti. II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan tensikat kanunu ile Osmanlı şehbenderliklerinin sayısı azaltılmıştı. Balkan Savaşları ve ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı bu sayıyı daha da azalttı. Bununla beraber 1922 yılında Osmanlı Hariciye Nezareti lağvedildiği sırada yüzün üzerinde Osmanlı şehbenderliği faaliyetleydi.¹²⁷

Şehbenderlikler ilk kuruldukları dönemde Reisülküttaplığın sorumluluğundaydı. Hariciye Nezareti kurulmasından sonra şehbenderlik işleriyle önce Mühimme sonra da Tahrirat-ı Hariciye Odası ilgilenmişti. 1875 yılında Tahrirat-ı Hariciye Odası bünyesinde Umûr-ı Şehbenderi Müdürlüğü kuruldu. Bir yıl sonra bu müdürlük Hariciye Nezareti bünyesinde müstakil bir büroya dönüştürüldü. 1882 yılında şehbenderliklere dair ilk hukuki düzenleme olan “Şehbenderler Nizam-ı Dahilisi” başlıklı nizamname yayınlandı.¹²⁸

Nizamname dört ana kısımdan oluşmaktadır. Nizamnamenin birinci kısmı şehbenderhanelerin teşekkülünden ve şehbender memurlarına ait genel hükümlerden, ikinci kısım şehbenderlerin görev yerlerinin özelliklerinden, üçüncü kısım şehbenderlerin vazifelerinden ve dördüncü kısım şehbenderhanelerin teftişinden bahseden maddelerden oluşmaktadır.¹²⁹

Nizamnameye göre muvazzaf ve fahri olmak üzere iki çeşit şehbenderlik bulunmaktaydı.¹³⁰ Muvazzaf şehbenderlerin belirli bir miktar maaşları ve memuriyet mahallerinin önemine göre tahsisatı vardı.¹³¹ Nizamnamenin beşinci bendine göre başşehbenderlere üç bin, şehbenderlere iki bin ve şehbender vekilleri ile kançılara memurlarına bin lira maaş tahsis olunmuştu.¹³²

Bir şehbenderin görevine başlayabilmesi için görevlendirme tarihinden itibaren on beş gün içinde görev yerine gitmesi gerekmekteydi.¹³³ Bombay ve

¹²⁷ Kılıç, *a.g.e.*, 101-102.

¹²⁸ Kılıç, *a.g.e.*, s. 107-108.

¹²⁹ Gör, Emre, “1881 Tarihli Şehbenderler Nizamnamesi Üzerine Bir İnceleme”, Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 2/1 (Mayıs 2019), s.70-85.

¹³⁰ Birinci bend: “Hey'et-i şehbenderî biri muvazzaf ve diğeri fahrî (bilâmaâş) olmak üzere iki nev'idir.”, Saltanat'ı Seniyye Şehbenderlerine Dâir Nizâm-nâme-i Dâhilîdir, *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, İstanbul, 1299 (1882), s. 192-221.

¹³¹ Gör, *a.g.m.*, s. 70-85.

¹³² Beşinci bend: “Şehbenderlerin maaşları ber-vech-i zîr ta'yin olunur. Bkz: *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹³³ Beşinci bend: “Şehbenderliğe ta'yin olunan me'mûr mahall-i me'mûriyetine gitmek emrini aldığı günden itibâren iki haftaya kadar Dersââdet'den hareketle doğruca mahall-ime'mûriyetine gitmeğe

Batavya şehbenderleri haricinde görevli tüm şehbenderlere maaşlarının bir misli yol harcırahı verilmişti.¹³⁴

Nizamnameye göre şehbenderlik mesleğini yapabilmek için *Hariciye Nezareti Umûr-ı Şehbenderî Müdüriyeti* tarafından yapılacak imtihanda başarılı olmak gerekmektedir.¹³⁵ Müdüriyet ve Hariciye Nezareti onayıyla mevcut kişiler belirlenmişti.

Şehbenderlerin görevden alınmaları, terfileri ve başka bir mahalle ya da memuriyete nakilleri padişah kararıyla gerçekleşir.¹³⁶ Muvazzaf şehbenderler belirli şartları taşımaları koşuluyla emekli maaşı alabilirler. Şehbenderler gerekli durumlarda görev yerlerini terk ederlerse, Hariciye Nezareti'nin emri altında olduklarından, maaş almaya da devam edebilecekler.¹³⁷

Şehbenderlere uygulanacak cezai işlemler ile ne tür eylemlerin hangi ceza ile cezalandırılacağı nizamnamede belirlenmiştir.¹³⁸ Görevinde gevşeklik gösterenler, memuriyetlerine aykırı eylemde bulunanlar veya memuriyete yakışmayan eylemlerde bulunanlar öncelikle uyarılır.¹³⁹ Eylemlerin ısrarla devamında bir aydan bir seneye kadar görevden alınma ile maaşın bir kısmının ya da tamamının kesilmesi cezası uygulanabilir.¹⁴⁰

Nizamnamenin uygulamaya konulma tarihinden bir sene sonra ve sonrasında her beş senede bir kere Hariciye Nezareti tarafından tayin olunacak müfettiş marifetiyle birinci, ikinci ve üçüncü sınıf şehbenderhaneler teftiş edilmişti.¹⁴¹

mecbûr olub aksi takdîrde on yedinci bendde gösterilen cezâyâ düçar olacaktır.” *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹³⁴ Gör, *a.g.m.*, s. 70-85.

¹³⁵ *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹³⁶ On üçüncü bend: “Şehbenderlerin azli veyâ diğer mahalle nakl-i me'muriyetleri bâ-irâde-i seniyye icrâ olunur.” Bkz: *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹³⁷ On altıncı bend: “Şehbenderler muhârebe vukuu veyâhûd sâir esbâb-ı mücbire zuhuru veyâhûd Nezâret-i Hâriciyece muvakkaten bir me'mûriyetde istihdâm olunmaları lâzım gelmesi gibi bilâ-ihitiyâr bulundukları me'mûriyeti terk ve ta'til etdikleri takdîrde Hâriciye Nezâreti'nin emri tahtında bulunacaklarından maâşları yine kendilerine i'tâ olunacak. Bkz: *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹³⁸ Gör, *a.g.m.*, s. 70-85.

¹³⁹ On yedinci bend: “Şehbenderler hakkında icra olunacak mücâzât-ı inzibâtiye şunlardır: Evvelâ tevbiḥ, sâniyen bir aydan bir seneye kadar azl-i muvakkat ile maâşının kısmen veya külliyyen kat'ı, sâlisen me'mûriyetden affı. Şu ta'dâd olunan mücâzâtndan birine düçar olan şehbenderlerin nev'-i cezâsı Umûr-ı Şehbenderî Müdüriyeti'nde bulunan me'mûrîn defterlerine işâret olunacaktır.” Bkz: *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹⁴⁰ *Düstûr*, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹⁴¹ Otuz sekizinci bend: “İşbu nizâmnamenin mevki'-i icrâyâ vaz'ı târihinden bir sene sonra ve ba'de her beş senede bir kerre Nezâret-i Hâriciye cânibinden ta'yin olunacak müfettişmarifetiyle

Nizamnameye göre şehbenderler tarafından alınacak olan vergi ve ücretler belirlenmişti. Muvazzaf veya fahri şehbender memurları tarafından verilecek veya imzalanacak resmi evrakların tümüne, Hariciye Nezareti tarafından gönderilen vergi miktarını gösteren pullardan yapıştıracaktı.¹⁴²

Şehbender memurlarının görev yaptığı çalışma dairelerine Şehbenderhane adı verilmişti. Şehbenderhane (Konsoloshane) ise yabancı bir ülkedeki yurttaşların hak ve görevleri ile ilgilenen bir şehbender veya başşehbender ile maiyyeti heyetinin ikametine mahsus ve bu hak ve görevlerle ilgili işlemlerin yapıldığı dairedir.¹⁴³ Şehbenderhaneler kurulduğu yerin büyüklüğü ve önemine göre Başşehbenderlik, Şehbenderlik, Şehbender Vekilliği olarak üçe ayrılır.¹⁴⁴

Başşehbenderin görev yaptığı yerler vilayet, şehbenderin görev yaptığı yerler liva, şehbender vekilinin görev yaptığı yerler ise liva dahilinde olarak belirlendi.¹⁴⁵

II. Meşrutiyet döneminde, şehbenderlikler açısından yeni bir sınıflandırma sistemine geçildi. Şehbenderlik teşkilatı gelişmiş ülkelerdeki usule göre sınıflandırılarak başşehbender, birinci ve ikinci sınıf şehbender, şehbender vekili ve kançılara şeklinde beş sınıfa ayrıldı.¹⁴⁶

Günümüzde başkonsolos olarak adlandırılan başşehbenderler padişah iradesiyle atanırlardı. Başşehbenderler gönderildikleri yerin üst düzey yetkilisi konumunda olduğundan diğer şehbenderlik memurları onlara tabii olmak mecburiyetindedir.¹⁴⁷ Osmanlı Devleti'nin ilk kez 1840 tarihinde Londra'ya bir baş şehbender atamasıyla başşehbenderlik uygulaması başladı.¹⁴⁸

Günümüzde konsolos olarak adlandırılan şehbenderler, başşehbender ile aynı görevleri yerine getirmelerine rağmen daha küçük yerlerde görevlendirilmeleri ve

birinci ve ikinci ve üçüncü sınıf şehbenderhaneler teftiş olunacaktır. Bkz: Düstür, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹⁴² Kırkinci bend: "Muvazzaf veya fahrî şehbender me'mûrları tarafından verilecek veya imzâ edilecek evrâk-ı resmîyenin kâffesine ahzolunan resim mikdârını mübeyyin Hâriciye Nezâreti cânibinden peyderpey gönderilecek pullardan yapıştırılacaktır." Bkz: Düstür, Tertip 1, Zeyl 2, s: 192-221.

¹⁴³ "Konsoloshane", *Meydan Larousse*, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, İstanbul, 1990, c. 7, s.456: Şehbender daire-i resmîyesi, bir şehbender veya başşehbender ile maiyyeti heyetinin ikâmetine mahsus hane ki tabî' olduğu devlet teb'asının merciidir ve o devletin sancağını çeker. Bkz: Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1900, s.790.

¹⁴⁴ Akpınar, *a.g.t.*, s.30.

¹⁴⁵ Çakmak, *a.g.e.*, s. 196.

¹⁴⁶ Çakmak, *a.g.e.*, s. 197.

¹⁴⁷ Akpınar, *a.g.t.*, s. 28.

¹⁴⁸ Erol, *a.g.t.*, s. 61.

daha az maaş almaları nedeniyle başşehbenderin altında çalışmaktaydı.¹⁴⁹ Şehbender Vekilleri, şehbenderin görev nedeniyle yerlerinden ayrıldığına ona vekalet etmekle görevli şehbender memurlarının en alt tabakasını oluşturan görevlilerdi.¹⁵⁰ Kançılarya adı verilen görevliler yazı ve evrak işleri gibi resmi işlemlerle ilgilenmişlerdi. Kançılarya memurları 19. yüzyılın sonundan itibaren görevlendirilmeye başlandı.

2.2. Korfu Şehbenderliği'nin Kurulması

Birinci bölümde Campo Formio Antlaşması sonrasında İyon Denzinde bulunan aralarında Korfu'nun da bulunduğu Yedi Ada'nın Fransa'nın eline geçtiğinden bahsedilmişti. Napolyon Bonapart'ın Mısır Seferi sırasında Osmanlı-Rus donanmasının ortak harekâtı sonucu bu adalar Fransa'nın elinden kurtarıldı. 21 Mart 1800 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan antlaşma sonucu Cezâyir-i Seb'a-i Müctemi'a/Yedi Ada Cumhuriyeti adıyla bir devlet kuruldu. Antlaşma 12 madde ve bir hatimeden oluşmaktaydı. Antlaşma gereğince Yedi Ada Cumhuriyeti Rusya'nın kefâleti ile Osmanlı Devleti'nin himâyesinde olacaktı. Cumhuriyet halkı Osmanlı Devleti'ne her üç senede bir 75.000 kuruş cizye verecekti. Antlaşmanın üçüncü maddesine göre Cumhuriyet'in Osmanlı Devleti'nde ikamet eden veya ticaret yapan halkı yine Yedi Ada Cumhuriyeti'nin atayacağı konsolos veyahut konsolos vekilleri idaresinde olacaktı.¹⁵¹ Bu kapsamda İstanbul'a Cumhuriyet'i temsil etmek üzere 1 Kasım 1800 tarihli bir hatt-ı hümayûnla asaleten konsolos tayinine kadar Anton Tomaz Lefkokilo'nun murahhas konsolos vekili olarak atandı.¹⁵²

Korfu Şehbenderliği III. Selim döneminin en erken açılan şehbenderliklerinden biridir. Üstelik bu şehbenderlik açıldığında Yedi Ada Cumhuriyeti hâlâ Osmanlı Devleti'nin himayesiydi. Osmanlı Devleti'nin Korfu'daki ilk şehbenderi Sakızlı Yorgi Silvergo'dur. Şehbender tayin edilmeden önce Korfu Nazırı Mustafa Reşid Efendi'nin tercümanıydı.¹⁵³ Yorgi Silvergo'nun ne zaman Korfu'ya şehbender tayin edildiğine dair kesin bir bilgiye sahip değiliz ama 1803

¹⁴⁹ Erol, *a.g.t.*, s. 61.

¹⁵⁰ Akpınar, *a.g.t.*, s.28.

¹⁵¹ Öztunç, *a.g.t.*, s. 16-18.

¹⁵² Öztunç, *a.g.t.*, s. 22.

¹⁵³ BOA., *Cevdet Maliye*, [C.ML], 200/8283, 6 Eylül 1801.

yılında görevinin başındaydı.¹⁵⁴ Kendisinin şehbender tayin edildiğine dair ferman-ı âlişan, göreve başladığı sırada henüz şehbenderlik sistemi bir düzene oturtulamadığı gerekçesiyle 1804 Nisan ayında hazırlanarak gönderilebildi.¹⁵⁵ Yorgi Silvergo'nun tayinine dair ferman-ı şerifte; bir müddetten beri gerek Müslüman gerekse zimmi Osmanlı tebaasının Avrupa ticaretine daha ziyade rağbet gösterdikleri, özellikle Cezayir-i Seb'a (Yedi Ada) iskelelerine sefinelerin ve tüccarların gidip geldikleri ifade edilmekteydi. Bu sebeple Osmanlı tebaasından tüccar, züvvar, misafir, kaptan, denizci ve tayfalarının himaye ve korumak, cüzi ve külli işlerine yardımcı olmak için becerikli, itimat edilen bir kimsenin tayin edilmesine karar verildiği ve bu vasıflara sahip olduğu için de kendisinin (Yorgi Silvergo'nun) seçildiği ifade edilmekteydi. Yorgi Silvergo'dan gönderilen itimâdnameyi gerekli makamlara teslim ettikten sonra orada ikamet etmesi, gerekli gördüğü iskele ve limanlara güvenilir vekiller tayin etmesi istenmekteydi. Reisülküttaptıktan verilen talimatname doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin ehl-i İslam ve reayasının her vecihle himaye etmeli, imtiyazlarının korunmasını sağlamalı, ticaretlerini kolaylaştıracak hususlarda yardımcı olmalıydı.

Ferman-ı şeriften anlaşıldığına göre Yorgi Silvergo'nun orada suç işleyen Osmanlı tebaasına dair de vazifeleri vardı. Suç işleyen ehli İslam'da ise bir yasakçı marifetiyle yakalanmasını ve adamlarla Osmanlı sınırına göndererek yetkililere teslim edilmesini sağlamalıydı. Fakat suç işleyen kişi zimmi ise doğrudan cezalandırma yetkisine sahipti.

Yorgi Silvergo'dan akıllıca ve talimatnameye uygun hareket etmesi, gerekli gördüğü hususları ve durumları bildirmesi, sadakat ve istikamet dairesinde hizmet etmesi bekleniyordu. Tıpkı diğer Osmanlı şehbenderleri gibi Yorgi Silvergo'ya da maaş bağlanmamıştı. Hizmetlerinin karşılığı, konsolosluk resmi (vergisi) adı verilen bir ücret alacaktı.¹⁵⁶

Korfu'ya ilk şehbender, Yedi Ada Cumhuriyeti'nin Osmanlı himayesinde bulunduğu bir dönemde tayin edilmişti. 1807 Tilsit Antlaşması'ndan sonra Yedi Ada'nın Fransa tarafından işgal edilmesiyle Osmanlı himayesi de sona erdi. 1815

¹⁵⁴ Yorgo Silvergo'nun şehbender tayin edildikten sonra Yedi Ada Cumhuriyeti sakinlerinin ödemeleri gereken cizyenin affedilmesi ricasına dair bkz. BOA., *Cevdet Dahiliye* [C.DH.], 223/11108, 4 Aralık 1803.

¹⁵⁵ BOA., *Cevdet Hariciye* [C. HR.], 165/8242, 15 Şubat 1805.

¹⁵⁶ BOA., *Bab-ı Asafi Şehbenderlik Defterleri* [A.{DVNSŞHB.d.}], No: 1, s. 3.

Viyana Kongresiyle adanın himayesi İngiltere'ye verildi.¹⁵⁷ Tüm bu süreçte Korfu'daki Osmanlı şebbenderi Yorgi Silvergo'nun faaliyetleri ya da ne kadar süre daha görevinde kaldığı konusunda bilgi sahibi değiliz. Fakat Yorgi Silvergo, 1816 yılında önce Kadiz'e¹⁵⁸ birkaç ay sonra da Alicante'ye şebbender olarak tayin edilmiştir.¹⁵⁹ Bu görevini sürdürürken 1819 yılında vefat etmiştir.¹⁶⁰

Korfu'da görev yaptığını tespit ettiğimiz ikinci Osmanlı şebbenderi Yani Markodinel ismini taşımaktadır.¹⁶¹ Fakat ne zaman göreve başladığı konusunda bilgi sahibi değiliz. 1821 Rum İsyanı sırasında diğer Osmanlı Şebbenderlikleri gibi Korfu'daki Osmanlı şebbenderliğinin faaliyetlerini sonlandırdığını söyleyebiliriz.

2.3. Korfu'da Osmanlı Şebbenderliğinin Yeniden Kurulması: Görev Yapan Şebbenderler ve Başşebbenderler

1821 Rum isyanı ile sadece şebbenderlikler değil birkaç Avrupa başkentinde bulunan maslahatgüzarlıklar da kapatıldı. Bir anlamda Osmanlı Devleti ad hoc diplomasiden sürekli diplomasiye geçiş sürecini askıya almıştı. 1830'ların başında Kavalalı Mehmed Ali Paşa sorununun ortaya çıkmasıyla Osmanlı diplomasisi yeniden hareketlendi ve 1832'den itibaren Avrupa başkentlerindeki temsilcilikler yeniden açılmaya başlandı. 1836 yılında Osmanlı Hariciye Nezareti kuruldu. Aynı yıl içerisinde şebbenderlikler yeniden açılmaya başlandı. İlk olarak eski Trieste Şebbenderi Angelo Kaçatin, Venedik ve Trieste iskelelerine şebbender olarak tayin edildi.¹⁶²

Venedik-Trieste şebbenderliğinden sonra 1838 yılında İngiltere'nin Londra, Birmingham şehirleriyle onun himayesindeki Malta ve Korfu Adasına birer şebbender tayin edilmesine karar verildi. Yani III. Selim döneminde olduğu gibi Osmanlı Hariciyesinin kurumsallaşmaya başladığı süreçte de ilk açılan şebbenderliklerden biri Korfu'ydu.¹⁶³ İkinci dönemde Korfu'daki Osmanlı şebbenderliği, Yunanistan'la birkaç defa diplomatik ilişkiler kısa dönemli kesilse de

¹⁵⁷ Öztunç, *a.g.t.*, s. 74-83.

¹⁵⁸ BOA., A. {DVNSŞHB.d., No: 1, s. 17.

¹⁵⁹ BOA., C.HR., 3/125, 3 Eylül 1816

¹⁶⁰ BOA., A. {DVNSŞHB.d., No: 1, s. 22.

¹⁶¹ BOA., *Hatt-ı Hümayun* [HAT.], 884/39072, tsz.; kimi belgelerde ismi sadece Marko olarak geçmektedir. Örneğin bkz. BOA., HAT., 400/21028, 20 Şubat 1821.

¹⁶² Kılıç, *a.g.e.*, s. 100.

¹⁶³ BOA., HAT., 829/37505, 30 Mart 1838.

1912 yılına kadar hizmet verdi. Bu 74 yıllık süreç içerisinde on dokuz farklı isim başşehbender, başşehbender vekili ya da şehbender olarak görev yaptı.

Tablo 1: Korfu Şehberliği'nde Bulunan Görevli Memurlar

Şehbender Adı	Unvanı	Görev Yılları	Yaptığı
Spiridon Konemenos Bey	Şehbender/Başşehbender	1838-1864	
Rober(t) Efendi	Başşehbender	1864-1868	
Daniş Efendi	Başşehbender	1869-1872	
Yorgaki Konemenos Bey	Başşehbender	1872-1876	
Vuliç Efendi	Başşehbender	1876	
Yorgaki Konemenos Bey (ikinci defa)	Başşehbender	1876-1882	
Mikail Maksud Bey	Başşehbender	1882	
Manuk Azaryan Efendi	Başşehbender	1883-1890	
Maksim Efendi	Başşehbender	1890-1893	
Mehmed Emin Bey	Başşehbender	1893-1896	
Ali İlhami Bey	Başşehbender	1896-1897	
Kazım Bey	Başşehbender Vekili	1897-1898	
Şedid Ceyş Efendi	Başşehbender	1898	
Ahmed Subhi Bey	Başşehbender	1898-1901	
İbrahim Edhem Bey	Başşehbender	1901-1903	
Mehmed Kamil Bey	Başşehbender	1903-1904	
Pizani (Pszenny) Bey	Başşehbender/Şehbender	1904-1909	
Mehmed Bey	Şehbender	1909-1912	
Ferid Bey	Şehbender	1912	

Spiridon (İspiridon) Konemenos Bey, hem Korfu'ya tayin edilen ikinci dönemin ilk ismi hem de en uzun süreyle görev yapan şebbenderdi. 1838 yılında atanan Spiridon Konemenos¹⁶⁴, Osmanlı tebaasından olup aslen Prevezeliydi.¹⁶⁵ Göreve başlamasından kısa bir süre sonra Arnavudluk İsyanı sırasında Korfu'ya adam toplamak için gelen şahısların adadan kovulmasındaki gayretleri nedeniyle nişanla taltif edildi.¹⁶⁶

Spiridon Konemenos döneminde Korfu Şebbenderliğinin hâlâ fahri şebbenderlik olarak yönetildiğini söyleyebiliriz. Zira Konemenos Bey herhangi bir maaş almamaktaydı. Hatta kendisine maaş bağlanması isteği, diğer şebbenderlerin de aynı talepte bulunabileceği endişesiyle reddedilmişti.¹⁶⁷ 1860 yılında kendisine hiçbir ücret verilmediğinden bahisle emekli maaşı bağlanması talebinde bulunmuş fakat bu talebi de kabul edilmemişti.¹⁶⁸

Osmanlı Devleti, ilk defa 1840 yılında Londra'da görevli Edward Zohrab'a başşebbender unvanı verdi. Hicri 1263 (1846/1847) tarihli ilk Devlet Salnamesine göre Korfu'daki Osmanlı Devleti'nin 25 şebbenderliğinden on tanesi başşebbenderlik düzeyindeydi. Bunlardan biri de Korfu'ydu.¹⁶⁹ Fakat Konemenos Bey'e bu unvanın ne zaman verildiği konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz.

1859 yılında Konemenos Bey hem uzun yıllardan beri Osmanlı Devleti'ne hizmet ettiği hem de Bar sahillerini korumak üzere gönderilen Osmanlı donanmasının ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olduğu için beşinci rütbeden bir Osmanlı nişanıyla taltif edildi.¹⁷⁰

1863 yılında Yunanistan'da bir hanedan değişikliği meydana geldi. Kral I. Otto tahtından indirilerek yerine Danimarka Kral hanedanından William George geçti. Kraliçe Viktorya yeni tahta çıkan genç kral I. George'a Fahir Armaoğlu'nun değişikliğiyle "çeyiz" olarak Yedi Ada'yı hediye etti.¹⁷¹ Yedi Ada'nın Yunanistan'a

¹⁶⁴ BOA., HAT., 829/37505-F, 5 Nisan 1838.

¹⁶⁵ BOA., HAT., 484/23736, 2 Haziran 1838.

¹⁶⁶ BOA., HAT., 484/23736, 20 Haziran 1838.

¹⁶⁷ BOA. *Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi* [HR. MKT.], 14/82, 28 Kasım 1846.

¹⁶⁸ BOA., *Hariciye Nezareti İdare* [HR.İD.], 724/56, 4 Temmuz 1860.

¹⁶⁹ Kılıç, *a.g.e.*, s. 101.

¹⁷⁰ BOA., *İrade Hariciye* [İ.HR.], 170/9186, 29 Ağustos 1859.

¹⁷¹ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 284-285.

ilhakı gündemde olduğu sırada bir Osmanlı yetkilisi Korfu'ya geçmiş ve burada Konemenos Bey'le de bir görüşme gerçekleştirmişti. Bu görüşmede Konemenos Bey Korfu halkının Yunanistan'a katılmak gibi bir taleplerinin olmadığını ve sadece arkasında Rum Metropolidinin bulunduğu ayak takımının bunu istediğini belirtmişti. Eğer Korfu Yunanistan'a ilhak edilirse adadaki huzur bozulacağı için hasta haliyle otuz küsur senedir üstlendiği şebenderlik görevini bırakacağını ifade etmişti.¹⁷² Nitekim 1864 yılında Korfu Başşebenderliğine eski Şire Şebenderi Rober(t) Efendi tayin edildi. Görevi bıraktıktan sonra Spiridon Konemenos Bey kendisine emekli maaşı bağlanmasını bir kez daha talep etmiş fakat bu talebi de bir kez daha reddedilmişti.¹⁷³

Eylül 1864'te görevine başlayan Rober Efendi ilk iş olarak şebenderhane için uygun bir ev kiraladı.¹⁷⁴ Rober Efendi'ye 4000 kuruş maaş bağlandı.¹⁷⁵ Bu, Korfu Şebenderliğinin fahri başşebenderlikten muvazzaf başşebenderlik statüsüne geçildiği anlamına gelmekteydi.

Rober Efendi'nin görev yaptığı dönemde Osmanlı Devleti-Yunanistan ilişkileri Girit meselesi nedeniyle giderek gerginleşmekteydi. Rober Efendi hem otuz yıldan fazla Osmanlı Devleti'ne sadakatle hizmet ettiği hem de Yunan fesatçılarının Korfu'daki faaliyetleri hakkında istihbarî bilgiler gönderdiği için üçüncü rütbeden mecidi nişanıyla taltif edildi.¹⁷⁶ Nitekim Girit sorunu nedeniyle Osmanlı Devleti 16 Aralık 1868 tarihinde Yunanistan ile diplomatik ilişkilerini sonlandırdı.¹⁷⁷ Bu, Korfu Başşebenderliği'nin de faaliyetlerine son verdiği anlamına gelmekteydi.

1869 Paris Kongresi kararlarının Yunanistan tarafından kabul edilmesiyle iki devlet arasındaki diplomatik ilişkiler de yeniden başladı. Doğal olarak Yunanistan'da görevli Osmanlı diplomatları da geri döneceklerdi. Fakat Rober Efendi hastalığı nedeniyle Korfu'daki görevine başlayamayacaktı. Yerine Tuna Vilayeti politika memuru Daniş Efendi tayin edildi.¹⁷⁸ Daniş Efendi, tıpkı Rober Efendi gibi daha önce Şire Şebenderliği yapmıştı.¹⁷⁹ Kançılarlığa ise Rasim Efendi tayin edilmişti.¹⁸⁰

¹⁷² BOA., HR.MKT., 444/30, 11 Temmuz 1863.

¹⁷³ BOA., HR.MKT., 551/91, 22 Temmuz 1866.

¹⁷⁴ BOA., HR.İD., 724/60, 18 Eylül 1864.

¹⁷⁵ BOA., HR.İD., 724/61, 29 Ekim 1864.

¹⁷⁶ BOA., İ.HR., 229/13461, 10 Aralık 1867.

¹⁷⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 290.

¹⁷⁸ BOA., *İrade Yunanistan* [İ.MTZ.(01).], 15/476, 7 Ekim 1865.

¹⁷⁹ BOA., İ.HR., 216/12510, 8 Ekim 1865.

Korfu'nun yeni başşehbenderi Daniş Efendi eski Sadrazamlardan Hüsrev Paşa ve Kaptan-ı Derya Mehmed Ali Paşa maiyetinde istihdam olunmuş olan Osmanlı tebaasından ve Latin Katolik milletinden Yanko Valçiyö Efendi'nin oğluydu. Daniş Efendi Türkçe, Fransızca, İtalyanca ve Rumca bilmekteydi. İlk görevine Tahrirat-ı Hariciye Odasında başlamıştı. Korfu'dan önce Şire'de başşehbender olarak görev yapmıştı. 23 Mart 1869 tarihi itibarıyla 4000 kuruş maaşla Korfu Başşehbenderi tayin edildi.¹⁸¹ Üç yıl boyunca Korfu'da başşehbenderlik yapan Daniş Efendi bir başka memuriyete atanmak istemesi üzerine¹⁸² Roma Sefareti başkatipliğine tayin edildi.¹⁸³

Daniş Efendi'nin yerine Kasım 1872 tarihi itibarıyla Korfu'ya başşehbender olarak Yorgaki Konemenos Bey tayin edildi.¹⁸⁴ Yorgaki Konemenos, uzun yıllar boyunca Korfu'da şehbenderlik yapan Spiridon Konemenos'un akrabasıydı. Ayrıca Korfu'ya tayin edilen en kariyerli diplomattı. Kostaki Musurus'un himayesinde Atina Sefaretinde görev aldı. Kallimaki Bey'in Sisam Beyi atandığı dönemde onun adına kaymakam sıfatıyla Sisam Adası'nı yönetti. Atina ve St. Petersburg'da sefaret müsteşarı olarak görev yaptı. Korfu'ya tayin edilmeden önceki son görevi ise St. Petersburg maslahatgüzarlığı idi.¹⁸⁵

Konemenos Bey, 1876 Haziran ayında görevden alındı ve yerine Vuliç (Vullitch) Efendi tayin edildi.¹⁸⁶ Vuliç Efendi Babıali Tercüme Odası'ndan yetişmişti. Kırım Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nde kullanılmaya başlanan telgrafi ilk öğrenen memurlar arasındaydı ve bu hizmeti nedeniyle ödüllendirildi. Daha önce Cenova ile Napoli'de şehbenderlik ve Atina'da başkatiplik yapmıştı.¹⁸⁷

Vuliç Efendi 27 Haziran tarihi itibarıyla görevine başladı.¹⁸⁸ Fakat sadece birkaç ay sonra Vuliç Efendi'nin lüzumu gereği görevinden alınarak 2500 kuruş mazuliyet maaşı¹⁸⁹ bağlanmasına karar verildi. Yerine ise tekrar Korfu

¹⁸⁰ BOA., İ.HR., 235/13964, 6 Mart 1869.

¹⁸¹ BOA., *Dahiliye Sicil-i Ahval Defterleri* [DHSAİD.d.], 42/203, 6 Nisan 1837.

¹⁸² BOA., HR.MKT., 765/102, 6 Kasım 1872.

¹⁸³ BOA., DH. SAİD. d., 42/203

¹⁸⁴ BOA., İ.HR., 257/15353, 10 Kasım 1872.

¹⁸⁵ Musa Kılıç, *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2009, s. 169-171.

¹⁸⁶ BOA., HR.İD., 729/56, 22 Haziran 1876.

¹⁸⁷ Kılıç, *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876)*, a.g.t., s. 64.

¹⁸⁸ BOA., HR.İD., 725/56, 4 Temmuz 1876.

¹⁸⁹ Vuliç Efendi'ye bağlanan mazuliyet maaş bazı sui hareketine bağlı olarak kesilmiştir. BOA., İ.HR., 273/16568, 29 Nisan 1877.

Başşehbenderi tayin edilen Konemenos Bey¹⁹⁰ görevine 21 Ağustos 1876 tarihi itibarıyla başladı.¹⁹¹ Babialı, Şubat 1882’de Konemenos Bey’in emekliye sevk edilmesine ve yerine Belgrad Sefareti Başkatibi Mikail Maksud Bey’in tayin edilmesine karar verdi. Ayrıca Konemenos Bey’e 3000 kuruş emekli maaşı bağlanacaktı.¹⁹² Konemenos Bey, yeni başşehbender Maksud Bey’in Korfu’ya geldiği 8 Kasım 1882 tarihine kadar görevini sürdürdü.¹⁹³

Mikail Maksud Bey’in sadece birkaç ay görev yaptıktan sonra istifa etmesi üzerine yerine tecrübeli bir diplomat olan Manuk Azaryan tayin edildi.¹⁹⁴ 25 Ocak 1883 tarihinde görevine başlayan¹⁹⁵ Ermeni asıllı olan Manuk Azaryan Paris’teki Sainte Barbe ve College de France’da eğitim gördü. Türkçe, Fransızca, Ermenice, İtalyanca ve Rumca bilmekteydi. Daha önce Hocabey Başşehbenderliği ve St. Petersburg’da Başkatipliği görevlerinde bulunmuştu. Korfu Başşehbenderliği’ne 3000 kuruş ve 750 tahsisatla tayin edildi. Bu görevi sırasında üçüncü rütbeden mecidiye nişanı ile ödüllendirildi. Ayrıca Avusturya Devleti’nden Courroone de Fer ve Fransuva Joseph nişanlarıyla taltif edildi.¹⁹⁶ Bir ara Atina Başkatibi Münir Bey ile Azaryan Efendi’nin becayişleri gündeme geldiyse de Yıldız Sarayı tarafından kabul edilmedi.¹⁹⁷

Korfu’daki başşehbenderler maaşlarını şehbenderliğin hasılatından almaktaydılar. Fakat çoğunlukla şehbenderhane kirası düştükten sonra bu hasılat 2500 kuruş civarında kalmakta, tam maaşlarını alamamaktaydılar. Babialı, Korfu’nun ehemmiyeti nedeniyle bu uygunsuz durumu ortadan kaldırmak adına Roma başşehbenderliğini eskiden olduğu gibi fahri olarak idare edilmesine karar verdi. Böylece bütçede aylık 2500 kuruşluk bir fazlalık oluştu. Korfu başşehbenderlerinin hasılatтан eksik kalan maaşları buradan tamamlanacaktı.¹⁹⁸

1890 yılında Korfu Başşehbenderi Azaryan Efendi ile Kalas Başşehbenderi ve aynı zamanda Tuna Avrupa Muhtelit Komisyonu azası olan Maksim Efendi’nin

¹⁹⁰ BOA., İ.HR., 271/16338, 22 Ağustos 1876.

¹⁹¹ BOA., HR.İD., 725/57, 21 Ağustos 1876.

¹⁹² BOA., İ.HR., 285/17805, 23 Şubat 1882.

¹⁹³ BOA., HR.İD., 726/70, 8 Kasım 1882.

¹⁹⁴ BOA., İ.HR., 288/18013, 27 Aralık 1882.

¹⁹⁵ BOA., HR.İD., 726/65, 6 Şubat 1883.

¹⁹⁶ Kayaoğlu, *a.g.e.*, s. 233-234.

¹⁹⁷ BOA., İ.HR., 291/18266, 16 Ağustos 1883.

¹⁹⁸ BOA., İ.HR., 301/19105, 21 Nisan 1886.

becayış yapmasına karar verildi.¹⁹⁹ Bunun nedeni adı geçen komisyonda iktidar sahibi bir ismin bulunmasının istenmesidir. Maksim Bey, Latin Katolik milletindendi. Türkçe, Fransızca, İtalyanca ve Rumca bilmektedir. Tahrirat-ı Hariciye Odasında göreve başlamıştı. Maksim Efendi üç yıl Korfu'da görev yaptıktan sonra Malta Başşehbenderliği'ne tayin edildi.²⁰⁰

Maksim Efendi yerine Korfu Başşehbenderliği'ne dirayetli, ehliyetli, Yunanistan hakkında malumatı ve tecrübesi olduğu için Narda Şehbenderi Mehmed Emin Bey tayin edildi.²⁰¹ 1893 Temmuz ayında göreve başlayan Mehmed Emin Bey aynı zamanda Korfu'ya tayin edilen ilk Müslüman başşehbenderdi. Korfu şehbenderliği tam 55 yıl boyunca gayrimüslim şehbenderler tarafından yönetilmişti. Mahrec-i Aklam mezunuydu. Birkaç yıl Mekteb-i Hukuk'a devam etmişti. Türkçe ve Fransızca bilmekte, Arapça ve Farsça'ya aşinaydı. Babıali Tercüme Odasında memuriyete başlamıştı. Narda'dan önce Golos'ta şehbender olarak görev yapmıştı.²⁰²

1896 yılında Mehmed Emin Bey'le Liverpool Başşehbenderi Ali İlhami Bey becaşıyla yer değiştirdi.²⁰³ Ali İlhami Bey Tepedelenli Ali Paşa sülalesindendi. Mekteb-i Sultani mezunuydu. Türkçe, Fransızca bilmektedir. Ticaret Nezaretinde göreve başladıktan sonra Hariciye Nezareti Hukuk bürosuna geçiş yapmış ve oradan da Liverpool'a atanmıştı.²⁰⁴

Ali İlhami Bey Korfu'ya tayin edildiği sırada Osmanlı Devleti'yle Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkiler Girit Meselesi nedeniyle oldukça gergindi. Bu gerginlikten Ali İlhami Bey de nasibini aldı. Görevi sırasında Korfu'ya gelen İtalyanlar için bir tiyatro oyunu düzenlenmiş, bu oyuna Ali İlhami Bey ve şehbenderlik kançılılarıyla beraber gitmişti. Oyun sırasında bazı seyirciler tarafından “Yaşasın Yunanistan, Yaşasın Kandiye, Batsın Devlet-i Aliyye” şeklinde sloganlar atılmış, Yunan Milli Marşı'nın okunması esnasında ise Ali İlhami Bey ayağa kalkmamıştı. Bunun üzerine Ali İlhami Bey tiyatroyu ıslıklar arasında terk etmiş, oyun sonrasında şehbenderlik önünde de bir gösteri düzenlenmişti. Dönemin Atina elçisi Fotiyadis Bey'le görüşen Yunan Dışişleri Bakanı Ali İlhami Bey'in

¹⁹⁹ BOA., *Hariciye Nezareti Tahrirat* [HR.TH.], 101/25, 26 Temmuz 1890.

²⁰⁰ Kayaoğlu, *a.g.e.*, s. 229-230.

²⁰¹ BOA., İ.HR., 341/48, 5 Mayıs 1893.

²⁰² BOA., *Hariciye Nezareti Sicill-i Ahval İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti* [HR.SAİD.], 18/22, 21 Ocak 1908.

²⁰³ BOA., İ.HR., 351/14, 25 Nisan 1896.

²⁰⁴ BOA., HR. SAİD, 20/16, 16 Ağustos 1908.

görevden alınmasını istemiş, konu hakkında soruşturma açılacağını bildirmişti.²⁰⁵ Soruşturma sonucu ara yol bulunarak Ali İlhami Bey'in marşı duymadığı yönünde bir kanaat oluşmuş, Ali İlhami Bey de bu tür etkinliklerden uzak durması konusunda uyarılmıştı.²⁰⁶ Fakat 18 Nisan 1897'de Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'a savaş açması nedeniyle diğer şebhenderler gibi Ali İlhami Bey de ülkeden ayrılacaktı.

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkilerin yeniden başlamasından sonra Korfu'ya Kazım Bey, başşebhender değil başşebhender vekili tayin edildi. 29 Kasım 1897 tarihi itibarıyla görevine başladı.²⁰⁷ Bu, Ali İlhami Bey'in Korfu'ya dönmediğini fakat başşebhenderlik görevi hâlâ üzerinde olduğu anlamına gelmekteydi. Hatta Korfu'da bulunan Osmanlı tebaası Kazım Bey'in asaleten atanması için Babıali'ye bir dilekçe gönderdiler.²⁰⁸ Ancak Babıali, bu talebi dikkate almadı ve Ali İlhami Bey'in Korfu'ya dönmek istemediğini bildirmesi üzerine Taygan Başşebhenderi Şedid Ceyş Efendi'yi tayin etti.²⁰⁹

Lübnan Hristiyanlarından olan Şedid Ceyş Efendi Arapça, Fransızca, İtalyanca ve Türkçe bilmekteydi. O güne kadar ki bütün bürokratik kariyeri Osmanlı Hariciye Nezareti'nde geçmişti. Ancak Korfu'daki görevine başlayıp başlamadığı konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Zira Korfu'ya atanmasında elli gün sonra Köstence Başşebhenderliği'ne tayin edildi.²¹⁰ Korfu Başşebhenderliği görevine ise Batum Başşebhender'i Ahmed Suphi Bey getirildi.²¹¹

Ahmed Suphi Bey 14 Eylül 1898 tarihinde Korfu'ya gelerek görevine başladı.²¹² Ahmed Suphi Bey, Mahrec-i Aklam'dan mezun olmuş ve bir müddet Mekteb-i Sultani'ye devam etmişti. Türkçe, Fransızca, Almanca dillerini bilmekteydi. Ahmed Subhi Bey de bürokratik kariyerini diplomat olarak sürdürmüştü.²¹³ Yolsuzluk ve görevini suistimal ettiği ithamları nedeniyle son görev yeri Batum'dan alınarak Korfu'ya tayin edilmişti.²¹⁴ Subhi Bey altı ay kadar görev

²⁰⁵ BOA., *Babıali Evrak Odası* [BEO.], 835/62598, 6 Eylül 1896.

²⁰⁶ BOA., *Yıldız Hususi Maruzat* [Y.A.HUS.], 361/48, 17 Ekim 1896.

²⁰⁷ BOA., HR.İD., 727/49, 29 Kasım 1897.

²⁰⁸ BOA., HR.TH., 384/67, 10 Aralık 1897.

²⁰⁹ BOA., İ.HR., 358/52, 26 Nisan 1898.

²¹⁰ Kayaoğlu, *a.g.e.*, s. 340-342.

²¹¹ BOA., BEO., 1171/87773, 2 Ağustos 1898.

²¹² BOA., HR.İD., 727/58, 14 Eylül 1898.

²¹³ BOA., HR. SAİD., 10/19, 28 Nisan 1903.

²¹⁴ BOA., BEO., 1026/76925, 20 Ekim 1897.

yaptıktan sonra izinli olarak Korfu'dan ayrılmıştı.²¹⁵ Fakat bir daha Korfu'ya geri dönmemiş ve Babıali İstişare Odası muavinlerinden İbrahim Ethem Bey'le becayiş yapmıştı.

İbrahim Ethem Bey, Mekteb-i Mülkiye mezunlarındandı. Yabancı dil olarak sadece Fransızca bilmekteydi. Korfu'ya atanmasının sebebi daha önce Marsilya ve Atina-Pire'de başşehbenderlik görevlerinde bulunmuş olmasıydı.²¹⁶ İbrahim Edhem Bey 15 Eylül 1901 tarihinde görevine başladı.²¹⁷ Fakat İbrahim Edhem Bey, göreve başladığından beri aldığı maaş ve tahsisatın yetersizliğinden şikayetçiydi.²¹⁸ Bu nedenle kendisi Atina-Şire Başşehbenderliği'ne tayin edildi. Korfu'ya ise Liverpool Başşehbenderi Mehmed Kâmil Bey gönderildi.²¹⁹

Binbaşı Hüseyin Zihni Efendi'nin oğlu olan Mehmed Kâmil Bey bir müddet Mekteb-i Mülkiye'de eğitim almıştı. Arapça ve Fransızca bilmekteydi. Yaklaşık beş yıl boyunca Hazine-i Hassa'da görev yaptıktan sonra 1897 yılında Batavya Başşehbenderi tayin edilmişti. Fakat Mehmed Kâmil Bey'in faaliyetleri Hollanda hükümetini oldukça rahatsız etti. Bunun üzerine Liverpool Başşehbenderi Emin Bey'le yer değiştirdi. 1903 yılında ise 2700 kuruş maaş ve 500 kuruş tahsisatla Korfu Başşehbenderliği'ne tayin edildi.²²⁰ Mehmed Kâmil Bey, Korfu Başşehbenderi atandığında ikinci rütbeden Mecidi nişanıyla taltif edildi.²²¹ 7 Temmuz 1903 tarihi itibarıyla görevine başladı.²²²

Singapur Başşehbenderi Ataullah Efendi'nin vefatı üzerine muhtemelen Batavya'daki tecrübesi nedeniyle Mehmed Kâmil Bey'in oraya tayin edilmesine karar verildi. Korfu'ya ise Şire Başşehbenderi Pizani Bey (Pszenny) tayin edilecekti. Ancak Batavya'daki faaliyetlerini bilen İngiliz hükümeti Mehmed Kâmil Bey'in Singapur'da şehbenderliğine onay vermeyecekti. Bu nedenle Mehmed Kâmil Bey Bükreş Başşehbenderi olarak tayin edildi.²²³

²¹⁵ BOA., HR.İD., 727/68, 11 Mayıs 1901

²¹⁶ BOA., İ.HR., 373/16, 26 Ağustos 1901.

²¹⁷ BOA., HR.İD., 727/71, 15 Eylül 1901.

²¹⁸ BOA., HR.İD. 727/74, 9 Kasım 1901.

²¹⁹ BOA., BEO., 1998/149824, 12 Şubat 1903.

²²⁰ Zübeyir Tetik, "Endonazya'da Bir Osmanlı Görevlisi: Batavya Başşehbenderi Mehmed Kâmil Bey'in Hayatı ve 1897 Tarihli Raporu", *Gibtü Sırat Dergisi*, Sayı 2, Kasım 2020, s. 101-102.

²²¹ BOA., *İrade Taltifat* [İ.TAL.], 307/30, 30 Haziran 1903.

²²² BOA., HR.İD., 728/15, 26 Ağustos 1903.

²²³ Tetik, *a.g.m.*, s. 102.

Sicil kaydını bulamadığımız için yeni Korfu Başşehbenderi Pizani Bey hakkında çok fazla bilgi sahibi değiliz. Ancak onun emeklilik kayıtlarından anlaşıldığına göre ilk memuriyeti 1870 yılında tayin edildiği Napoli Başşehbenderliği katıplığıydı.²²⁴ Korfu'daki başşehbenderlik görevine 1904 yılının haziran ayında başladı. Bu görevi sırasında ikinci rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edildi.²²⁵

Önce II. Meşrutiyet'in ilanı ardından II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonraki süreçte 1908-1910 yılları arasında bürokraside büyük bir tensikat başlatıldı. Bu tensikattan bütün nezaretler gibi Hariciye Nezareti'nin hem merkezi hem de dış temsilciliklerdeki kadroları da etkilendi. Şehbenderlikler ticari ve siyasi önemlerine göre beşe ayrıldı; başşehbenderlikler, birinci sınıf şehbenderlikler, ikinci sınıf şehbenderlikler, şehbender vekilliği ve kançılarya. Buna göre başşehbenderler 50, birinci sınıf şehbenderler 30, ikinci sınıf şehbenderler 20, şehbender vekilleri 15, kançılar 10 lira maaş alacaklardı. Tensikat sonucunda başşehbenderlikler dokuza, birinci sınıf şehbenderlikler on beşe, ikinci sınıf şehbenderlikler on yediye ve kançılaryaların sayısı ise on dörde indirildi.²²⁶ Bu durumdan Korfu Başşehbenderliği de etkilenmiş ve birinci sınıf şehbenderlik düzeyine indirilmişti. Korfu'daki şehbender otuz lira maaş ve 500 kuruş tahsisat alacaktı. Tensikat düzenlemesine göre Korfu Şehbenderliğinin kadrosunda yalnızca bir kâtip ve imam bulunacaktı.²²⁷

O sıralarda Korfu'daki Şehbender Pizani ile Şehbender Vekili Kâmil Bey arasında ciddi sorunlar bulunmaktaydı ve birbirlerinden şikayetçi olmuşlardı. Tensikat düzenlemesi ile zaten Kâmil Bey'in memuriyeti lağvedilmişti. Atina Sefirinin gönderdiği arizaya göre şehbender ve şehbender vekili arasındaki problemlerin nedeni Kâmil Bey'di. Pizani Bey ise ehliyetli olarak nitelendirilmekte ve hizmetleri takdir edilmekteydi. Bu nedenle Kâmil Bey'in şehbenderlikle ilişkisinin kesilerek Korfu'dan gönderilmesine karar verildi.²²⁸

²²⁴ BOA., *Hariciye Nezareti Londra Sefareti* [HR.SFR.3.], 614/41, 7 Aralık 1910.

²²⁵ BOA., *Yıldız Resmi Maruzat* [Y.A.RES.], 150/34, 28 Eylül 1907.

²²⁶ Arif Kolay, "II. Meşrutiyet Döneminde Hariciye Nezaretinde Tensikat ve Bürokratik Değişim (1908-1910)", *Türkiyat Mecmuası*, c.27/1, 2017, s. 198.

²²⁷ BOA., İ.HR., 415/18, 15 Eylül 1908.

²²⁸ BOA., HR.TH., 368/29, 1 Kasım 1908.

Korfu Şehbenderi Pizani Bey 15 Ağustos 1909 tarihi itibarıyla 1294 kuruş maaşla emekliye sevk edildi.²²⁹ Aynı yılın aralık ayında bir müddetten beri boş olan Korfu Şehbenderliği'nin ikinci sınıf şehbenderliğe düşürülmesine, şehbenderliğine ise Yunanistan'da uzun müddet hizmette bulunmuş, yörenin durumunu bilen ve lisanına aşina olan Rostof ikinci sınıf şehbenderi Mehmed Bey'in atanmasına karar verildi.²³⁰

İki yıl kadar Korfu'da görev yapan Mehmed Bey 1912 yılı başlarında Varna birinci sınıf şehbenderliğine tayin edildi. Korfu'ya ise Mekteb-i Hukuk mezunlarından²³¹ Ferid Bey atandı. Ferid Bey, Babıali İstişare Odası muavinlerinden iken Ticaret ve Nafia Nezareti'ne tercüman olarak görevlendirilmişti.²³² Ardında 1909 yılında Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinde ihdas edilen İstihbarat Şubesi müdürlüğüne getirildi.²³³ Bu müdürlüğün iki yıl sonra lağvedilmesiyle açıkta kalan Ferid Bey'in Korfu şehbenderi olarak atanması uygun bulundu.²³⁴ Fakat Birinci Balkan Savaşı'nın başlamasıyla Yunanistan'daki diğer şehbenderler gibi Ferid Bey de İstanbul'a döndü.²³⁵ Ferid Bey 1913 yılında Hamburg Başşehbenderi olarak tayin edildi.²³⁶

Balkan savaşlarından sonra Korfu şehbenderliği yeniden kapılarını açmadı ve ilga edildi. Şehbenderlikteki eşyaların Yanya'ya sevk edilmesine karar verildi.²³⁷ Yani Ferid Bey, Korfu'da görev yapan son Osmanlı şehbenderiydi. Muhtemelen Balkan Savaşları ve Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmesi Osmanlı Devleti'nin İyon Denizi ve çevresine olan ilgisini azaltmıştı. Korfu Şehbenderliği kapatılmasıydı bile Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle, bu ülkedeki diğer Osmanlı şehbenderlikleriyle beraber faaliyetlerine son verecekti.

²²⁹ BOA., HR.SFR.3., 614/41, 7 Aralık 1910.; BOA., ŞD., 474/20, 29 Temmuz 1914. Pizani Efendi 1921 yılında şehbenderlik nizamnamesinin tadili için kurulan komisyonda yer aldı. Bkz. BOA., *Meclis-i Vükela Mazbataları* [MV.], 222/90, 12 Ekim 1921.

²³⁰ BOA., İ.HR., 420/23, 1 Aralık 1909.

²³¹ BOA., *Maarif Nezareti Mektubi Kalemi* [MF.MKT.], 976/19, 5 Şubat 1907.

²³² BOA., BEO., 1602/120146, 30 Aralık 1900.

²³³ BOA., BEO., 3622/271577, 19 Ağustos 1909.

²³⁴ BOA., İ.HR., 428/24, 25 Şubat 1912.

²³⁵ BOA., *Hariciye Nezareti İstişare Odası* [HR.HMŞ.İŞO.], 74/67, 17 Ekim 1912.

²³⁶ BOA., İ.HR., 432/32, 4 Ekim 1913.

²³⁷ BOA., HR.İD., 728/71, 28 Mart 1914.

2.4. Korfu'daki Diğer Şehbenderlik Görevlileri

Osmanlı şehbenderliklerinde başşehbender/şehbender dışında şehbender vekili, kançılara memuru, kâtip, tercüman ve imam gibi çeşitli görevliler bulunabilmekteydi. Uzun yıllar boyunca başşehbenderlik statüsünde faaliyet gösteren Korfu'daki Osmanlı şehbenderliğinde de başşehbender/şehbender dışında görevlilerin bulunması olağan bir durumdu. Fakat 1838 yılında Korfu Şehbenderliğinin açılmasıyla vazifeye getirilen ve en uzun süreyle şehbenderlik/başşehbenderlik yapan Spiridon Konemenos, uzun yıllar boyunca tek başına görev yaptığı anlaşılmaktadır. Bunun muhtemel nedeni o dönemde Korfu Şehbenderliğinin fahri statüde kalmasıydı.

Korfu'da ilk görev yapan kançılar memuru Yusuf Dominyan Efendi'dir. Ermeni Katoliklerinden olan Dominyan Efendi, Tahrirat-ı Hariciye Kalemine dahil olduktan (Ekim 1863) sadece 20 gün sonra Korfu'ya kançılar memuru olarak tayin edilmişti. Yani Spiridon Konemenos Bey'in görevden alınmasından kısa bir süre önce göreve başladı.²³⁸ Kançılar (cancelier) memurlarının sefaret katiplerinin yaptığı işlerle meşgul olduğunu söyleyebiliriz. Şehbenderliğin kitabet işleriyle meşgul olmak ve noterliğe ait vazifeleri görmek gibi görevleri vardı.²³⁹ Eğer şehbender vekili bulunmuyorsa şehbenderin bulunmadığı dönemlerde onun yerine vekalet etme görevi kançılar memurlarındı. Örneğin Korfu kançılar memuru Paskal Efendi, Korfu Başşehbenderi Manuk Azaryan izinli olarak İstanbul'da bulunduğu sırada onun yerine vekalet etmişti.²⁴⁰

Dominyon Efendi 1865 yılında kançılar memurluğunun yanında şehbender vekilliğini de üstlendi. Spiridon Konemenos'un halef Rober Efendi, Hariciye Nezaretine gönderdiği arızasında Korfu Adasındaki yabancı konsolosların maiyetlerinde katiplik hizmetini gören birer konsolos vekillerinin bulunduğunu, konsolos vekilleri vasıtasıyla yerel hükümet yetkilileriyle iletişim kurmanın kolay olduğunu, konsolos vekillerinin resmi davetlerde yer aldıklarını ifade ederek Yusuf Dominyan'ın şehbender vekili tayin edilmesini istemişti. Nitekim bu talep uygun

²³⁸ Kayaoğlu, *a.g.e.*, s. 368-369.

²³⁹ Çakmak, *a.g.e.*, s. 228.

²⁴⁰ Kayaoğlu, *a.g.e.*, 305-306.

bulunarak Dominyan Efendi şehbender vekili olarak tayin edildi.²⁴¹ Dominyan Efendi'nin Ayamavra Şehbenderi tayin edilmesi üzerine Korfu Başşehbenderliği kançılıryasına Tahrirat-ı Hariciye memurlarından Kırkor Efendi getirildi.²⁴²

Şehbender vekillerinin (vice-consuls) şehbenderin bulunmadığı dönemde onun yerine şehbenderliği idare etmek gibi daha alt düzeydeki şehbenderliklere doğrudan tayin edilebilmekteydiler. Rober Efendi'nin arizasından da anlaşıldığı gibi şehbender vekilleri yerel yetkililerle haberleşme ve iletişimi sağlamakla görevliydi. Yusuf Dominyan gibi Korfu'da görev yapan kançılar memurlarından bazıları şehbender vekilliğini de üstlenmişlerdir. Hatta 1306 Hicri yılına ait Devlet Salnamesinden itibaren Korfu ve diğer başşehbenderliklerdeki şehbender vekilleri ve kançılara memurları aynı kişiler gözükmektedir.²⁴³

Korfu'daki Osmanlı şehbenderliğinde istihdam edilen bir başka görevli de tercümandı. Hem sefaret hem de şehbenderlik tercümanlarının toplantı ve görüşmelerde tercümanlık yapmak, yabancı evrakı çevirmek ve yabancı basını takip etmek gibi görevleri bulunmaktaydı.²⁴⁴ Fakat muhtemelen Korfu'da tercümanlık hizmetinde bulunan Aristide Continós Efendi'dir. Continós Efendi, 14 Ekim 1892 tarihli bir dilekçesinde 17 yıldır Korfu Şehbenderhanesinde tercüman olarak vazife yaptığını ifade etmekteydi. Aynı dilekçede yıllardır 180 kuruş maaş aldığını, geçinemediğini ve mevcut şehbenderle geçinemediğini belirtmekteydi.²⁴⁵ Babıali ise bütçenin imkân vermemesinden dolayı kendisine zam yapılamayacağını, başka bir yere nakli için boş kadro bulunmadığını ve şehbenderle iyi geçinmesi gerektiğini bildirdi.²⁴⁶ Fakat II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan Tensikat kanunu ile Korfu'daki tercümanlık kadrosu ilga edildi. Dönemin şehbenderi Pizani Bey, Korfu'ya yalnız kançılar memuru ve imam için kadro verildiğini, kançılar makamına Türkçe bilen bir Arnavud memurun getirilmesini ve eskiden olduğu gibi yerli bir tercüman istihdamını talep etmişti.²⁴⁷

²⁴¹ BOA., *Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı* [HR.TO.], 4/41, 5 Ekim 1865.; Taceddin Kayaoğlu, *Osmanlı Hâriciyesinde Gayr-i Müslimler (1852-1925)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

²⁴² BOA., İ.HR., 225/13173, 11 Mayıs 1867.

²⁴³ Salnâme-i Devlet-i Aliyye 1309, s. 735.

²⁴⁴ Çakmak, *a.g.e.*, s. 231.

²⁴⁵ BOA., HR.MTV., 573/41, 14 Ekim 1895.

²⁴⁶ BOA., HR.TH., 164/34, 24 Ekim 1895.

²⁴⁷ BOA., DH.MKT., 2857/35, 30 Mayıs 1909.

Osmanlı Devleti şehbenderliklerin ilk imam kadrosu istihdamı 1864 yılında Malta Başşehbenderliği için yapıldı.²⁴⁸ Fakat imam kadrosu bulunan Osmanlı Şehbenderliklerinin sayısı çok azdır. Bunlardan biri de Korfu Başşehbenderliği'dir. 1884 yılında Berat eski naibi Meşihat Dairesi'ne bir dilekçe vererek Korfu'da Müslümanlara ait bir mezarlık bulunmadığını ve vefat edenlerin dini vecibeler yerine getirilemeden defnedildiğini belirterek şehbenderhaneye bir imamın tayin edilmesi talebimde bulundu. Korfu Başşehbenderliği ise Müslümanlar için bir mezarlığın mevcut olduğunu ve vefat edenlerin dini vecibeler yapılarak defnedildiklerini bildirdi. Bununla beraber ticaret için Korfu'ya çok fazla Müslüman geldiği için şehbenderlik için bir imam kadrosu tahsis edilebilirdi.²⁴⁹ Nitekim 1885 yılında Korfu'ya ilk imam olarak Mehmed Salih Efendi tayin edildi. Ramazan Efendi, Mustafa Hadi Efendi ve Ali Rıza Efendi Korfu'da imamlık yapan diğer isimlerdi.²⁵⁰

²⁴⁸ Çakmak, *a.g.e.*, s. 243.

²⁴⁹ Musa Kılıç, "Osmanlı Şehbenderliklerinde İmam İstihdamı", *XIX. Türk Tarih Kongresi*, Cilt III, Kısım I, Ankara 2024, s. 766.

²⁵⁰ Kılıç, *Osmanlı Şehbenderliklerinde İmam İstihdamı*, *a.g.m.*, s. 775.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KORFU ŞEHBENDERLİĞİ'NİN FAALİYETLERİ

3.1. Korfu Şehbenderliği'nin İdari Görevleri

Şehbenderlerin idari görevlerini; Pasaport-vize, tabiiyet, tahsih-i sin²⁵¹, vekaletname, tebligat, kefaletname, senet gibi işlemlerin yürütülmesi ve vatandaşların; doğum, ölüm, nikah, miras kayıtlarını tutulması olarak sınıflandırmaya tabi tutabiliriz.²⁵²

3.1.1. Pasaport ve Vize İşlemleri

Pasaport; bir devletin vatandaşlarına uluslararası seyahat için verdiği, içerisinde ilgilinin vatandaşlık bilgilerinin bulunduğu belgedir.²⁵³ Osmanlı Devleti'nde yabancıların ülkeye gelişleri ve ülkedeki seyahatlerinin izin ve esasları *Ahidnâme* adı verilen yabancı devletlerle yapılan anlaşmalarla belirlenmiştir.²⁵⁴ Osmanlı Devleti'nde pasaportun ilk örneği olarak kabul edeceğimiz belgeler ise II. Mehmed döneminde verilen, barış ve can emniyeti manasına gelen “il-cannâme”

²⁵¹ Tashih kelimesi *Lügat-ı Remzi*'de; maruzun farz ve zahmetini alıcıyla göndermek ve hakikat-ı hali anlamak için sevail-i teftiş etmek anlamında kullanılmıştır. Bkz: *Lügat-ı Remzi*, Hüseyin Remzi Matbaası, 2018, c:1, s.283. Tashih-i sin işleminin ise yazılan isim, yaş, yer ismi gibi unsurların yanlışlıkların düzeltilmesi işlemidir.

²⁵² Yasemin Zahide, Erol, “Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik ve Paris-Londra Örnekleri”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014, s.66: Şehbenderlerin görevleri konusunda gerekli tüm bilgiler ve şehbenderlerin Osmanlı Devletinden aldığı görevleri ile ilgili tüm talimatlar için bkz; “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Talimat”, *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.377-424.

²⁵³ Ahmet Cemal, Ruhi, Pasaport ve Pasaport Çeşitleri, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.11, sayı:1-2, s.333 ayrıca hukuksal olarak pasaport tanımı için bkz: Ali, Şafak, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, İstanbul 1996, s. 463: Pasaportu, Şemseddin Sami Kamus-i Türki lüğatinde “mürûr tezkeresi, memâlik-i ecnebiyeye gideceklere verilen yol tezkeresi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz: Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, Pasaport Maddesi, s.344.

²⁵⁴ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili*, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 1994, s.163: Mübahat S., Kütükoğlu, “*Ahidnâme*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1988, s. 536-540.

veyahut “ilcan mektubu”dur.²⁵⁵ İl-cânname yahut il-can mektuplarını, yabancılar için pasaport, mürûr tezkeresi ve ikamet tezkeresinin birleştirilmiş şekli olarak görmek mümkündür.²⁵⁶ Osmanlı ülkesinde seyahatlerine izin veren belgeler; icazet, izn-i şerif ve hükm-i şerif, yol emr-i şerifi ve yol hükmü şerifi gibi isimlerle nitelendirildi.²⁵⁷

II. Mahmut dönemine kadar geçen süreçteki pasaport; uluslararası seyahatler gerçekleştiren Osmanlı vatandaş ve elçilerinin gittikleri ülkenin konsolosluk veya elçiliğinden almakla yükümlü oldukları bir evraktır. Osmanlı Devleti’ne seyahat için gelen yabancılar da aynı şekilde pasaport edinmekteydi. Ancak bu durum batı ile olan ilişkilerimizde yabancıların Osmanlı topraklarına geçişi daha rahat olduğu için dezavantaj halini almaya başladı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti’nde yabancıların ülkeye giriş ve çıkışlarını düzenleyen kurallar belirlenip önlem alındı.

II. Mahmut’un batıyı örnek alan siyaseti doğrultusunda yeni bir süreç başlatılarak “Pasaport Uygulamasına” geçildi.²⁵⁸ Pasaport uygulamasının hukuki alt yapısını hazırlamak adına 9 Şubat 1841 tarihinde “Men’i Mürûr Nizamnâmesi” yayımlandı.²⁵⁹ Mürûr, “geçiş,” mürûr tezkiresi ise “geçiş belgesi” anlamında kullanılmaktadır. Bu belge bir iç pasaport gibi kullanım görür.²⁶⁰ Men’i Mürûr Nizamnâmesi’nde gerek yabancıların Osmanlı ülkesinde ki seyahatleri gerekse de Osmanlı tebaasından olanların hem Osmanlı topraklarında hem de yabancı ülkelere seyahat etmelerindeki kurallar yer aldı.²⁶¹ Men’i Mürûr Nizamnâmesi Osmanlı tebaasından olanların ülke dışına seyahat etmek için alacakları belgeyi “tezkire”

²⁵⁵ Şinasi Tekin, “Türkiye’de XV. Yüzyıla Ait İki Pasaport İl-can Mektubu ve İl-cannâme”, *Tarih ve Toplum*, sayı: 23, s.11.

²⁵⁶ Tekin, *a.g.m.*, s.11.

²⁵⁷ Hamiyet Sezer, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Seyahat İzinleri (18-19. Yüzyıl)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2003, sayı: 33, s. 109-110.

²⁵⁸ Akpınar, a.g.t., s.56: Ayrıca bkz; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c:7, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.273.

²⁵⁹ Çadircı, *a.g.m.*, s. 173-178: Nizamnâme hakkında detaylı bilgi için bkz: BOA, İ.MSM., 2/35/15, 19 Nisan 1844.

²⁶⁰ Nalan Turna, “Son Dönem Osmanlı İstanbul unda İç Pasaport Mürûr Tezkeresi”, Osmanlı İstanbul’u Uluslararası Sempozyum II, 29 Mayıs Üniversitesi, (Türkiye-İstanbul, 27 Mayıs 2014), ed. Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan, Feridun Mustafa Emecen, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2014, s.3 ayrıca bkz: Musa Çadircı, Men’i Mürûr ve Pasaport Odası Nizamnameleri, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara, 1980, c: 13, s.24: 9 Şubat 1841 tarihli Men’i Mürûr Nizamnâmesi’nin orijinal metni için bkz: Çadircı, *a.g.m.*, s.173-178

²⁶¹ Alim Baki, Akkoç, “Osmanlı Devleti’nde Pasaport Nizamnameleri ve Bunların Uygulamadaki Boyutları”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019, s.106

olarak nitelendirmektedir; ancak ÷lkeye dahil olacak yabancıların ellerindeki belge için pasaport tabiri kullanılmaktadır.²⁶² Daha sonra ise bu nizamname esas alınarak 1844 yılında bir ‘Men-i Mürûr Talimatnâmesi’ hazırlandı²⁶³

Osmanlı Devleti’nde 14 Şubat 1867 tarihinde pasaport, vize, mürûr gibi uygulamalar ‘Pasaport Odası Nizamnâmesi’²⁶⁴ dahilinde tekrardan düzenlendi.²⁶⁵ 1867 Pasaport Odası Nizamnamesi’nde pasaporta dair harç ve vize işlemlerinden bahsedilmiş ancak bu evraklardan alınacak ücretin ne kadar olacağı açıklanmadı. Ancak Pasaport Odası Nizamnamesi’nin son iki düzenlemesinde pasaportun alımı, ilgili evrakın vize edilmesi konularında açıklık mevcuttur.²⁶⁶

1867 Pasaport Odası Nizamnamesi, yedi maddeden oluşmaktaydı. Bu nizamnamenin bir gereği olarak 1869 yılında ‘Pasaport ve Mürûr Tezkiresi’²⁶⁷ kararı çıkarıldı.²⁶⁸ Yabancılar, Osmanlı topraklarında seyahat edebilmek için elçileri aracılığıyla yol emri alırken Osmanlı vatandaşlarının seyahat edebilmek için ellerinde mürûr tezkiresi denilen bu belgeyi bulundurmaları gerekiyordu.²⁶⁹ Bu tezkerelerde ne için gelindiği ve ne kadar süre kalınacağı belirtilecekti.²⁷⁰ Mürûr Tezkiresi aynı zamanda Osmanlı Devleti’ne seyahat etmiş olan yabancıların ÷lke içinde nereye gittiğini ve ne kadar süre için orada kaldığını da göstermekteydi.²⁷¹

I. Meşrutiyet sonrasında pasaport işlemleri için şehbenderliklere önemli vazifeler verilerek Osmanlı topraklarından kendi bölgelerine gelen görevli veya

²⁶² Akkoç, *a.g.t.*, s. 107

²⁶³ 1844 yılında hazırlanan 9 maddelik Mürûr Talimatının birinci maddesinde yine pasaport yerine tezkere tabirinin kullanıldığı gör÷lmektedir: “...ecnebi diyarına azimet edecek kesana atilbeyan usule tatbikan tezkere verilmesi ve dahil-i memâlik-i mahruse için istimal olunmakta olan tezkereler kafi olup fakat Devlet-i Aliye senedi aldığına alamet olarak ecnebi diyarı için verilecek tezkerelerin balalarına şems resmî ilave olunması...”: Çadircı, *a.g.m.*, s.47, Arşiv belgesi görseli için bkz: EK 2)

²⁶⁴ Pasaport Nizâmnamesi, *Düstur*, Tertip 1, c: 1, s.776 konuyla ilgili ‘Memâlik-i Mahrûsa-i şahaneye dahil olmak ve yahud harice çıkmak ve yahud dahil-i memlekette gest-ü gûzar etmek arzusunda bulunan her kim olur ise olsun me’mur-i hakikisi tarafından usul ve kaideye muvafık bir kıt’a pasaport ahzına mecbur ola’ hükmü yer almaktadır.

²⁶⁵ Erol, *a.g.t.*, s. 68

²⁶⁶ Akkoç, *a.g.t.*, s. 75

²⁶⁷ Osmanlı Devleti’nde çeşitli resmi daireler veya kişiler tarafından kaleme alınmış olan ve amacın açık bir şekilde ifade edildiği belge türüdür. (Mübahat S. Kütükoğlu, “Tezkire”, TDV İslâm Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c:32, s. 25; Mübahat Kütükoğlu, “Mürûr Tezkiresi”, TDV Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006, c. 3, s.60- 61) 10 Şubat 1841 tarihinde çıkarılan Men-i Mürûr Nizâmnamesi’nin beşinci, sekizinci ve dokuzuncu maddeleri yabancılarla ilgilidir. (Feyzioğlu, *a.g.m.*, s.109: ayrıca bkz: Mürûr Nizamnâmesi, *Düstur*, 1. Tertib, 1887, c:5, s. 865)

²⁶⁸ Akpınar, *a.g.t.*, s. 57

²⁶⁹ Sezer, *a.g.m.*, s.114

²⁷⁰ Erol, *a.g.t.*, s. 72

²⁷¹ Akkoç, *a.g.t.*, s.78

vatandaşların pasaport ve vize işlemlerini titizlikle sürdürecektlerdi.²⁷² Osmanlı Devleti'nin her yerde şehbenderliği bulunmadığı için gelen kişilere eski sistemde olduğu gibi geldikleri yerin vizesini almaları koşuluyla izin verilecekti.²⁷³

Mürûr tezkeresi için son düzenleme 5 Ağustos 1884 yayınlanan Mürûr Nizamnâmesi'dir.²⁷⁴ Bu metin üç fasıl ve 25 maddeden oluşmaktaydı. Bu nizamnamenin üçüncü faslında on birinci maddesinde şehbenderler ile ilgili hüküm bulunmaktaydı.²⁷⁵

Şehbenderler pasaport işlemi görevlerini icra ederken ayrıca 'vize'²⁷⁶ adı altında devletin resmi olarak belirlediği miktarda bir vergi almışlardır. Pasaport alan kişiler pasaportlarını şehbenderlere vize ettirmek zorundaydılar. Ayrıca yabancı vatandaşlar da mürûr tezkiresi yanında pasaportlarına vize yaptırmak zorundaydılar.²⁷⁷ Pasaportlarını vize ettirmeyen kişilere cezalar verilmekteydi. Şehbenderhaneler, tüm pasaport ve vize verdiği kişilerin listesini çıkartarak nezarethanelere bildirmek zorundaydılar.²⁷⁸

Pasaport almak isteyen vatandaş ve görevliler şehbenderliklere başvururdu. Ancak pasaport almak için Osmanlı devleti tarafından belirlenmiş olan bazı koşullar bulunmaktaydı. Bunlar; pasaport almak isteyen kişilerin Osmanlı tebaasından olup bunu kanıtlamış olması, çalışıp geçimlerini sağlayabildiklerini ispat etmeleri hatta bunun için kefilleri olması²⁷⁹ ve Osmanlı devletine giriş-çıkışı yasak olanlara

²⁷² Akpınar, *a.g.t.*, s.58

²⁷³ *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.390

²⁷⁴ *Düstur*, 1. Tertip, c: 5, s.861-865

²⁷⁵ On birinci maddede yabancıların ellerindeki pasaportları yabancı devletlerde bulunan Osmanlı sefir ya da şehbenderlerinden birine vize ettirmeleri gerekmektedir. Pasaport sahibinin geleceği yerde Osmanlı Devleti'nin sefir ya da şehbenderi yoksa mensup ve tabi olduğu hükümetin vizesi yeterli olacaktır. Bkz: Akkoç, *a.g.t.*, s.63

²⁷⁶ Vize, bir devletin dış temsilcilikleri veya sınır makamları aracılığıyla, ülkesine seyahat edecek bir yabancıya pasaportuna koyduğu ve bu yabancıya ülkesinin sınır kapısına kadar giderek sınır makamlarına giriş için başvuru yapabileceğini girebileceğini gösteren bir kayıttır. (Ruhi, *a.g.m.*, s. 337)

²⁷⁷ Ayşenur Karaman, "Osmanlı Devleti'nin Poti Şehbenderliği", Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Rize, 2023, s.10: Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, E Yayınları, İstanbul, 1994, c.2, s.70

²⁷⁸ Burcu Yosuntaş, "Kars Şehbenderliği (1879-1914)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2021, s.22

²⁷⁹ 1892 yılında pasaport talebinde bulunan Osmanlıların çalıştıklarını ve geçimlerini sağlayabilecek gelirleri olduğunu ispat etmeleri gerekli görülmüş ve bu nedenle Şehbenderlerin bir kefil istemesi bile kararlaştırılmıştır. (Erol, *a.g.t.*, s.69: Rona, Aybay, "Pasaportlar", *Tarih ve Toplum Dergisi*, 1985, c.3, sayı:16, s.46-53)

pasaport verilmemesi gibi koşulları vardı.²⁸⁰ Gelecek yabancıların Osmanlı Devleti ile “dost ve muahid” devlet tebaasından olmaları özellikle belirtildi.²⁸¹

Hem Osmanlı tebaasının hem de yabancıların pasaport işlemlerini bir arada detaylı olarak açıklayan 21 Şubat 1884’te neşredilen Pasaport Nizamnâmesi’dir.²⁸² Pasaportun ne kadar ücret mukabilinde edinileceğine dair Pasaport Nizâmnamesi’nin ilk düzenlemesinde bir bilgi bulunmamaktadır.²⁸³ 1884 Pasaport Nizamnâmesi’nin üçüncü maddesine göre pasaport harcı 50 kuruş olarak belirlenmişti.²⁸⁴ Nizâmnamenin on birinci maddesine göre pasaport vizesinden 20 kuruş harç alınacağı bildirilmişti.²⁸⁵ On altıncı maddesinde ise pasaportu vizesiz olanların iki kat vize ücretiyle cezalandırılacağını hükme bağlamıştı.²⁸⁶ Nizamnâmenin ilan edilmesinden sonra yabancılarla ilgili hükümlerine büyük devletlerin sefâretlerinden itirazlar gelmiş bu itirazlar yüzünden düzenlemenin yabancılara dönük maddeleri uygulanamamıştı.²⁸⁷ Bu yaşanan sürecin sonucunda ise Osmanlı idaresinin gayret ve ısrarlarıyla son pasaport nizamnâmesi 6 Aralık 1894 tarihinde yayımlanmıştı.²⁸⁸

Pasaportlar bir yıl geçerliydi süresi bitince alınan şehbenderlikçe pasaporta el konulurdu.²⁸⁹ Pasaport alan kişilere ‘Pasaport İlmühaberi’ verilirdi. İlmühaberlerin nereden alınacağını son iki düzenleme açık hükme bağlamıştı. Mürûr tezkeresi ve pasaport almak için müracaat edenlerin getirecekleri ilmühaberlere 40 paralık pul yapıştırılmaları karara bağlanmıştı.²⁹⁰ Buna göre devlet memurları pasaport almak için gerekli ilmühaberi çalıştığı dairenin reisi, nazırı veya müdüründen alabilecekti.²⁹¹ Pasaportları elinden alınmış kişilere ‘Tabiiyet İlmühaberi’ ile o ülkede bir süre daha kalmasına izin verilecekti.²⁹²

²⁸⁰ *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.395; Aybay, *a.g.m.*, s. 339, ayrıca bkz: Erol, *a.g.t.*, s. 73

²⁸¹ Akkoç, *a.g.t.*, s.106

²⁸² *Düstur*, 1. Tertip, c.6, s. 4-6

²⁸³ *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*: Akkoç, *a.g.t.*, s. 79; Aybay, *a.g.m.*, s. 16

²⁸⁴ Akkoç, *a.g.t.*, s.75

²⁸⁵ Akkoç, *a.g.t.*, s. 76

²⁸⁶ Akkoç, *a.g.t.*, s.76

²⁸⁷ Akkoç, *a.g.t.*, s.2

²⁸⁸ *Düstur*, 1. Tertip, c.6, s.1530-34

²⁸⁹ Yosuntaş, *a.g.t.*, s.23; *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.395 bkz: Aybay, *a.g.m.*, s. 47

²⁹⁰ Akkoç, *a.g.t.*, s.93

²⁹¹ Aybay, *a.g.m.*, s.51; Akkoç, *a.g.t.*, s. 77

²⁹² Yosuntaş, *a.g.t.*, s. 25; *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.395; Shaw, *a.g.e.*, s.71

Korfu Şehbenderleri'nin idari faaliyetlerine baktığımızda genelde ilk akla gelenler; pasaport, vize ve mürûr tezkereleri olmuştur. 1867 Pasaport Odası Nizamnamesi çıkarılmadan önce bile Osmanlı şehbenderliklerine pasaport ve vize işlemlerinde talimat gönderilmekteydi. Nitekim 2 Aralık 1864 tarihinde Korfu Şehbenderliği'nden, Yanya Şehbenderliği'ne müzekkire gönderilmişti. Müzekkireye cevap olarak gönderilen tahrirat dahilinde Korfu Şehbenderliği'nde pasaportlara dair kurallar belirlenmişti. Müzekkire'ye göre Korfu'ya giden veya uğrayan Osmanlı gayrimüslimlerinin pasaportları detaylı incelenmesi ve vize izinleri için Yanya Vilayeti 'ne gönderilecekti.²⁹³

Pasaport Nizâmnamesi'nin on birinci maddesi göre Osmanlı ülkesine gelmek isteyen yabancıların yapmaları gereken işlemlerle ilgilidir. Buna göre, Osmanlı Devleti ile dost ve muahid olan yabancı devlet tebaasından Osmanlı ülkesine gelmek isteyenler usulüne uygun bir pasaport taşımak zorundadırlar.²⁹⁴ Bunun yanında ellerindeki pasaportları yabancı devletlerde bulunan Osmanlı sefir ya da şehbenderlerinden birine vize ettirmeleri gerekmektedir.²⁹⁵ Pasaport sahibinin geleceği yerde Osmanlı Devleti'nin sefir ya da şehbenderi yoksa mensup ve tabi olduğu hükümetin vizesi yeterli olacaktı.²⁹⁶ Korfu'ya seyahat eden tüm yolcuların pasaportlarını öncelikle kendi ülkelerindeki şehbenderlere vize ettirmeleri istenmiş bu vize evrakının pasaportlarına işlenmesi gerektiği bildirilmişti.²⁹⁷ Eğer bulundukları ülkede bu işlemleri yapan bir şehbender bulunmuyor ise de kendi memleketleri tarafından pasaportlarına işlenen vize geçerli görülecekti.²⁹⁸ Bu uygulama sadece Korfu Şehbenderliği'nde değil aynı zamanda Pasaport Nizamnâmesi dahilinde her yerde uygulanmak zorundaydı.

1857 yılında Korfu'dan Yanya eyaletine geçmekte olan yolcuların pasaportlarının saltanat-ı seniyye tarafından görevlendirilen Korfu Başşehbenderi *Spiridon Konemenos Bey* tarafından vize ve tasdik edilmesi istenmişti.²⁹⁹ Ancak Spiridon Konemenos Bey bu durum için vereceği vize ve tasdik için kendi onayının

²⁹³ BOA., HR. TO., 491/59, 9 Şubat 1865.

²⁹⁴ Akkoç, a.g.t., s.58: maddenin orijinal Osmanlıca metni için bkz: Pasaport Nizamnâmesi, Düstur, Tertip 1, c:1, s.776

²⁹⁵ Akkoç, a.g.t., s. 58

²⁹⁶ Akkoç, a.g.t., s. 58

²⁹⁷ BOA., HR. TO., 491/59, 9 Şubat 1865.

²⁹⁸ BOA., HR. TO., 491/59, 9 Şubat 1865.

²⁹⁹ BOA., HR. İD., 91/46, 19 Şubat 1857.

yeterli olmayarak yolcuların kendi memleketlerinden aldığı rapor ile vize ve mürûr tezkiresi alabileceklerini belirtmişti.³⁰⁰

Pasaport almak isteyen vatandaşlar ile ilgili öncelikle araştırma yapıldı. Pasaport almaya uygun olmayan vatandaşlar pasaport alamazdı. Osmanlı Devleti'ne giriş- çıkışı yasak olan kimselerin pasaport alması yasaklanmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin ceza verdiği kimselerin yer değiştirmesini önlemek için onlara pasaport verilmemişti. Örneğin Korfu Şehbenderliği'ne pasaport almak için başvuran ancak sürgüne gönderildiği Mısır'dan firar eden *Fuad Bey*'e pasaport verilmemişti.³⁰¹

Korfu Şehbenderliği'nce verilen karara göre şüpheli, müfset, serseri kimselerin Dersaadet'e girmelerini önlemek için Korfu'dan Dersaadet'e gidecek yolcuların pasaport ve vizeleri, Korfu Şehbenderi tarafından kontrol edilerek Dersaadet'e gönderilecekti.³⁰²

1864 yılında Korfu'dan yolculuk edeceklerin pasaportlarına dair gönderilen nizamnâme'ye göre Dersaadet'e giden yolculardan on beş kuruş vize resmi alınmakta iken Korfu'dan yolculuk eden yolcuların pasaportlarının vize ettirilmesi için bu resm yeterli olarak görülmemiştir. 29 Kânunuevvel 1864 tarihli tahrirat ile alınan resm on beş kuruş olarak belirlenmiş ve alınan resmin ikiye bölünerek irad-ı mahsûsa defterlerine bu resmlerin kaydedilmesi kararlaştırılmıştır.³⁰³

Bazı kişiler pasaportlarını yaptıkları suçlardan ceza almamak için kullanarak başka yerlere kaçmışlardı. 'Sırbistanlı' *Dimitrios Malziyoviç* isimli serseri takımından bir şahıs ve eşi *İlyâ Dimitrios'un* yaralama suçu zanlısı oldukları ceza almamak için Korfu'ya kaçtıkları görülmüştü.³⁰⁴ Ancak Korfu Şehbenderliği tarafından durumun Dersaadet ve Sırbistan Şehbenderliği'ne bildirilmesi üzerine bu kişiler yakalanmıştı.³⁰⁵

Korfu Başşehbenderliği'nin, *Delviye Nahiyesi* dahilinde 'Mori' adı verilen yerde ortaya çıkan eşkıya çetesi hakkında Dersaadet'e bilgi verip bu konu ile ilgili

³⁰⁰ BOA., HR. İD., 91/46, 19 Şubat 1857.

³⁰¹ Memâlik-i ecnebiyeden gest ve gûzar idebilmek için pasaport almak üzere Korfu Şehbenderhanemize müracaat iden Fuad Şükrü Bey'in rapor-u harb-i arifi kararı üzerine nezaret olunmadığı halde firar etmiş olmasına nazaran kendisine pasaport itası caiz olmayacağı 11 Recep 1327 tarihli ve 580 numarolu tezkire-i aliyye-i nezareti şahaneleriyle işar buyrulması şehbenderlikçe tebliğ edilmiştir. Bkz: BOA., *Hariciye Nezareti Siyasi* [HR.SYS.], 140/24, 30 Haziran 1911.

³⁰² BOA., HR. TO., 324/4, 6 Ekim 1864.

³⁰³ BOA., HR. TO., 324/25, 15 Şubat 1865: BOA., HR. İD., 91/46, 19 Şubat 1857.

³⁰⁴ BOA. HR. MKT., 564/70, 26 Kasım 1866.

³⁰⁵ BOA. HR. MKT., 564/70, 26 Kasım 1866.

şüphelendiği bazı kişilerin pasaport ve vize işlemlerini yapmadığını belirten bir tahriratı göndermişti.³⁰⁶ Belgeden anlaşıldığı üzere şehbenderlerin idari faaliyetleri olduğu gibi istihbarat faaliyetleri de vardı.

Şehbenderler tarafından verilen pasaportlarda herhangi bir eksiklik veya hata bulunması durumunda pasaportun verildiği şehbenderliğe düzeltilmesi için geri gönderilecekti.³⁰⁷ Yanya kazasında *Filamyolar* karyesinden ‘İfandeti’ isimli şahsın pasaportunda eksiklik olduğundan pasaportun verildiği Korfu Şehbenderliği’ne eksikliklerinin tamamlanması için geri gönderildi.³⁰⁸

Pasaportsuz veya vizesi geçen geçersiz pasaport ile yolculuk yapmış kişiler ve bu kişilerin yolculuk etmesine izin vermiş olan görevli şehbender veya memurlar Dersaadet tarafından cezalandırılırdı. Sayada polis memuru Sabık Efendi’nin pasaportsuz ve vize süresi geçmiş pasaport taşıyan kişilere Korfu’ya geçiş izni vermesi doğrultusunda hakkında tahrirat başlatıldı.³⁰⁹ Korfu Başşehbenderliği’ne gönderilen tahriratta sınırlarına pasaport nizamnâmesi dahilinde belirtilen şartlara rağmen usulsüz yollarla girmiş olan kişilerin ve Sayada polis memurunun hakkında yapılan inceleme üzerine bu kişilerin cezalandırılmasına hükmedildi.³¹⁰

Pasaport Nizamnâmesi on üçüncü maddesine göre pasaport vizesi bir defa seyahat etmek içindi.³¹¹ Aynı vizeyi bazı durumlarda mecburen iki kez kullanmak zorunda kalan kişilere altı ay boyunca seyahat yasağı cezası uygun görülmüştü. Ancak iki kereden fazla kullanılan pasaport vizelerine Dersaadet’çe daha ağır cezalar verilmişti. Yanya’dan alışveriş için Korfu’ya gidip gelen Osmanlı tebaasına ait pasaportları vize işlemleri ve ayda bir kereden daha fazla hududu geçmek mecburiyetinde bulunanlar hakkında Korfu Şehbender Vekaleti’nce rapor

³⁰⁶ Bu tahrirat üzerine Korfu Şehbenderliği’ne gelen emir ile bu şahısların Dersaadet’e ve Korfu’ya girmeleri yasaklanmış bu doğrultuda önlemler alınması istenmiştir. Bkz: BOA., HR. TO., 620/79, 24 Eylül 1886.

³⁰⁷ Pasaport Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.777

³⁰⁸ BOA., *Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi* [DH. MKT.], 2383/62, 3 Ağustos 1900.

³⁰⁹ BOA. DH. MKT., 952/89, 4 Mayıs 1905.

³¹⁰ BOA. DH. MKT., 952/89, 4 Mayıs 1905: ayrıca bkz: Pasaport Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip 1, c:1, s.777

³¹¹ Pasaport Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.777: BOA. HR. İD., 52/19, 20 Temmuz 1901.

düzenlendi.³¹² Bu rapora göre bu mecburiyette kalanlara pasaport vizelerini ayda bir kez yenilemeleri için izin verildi.³¹³

Pasaportu ve vizesi bulunduğu halde gittikleri yerin dilini bilmeyen kişiler yanlarında kimi zaman tercümanlık yapabilecek birilerini de getirmişlerdi. Avlanmak için Yanya Vilayeti sahillerine gidip gelen ecnebler yanlarında pasaportsuz olan tercümanlar getirmişlerdir. Korfu Şehbenderliği tarafından Yunan halkı için ayrı bir muamele yapılması gerektiği konusunda tavsiyename yazıldı.³¹⁴ Bu muameleye göre tercümanların kırk sekiz saat içinde mensup oldukları konsoloshaneden pasaport veya pasaport muadili bir evrak getirmeleri ve vize harcı için de kırk kuruş vermeleri zorunlu olmuştu.³¹⁵

İtalya tebaasından ve Avlonya tüccarlarından Yunan ırkından olan *Fransuva'nın*, Korfu'ya gidişinde pasaportunu vize ettirmemiş olduğu görülmüş ve ödemesi gereken cezanın İtalya Konsolosluğu'na tahsil edilmesi istendi.³¹⁶ İtalya Konsolosluğu'na, Fransuva'ya kırk kuruş vize harcı ödemesine ve İtalya'ya geri dönerek vizesini yenilemesi gerektiğine karar verilmişti.³¹⁷

Korfu'dan, Yanya'ya gidecek olan Osmanlı tebaasından kimselere pasaport verilmesi için Korfu Şehbenderi tarafından Dersaadet'e tahrirat gönderildi.³¹⁸ Bu tahrirata göre pasaportları ve vize hakları ellerinden alınan Osmanlı tebaasından kişiler hakkında yanlış karara varıldığı ve Yanya Vilayeti 'ne dönmeleri için kendilerine pasaport ve vize izni verilmesi istendi.³¹⁹

Şehbenderlikler tarafından vize edilen pasaportların kaydı tutulmuştu. Ancak bazı durumlarda bu vizelerin neden ve ne amaçla verildiğini gösteren vize verilme sebepleri ortadan kaybolmuştu. "Konstantin Fergatçı" isimli kişi pasaportunun Korfu Şehbenderliği tarafından vize edildiğini ancak vizesinin kaydı

³¹² BOA. HR. İD., 52/19, 20 Temmuz 1901.

³¹³ Yanya'dan bir ay ahz ve ifa Korfu'ya gelip gitmekte olan teba'yı osmaniye pasaportlarını vech ile ayda bir vize edebilmesi istihzânına dair Korfu şehbender vekaletince alınan rapor suretine leffen takdim kılındı. Bkz: BOA. HR. İD., 52/19, 20 Temmuz 1901.

³¹⁴ BOA. DH. MKT., 1149/40, 27 Şubat 1907.

³¹⁵ BOA. DH. MKT., 1149/40, 27 Şubat 1907: Pasaport Nizamnâmesi, *Düstur*, Tertip 1, Cilt 1, s.777.

³¹⁶ BOA. DH. MKT., 1944/59, 4 Mayıs 1892.

³¹⁷ İtalya teba'sından olup meellûf-ü Yunan Fransuva nam-ı kimesnenin Korfu'ya azimet ve avdetinde hamil olduğu pasaportunu şehbenderhaneye vize ettirmemiş olmasından dolayı nizâmen iki misillü olarak istifası lazım gelen kırk kuruş vize harcının mahal-i İtalya konsolosluğunca itâsına karar verilmiştir. bkz: BOA. DH. MKT., 1944/59, 4 Mayıs 1892.

³¹⁸ BOA. DH. MKT., 2620/53, 1 Ekim 1908.

³¹⁹ BOA. DH. MKT., 2620/53, 1 Ekim 1908.

bulunmadığı için geçersiz görülmesi üzerine Korfu Şehbenderliği'ne yeniden başvurmuştu.³²⁰ Ancak şehbenderlikçe bulunamayan kayıt üzerine Dersaadet'ten kendilerine gönderilen nüshası talep edilmiş ve gönderilen nüsha ile Konstantin Fergatçı'nın pasaport vizesi yenilenmişti.³²¹

Şehbenderler belirli aralıklarla pasaport ve vize verilmesiyle ilgili yaptıkları işlemler hakkında nezaretlere bilgi vermekteydiler. Bu nedenle vize verdikleri pasaportların listelerini pasaport alan şahısların isim ve fotoğraflarıyla birlikte gönderirlerdi.³²²

Pasaportları elinden alınmış kişilere 'Tabiiyet İlmühaberi' ile o ülkede bir süre daha kalmasına izin verilecekti.³²³

3.1.1.1. Şehbenderliğin Korfu'daki Yaşayan Osmanlı Tebaasına Dair İdari Faaliyetleri

Şehbenderlerinin vazifesi sadece pasaport ve vize işlemleriyle sınırlı değildi. Görev yaptıkları yerlerde yaşayan Osmanlı tebaasına dair bazı resmi işlemleri yapması gerekmektedir. Bunlar arasında 'Tescil-i Tabiiyet'³²⁴ yetkisi de bulunmaktaydı.³²⁵ Tabiiyet; Türk hukukunda tam olarak aynı anlamı taşıdığı tartışmalı olsa da uyrukluk, vatandaşlık ya da yurttaşlık manasında kullanıldı.³²⁶

Osmanlı Devleti'nde yaşayan tüm kişiler tebaa olarak adlandırılırdı. Tebaa statüsünde bulunan gayrimüslimler Osmanlı Devleti'nde; can ve mal güvenliği, örf,

³²⁰ BOA. HR. TH., 171/60, 21 Mart 1896.

³²¹ BOA. HR. TH., 171/60, 21 Mart 1896.

³²² BOA., *Zabtiye Nezareti Evrakı* [ZB.], No:381/53, 9 Mayıs 1907.

³²³ Yosuntaş, *a.g.t.*, s. 25: *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.395: Shaw, *a.g.e.*, s.71.

³²⁴ Tabiiyet; kelime anlamı olarak bir kişiyi bir millete bağlayan bağ ya da bir milletin himayesinde bulundurmak manasında kullanılmaktadır. Bkz: Erdoğan, Göger, "Devletlerarası Hususî Hukukun Mahiyeti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1970, s. 188: Ya da başka bir ifade ile tabiiyet, bir kişiyi bir millette değil onun yerine devlete bağlayan siyasi ve hukukî bağ olarak kabul edilmektedir. Bkz: Muammer Raşit, Sevig, "Devletler Hususî Hukukuna Ait Tetebbulardan Tabiiyet, Yabancılar Hukuku ve Kanunlar İhtilafı Bakımından İkametgâh", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul, 1950, c:17, s.55: Cihan Osmanağaoğlu, "Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tabiiyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003, s.7

³²⁵ Erol, *a.g.t.*, s. 67

³²⁶ Gülşen, Ulukaya, "1869 Osmanlı Tabiiyet Kanunu ve Büyük Devletlerin Bu Kanuna Bakışı", *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, sayı:2,2022, s.136: İbrahim Serbestoğlu, "Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu", *OTAM*, 2011, s.194

adet ve din özgürlüğünden yararlanma hakkına sahipti.³²⁷ Osmanlı tebaası, hukuk önünde eşit değildi ve Müslim ile gayri Müslimler arasında çeşitli hak ve yükümlülükler açısından statü farkı bulunmaktaydı.³²⁸ Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı sonrasında yapılan yenileşme hareketlerinden biri de 28 Ocak 1869 tarihli *Tabiiyet-i Osmaniyye Kanunnamesi*³²⁹ dir.³³⁰ Bu kanunun amacı Osmanlı Devleti bünyesindeki gayrimüslim tebaanın devletin kapitülasyon verdiği yabancı milletlerin haklarından yararlanmasına engel olmaktır.³³¹ Tabiiyet Kanunu'nda Osmanlı tabiiyetine geçmek için iki önemli şart bulunmaktadır. Bunların ilki reşit olmak ve ikincisi ise Osmanlı topraklarında aralıksız beş yıl ikamet etmektir.³³²

Osmanlı Şehbenderinin görev yaptığı yerde ikamet etmek isteyen herkesin o yere gittiği tarihten itibaren en fazla altı ay içinde şehbenderliğe gidip ismini kaydettirme, 'Tabiiyet İlmühaberi' alma zorunluluğu vardı.³³³ Tabiiyet İlmühaberi almayanlara para cezası uygulanırdı.³³⁴

Evlilik yoluyla Osmanlı Devleti vatandaşlığına geçen kişiler için de bu durum geçerliydi. Osmanlı vatandaşı olan bir erkekle evlenen yabancı bir kadın Osmanlı

³²⁷ Ulukaya, *a.g.m.*, s.194

³²⁸ Rona, Aybay, *Vatandaşlık Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul, 2004, s.68

³²⁹ Osmanlı Tabiiyet Kanunu, dokuz maddeden oluşmaktadır. Bu maddelere göre; ilk olarak anne ve babası Osmanlı tabiiyetinde olan kişi, Osmanlı tebaası kabul edilmekteydi. İkinci olarak anne ve babası ecnebi olan kişi Osmanlı topraklarında doğarsa o zaman reşit olduğunda Osmanlı tabiiyetine üç yıl içerisinde geçebilecekti. Üçüncü olarak reşit olan bir ecnebi, Osmanlı topraklarında beş yıl aralıksız ikamet ederse bizzat ya da Hariciye Nezareti'ne başvurarak Osmanlı tabiiyetine geçebilecekti. Dördüncü olarak ancak Osmanlı, tabiiyetine geçecek ecnebilerin gerekli şartları yerine getirmemiş olması (üçüncü madde) istisnai durumlarda Osmanlı tabiiyetine kabul edilecekti. Beşinci olarak Osmanlı tabiiyetinde iken başka bir devletin vatandaşı olan kişi tabiiyet değiştirdiği tarihten itibaren ecnebi olarak kabul edilecekti. Ancak bu tabiiyet değişikliği için Osmanlı hükümetinin izni olmak şartı bulunmaktaydı. Aksi takdirde bu geçiş geçersiz kabul ediliyordu. Altıncı olarak izin almadan ecnebi memleketinde iken tabiiyet değiştiren ya da askerlik yapan Osmanlı tebaası, Osmanlı Devleti isterse bu kişiyi tabiiyetinden çıkartır ve bu kişi Osmanlı topraklarına bir daha giremezdi. Yedinci olarak ecnebi ile evlenen kadın eşinin vefatı üzerine isterse tekrardan üç yıl içerisinde Osmanlı tabiiyetine geçebilecekti. Sekizinci olarak Osmanlı tabiiyetinde çıkmış ya da bir sebepten dolayı çıkarılmış olan kişilerin çocukları reşit olmasalar dahi Osmanlı tabiiyetinde kalmaya devam edecekti. Ya da Osmanlı tabiiyetine giren ecnebinin reşit olan çocuğu, babasından dolayı Osmanlı tebaası sayılamayacaktı. Dokuzuncu olarak Osmanlı topraklarında ikamet eden herkes Osmanlı tebaası olarak kabul edilirdi. Bkz: İbrahim, Serbestoğlu, "Osmanlı Devleti'nde Tabiiyet", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Samsun, 2010, s. 55

³³⁰ Serbestoğlu, *a.g.m.*, s.195

³³¹ Serbestoğlu, *a.g.m.*, s. 196

³³² Osmanağaoğlu, *a.g.t.*, s. 184

³³³ "Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Talimat", *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye* 1318/1900, s.377-423

³³⁴ *a.g.e.*, s.377-423

tabiiyetine kabul edilirdi.³³⁵ Şehbenderler, tabiiyet ilmühaberi alan şahısların isim ve fotoğraflarını düzenli aralıklarla Dahiliye Nezareti'ne gönderirlerdi.³³⁶

Osmanlı Devleti'ne tabiiyetleri bulunan ancak askerlik ve vergi gibi Osmanlı vatandaşlarının yapması gereken işlemleri yapmak istemeyen şahıs ve topluluklar da olmuştur. Narda'dan gelip Korfu'ya yerleşmiş olan Museviler, askerlik hizmetinden kaçınmak ve Osmanlı tabiiyetlerini muhafaza etmek istemişlerdir.³³⁷ Dahiliye nezaretine söz konusu Musevilerin isteklerinin yerine getirilip getirilmeyeceğine dair bir tahrirat gönderildi.³³⁸ Tahrirata gönderilen cevapta bu kişilerin askerlik hizmetini yerine getirmeme istekleri kabul edildi. Ancak bu kişilerin Dersaadet veya Preveze sicillerine kayıtları gerçekleştiğinde askerlik yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiği kararına varıldı. Korfu Başşehbenderliği tarafından yapılan araştırma sonucunda Osmanlı tabiiyetlerini ahvalen devam ettirdikleri sabit olan bu kişiler askerlik hizmetinden muaf tutulmaları kararına varıldı. Tabiiyet Kalemine, Korfu Şehbenderi tarafından bildirilen tahrirat üzerine bu şahısların Tabiiyet haklarını korumaları kararına varıldı.³³⁹ Bu karar sonrasında Tabiiyet Kalemi'nce bu şahısların isimleri Dersaadet ve Preveze sicillerinde kayıtlı ise kendilerinden önerilen askerlik bedelinin alınması kararı verildi.³⁴⁰ Ayrıca bu Musevilerin ne zamandan beri Korfu'da ikamet ettikleri, kaç kişi oldukları, hakikaten Narda ehliyetinde bulunup bulunmadıklarının kontrolü için Narda ve Korfu Şehbenderhanelerinden bir tahrirat istendi.³⁴¹

Şehbenderler kendi görev yaptıkları yerlerde bulunan Osmanlı vatandaşlarının çocuğu dünyaya geldiğinde bu çocuğa bilgilerini kaydetmek zorundaydı.³⁴²

Korfu Şehbenderliği tarafından Dersaadet'e gönderilen 3 Haziran 1892 tarihli belgede Korfu'daki Osmanlı tebaasından kendilerine bir doğum ve iki nikahın

³³⁵ a.g.e., s.377-423: Tülay Ercoşkun, "Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikaha Dair Düzenlemeleri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2010, s.203

³³⁶ BOA., *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Birinci Şube* [DH. EUM.1.Şb.], 51/41, 8 Nisan 1918.

³³⁷ BOA. DH. MKT., 2265/162, 5 Kasım 1899

³³⁸ BOA. BEO., 1398/104843,

³³⁹ BOA. DH. MKT., 2265/162, 5 Kasım 1899.

³⁴⁰ BOA. HR. TH., 235/6, 12 Kasım 1899.

³⁴¹ BOA. HR. TH., 235/6, 12 Kasım 1899.

³⁴² "Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Talimat", *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye* 1318/1900, s.377-423

bildirildiğini aktarmıştır.³⁴³ Bu belgede çocuk, anne ve babası, ikametgahı gibi bilgiler verilmemiştir.

Şehbenderler görev yaptıkları yerlerdeki vefat eden Osmanlı vatandaşlarının işlemlerini yürütmekle görevlidirler. Osmanlı vatandaşlarından biri vefat ettiğinde, o yerde görev yapan şehbenderler; ölen kişinin adı, ikamet adresi, öldüğü gün ve saati kaydederek, kaydın bir kopyasını Dahiliye Nezareti'ne göndermesi için Hariciye Nezareti'ne gönderirdi.³⁴⁴

‘Yanya ahalisinden’ Korfu’da vefat eden *Çoban Hidiv* ve *İlyas* isimli iki şahsın vefatları Korfu Şehbenderliği’nce vefat ilmühaberi hazırlanarak Dersaadet’e gönderildi.³⁴⁵

Osmanlı tebaasından olan ve ‘Yanya ahalisinden’ *Zembil Terzi oğlu İbrahim* adlı şahsın Korfu’da vefat ettiği bildirilmiş ve Korfu Şehbenderliği’nden bu şahsa ait Dersaadet’e vefat ilmühaberi gönderildi.³⁴⁶

Osmanlı tebaasından Rum mezhebinden Filibe’de doğan ‘Kefalonya’ tabiiyetinde olan *Yorgi* isimli şahsın oğlu *Milyadi’nin* Korfu’da vefat ettiğinin Dersaadet’e bildirildiği, vefat ilmühaberi hazırlandığı, mürûr tezkiresi ve pasaportunun ilmühaberiyle beraber Nüfus-ı Umumiye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.³⁴⁷

Korfu’da kırk yaşında vefat etmiş olan ‘Yanya ahalisinden’ *Kostantinos Yorgi Zionfos* isimli şahsın ailesine bildirilmek üzere vefat ilmühaberiyle birlikte vefatnamesi, Nüfus-ı Umumiyye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.³⁴⁸

Osmanlı tebaası Manastır Vilayeti ‘Krupiça’ doğumlu *Mişel Vasiliyon* isimli şahıs 27 Kasım 1884 tarihinde Korfu’da vefat etmişti.³⁴⁹ Bunun üzerine vefat ilmühaberi Nüfus-u Umumiye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.

³⁴³ BOA. HR. TO., 16/54, 3 Haziran 1892.

³⁴⁴ “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Talimat”, Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900, s.377-423.

³⁴⁵ BOA. HR. TO., 335/114, 15 Aralık 1884.

³⁴⁶ BOA. Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti [HR. UHM.], 2/32, 4 Haziran 1889.

³⁴⁷ BOA. HR. UHM., 271/61, 24 Haziran 1890.

³⁴⁸ BOA. HR. UHM., 276/26, 27 Şubat 1891.

³⁴⁹ BOA. HR. UHM., 291/60, 27 Kasım 1893; Belgedeki tarih 15 Teşrin-i sani 1300, 27 Kasım 1884.

Osmanlı tebaası ‘Delvine kazasından’ olan Korfu’da vefat etmiş olan *Pilio Douca*’ya ait vefat ilmühaberinin, tezkire-i osmaniye ve pasaportuyla birlikte Nüfus-ı Umumiye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.³⁵⁰

Korfu Hastanesi’nde veremden ölen ‘Midilli’ doğumlu *Yorgi Sava Savopulos*’un tezkere-i osmanisi, pasavanı ve vefat ilmühaberi Korfu Şehbenderi tarafından Dersaadet’e bildirildi.³⁵¹

Korfu Hastanesi’nde ölen ‘İşkodralı’ *Antoine* oğlu *Gaspar Codei*’nin vefat ilmühaberi İşkodra Şehbenderliği’ne gönderildi.³⁵²

Osmanlı tebaasından olan Korfu’da ölen Yanya ‘Valloua’ doğumlu *Bekir bin Mahmud Betzin*’in vefat ilmühaberinin Nüfus-u Umumiye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.³⁵³

Korfu’da ölen Yanya’nın ‘Filat kazasının’ İzamanda köyünden *Dimitri Panayosti*’nin vefat ilmühaberi Nüfus-u Umumiye Müdüriyetine gönderildi.³⁵⁴

Korfu’da ölen Yanya’nın ‘Filat kazasının’ Yeiomeri köyünden yani *Kendro* oğlu *Philippos*’un vefat ilmühaberi Dersaadet’e gönderildi.³⁵⁵

Korfu’da kalp krizinden ölen kırk iki yaşındaki *Costantinidi*’nin vefat ilmühaberinde adı geçen eski eşi *Athina*’nın vefat ilmühaberi de Dersaadet’e gönderildi.³⁵⁶

Korfu’da ölen *Nicola* oğlu *Theofani Condi*’nin vefat ilmühaberinde kendisinin veremden elli yaşında öldüğü Nüfus-ı Umumiye Müdüriyeti ‘ne gönderildi.³⁵⁷

Osmanlı şehbenderlikleri gerekli durumlarda vefat eden kişilerin cenaze ve defin masraflarını karşılamaktaydı. Korfu’da da bunun örneklerine rastlamak mümkündü. Nitekim Korfu’da vefat eden tabiiyeti ‘Margılıç kazasından’ Arıçe köyünde bulunan *Zekir bin Hacı İbrahim*’in defin işlemleri için şehbenderhane

³⁵⁰ BOA. HR. UHM., 303/2, 9 Kasım 1895.

³⁵¹ BOA. HR. UHM., 356/9, 03 Ağustos 1903.

³⁵² BOA. HR. UHM., 356/43, 7 Eylül 1903.

³⁵³ BOA. HR. UHM., 328/25, 16 Ocak 1904.

³⁵⁴ BOA. HR. UHM., 328/27, 16 Ocak 1904.

³⁵⁵ BOA. HR. UHM., 328/26, 16 Ocak 1904.

³⁵⁶ BOA. HR. UHM., 364/23, 18 Eylül 1905.

³⁵⁷ BOA. HR. UHM., 364/55, 23 Ekim 1905.

hasılatından 170 kuruş altın ayrılmıştı.³⁵⁸ Bu vefat ile ilgili olarak ilmühaber ve vefatnâme hazırlanmıştır. Aynı belgede ikinci bir vefat ile ilgili bilgi verilmekteydi. Korfu'da vefat eden 'Bordar' ahalisinden olan *İspiro'nun* oğlu *Hristo'nun* definini için şehbenderhane hasılâtından yetmiş frank bütçe ayrıldığı bildirildi.³⁵⁹ Hristo'nun ayrıca kızı ve zevcesinin maddi yardıma ihtiyacı olduğu bildirilmiş ve vefat ilmühaberinde bu konudan bahsedildi.³⁶⁰ Ayrıca sadece bu belgede mirasçılar hakkında bilgi verildiği görüldü. Hristo'nun mirasçıları olan eşi ve kızının maddi durumları hakkında bilgi verildi.

Verilen örneklerden anlaşıldığı üzere vefat eden kişilerin vefat ettikleri vakitte oldukları yerin şehbenderince hazırlanan ilmühaber, Dersaadet ve Nüfus-u Umumiye Müdüriyeti'ne gönderildi. Yanya, Manastır, İşkodra, Yunanistan Epir bölgesi, Arnavutluk ve Midilli'ye kayıtlı Osmanlı tebaası Korfu'da vefat etmiş bu sebepten vefat ilmühaberleri Korfu Şehbenderliği'nce hazırlandı. Vefat ilmühberi yazılan Osmanlı vatandaşlarının çoğunluğunun Yanya'dan geldiği görülmekteydi. Bu da bize Yanya'nın coğrafi yakınlığı etkisiyle Korfu şehriyle yoğun bir ticari ilişkisi olduğunu göstermekteydi.

Örneklerde görülen vefat ilmühaberlerinin çok azında ölüm nedeni yazılmıştı. Ölüm nedeni olarak; iki kişinin veremden bir kişinin de kalp krizinden vefat ettiği belgelerde değinilirken diğer belgelerde özellikle ölüm nedeninin yazılmaması doğal nedenlerden ölümler olabileceğini düşündürmekteydi.

Bahsi geçen örneklerde yalnızca iki kişinin vefat ettiği tarihteki yaşı belirtilmiştir. Bu kişilerin ise yukarıda belirtilen nedenlerle vefat ettiği ve bu ölümlerin erken yaşta gerçekleştiği görülmüştür. Bu da vefat ilmühaberlerinin hazırlanmasında bir özensizlik olduğunu gösterir.

Osmanlı şehbenderleri Korfu Adasında yaşanan salgın hastalıklardan kendi tebaalarının nasıl etkilendiği konusunda da bilgi vermekteydi. Nitekim 9 Kasım 1873 tarihinde Korfu Şehbenderi tarafından gönderilen tahriratta 5 kişide kolera tespit edildiği ve kolera salgını ihtimali olabileceği bildirilmişti.³⁶¹

³⁵⁸ BOA. HR. UHM., 253/62, 27 Mart 1887.

³⁵⁹ BOA. HR. UHM., 253/62, 27 Mart 1887.

³⁶⁰ BOA. HR. UHM., 253/62, 27 Mart 1887.

³⁶¹ BOA. HR. MKT., 808/82, 9 Kasım 1873.

Şehbenderler evlenmek için kendilerine başvuran Osmanlı vatandaşlarının evlilik ile ilgili işlemlerini yapmakla yükümlülerdi. Şehbenderler başvuru yapan çiftin evlenmesinde bir sakınca olup olmadığını araştırdıktan sonra, bir engel bulunmadığı takdirde çiftlere bir ilmühaber verir, fakat bir engel görülmüşse durum Hariciye Nezareti'ne bildirilirdi.³⁶²

Rum milletinden ve Kadıköy sakinlerinden olan ve Korfu'da ikamet eden *Sahakim* oğlu *Panayot Antopolo'nun* evlenmek için Korfu Şehbenderliği'ne başvurduğu görülmüştü.³⁶³ Evlilik için herhangi bir mâni olup olmadığının Dersaadet'e sorulduğu ve gönderilen telgrafta Dersaadet'in mâni olmadığı için onay verdiği gibi görülmüştü.³⁶⁴

Şehbenderhanelerde yapılan diğer bir işlem de “tashih-i sin” işlemidir. Herhangi bir nedenle yaşı yanlış yazılan ve düzeltmek isteyen kimseler şehbenderhaneye başvurarak bunun düzeltilmesini sağlarlardı.³⁶⁵ Bu işlem için iki şahit gerekmektedir.

Yanya Vilayeti'nin *Hımara* kazasının *Vono karyesinden* olan ve Korfu'da ikamet eden *Haralombo'nun* oğlu *Yani-zade Kosta'nın*, doğum ilmühaberinde yazılan *Hicaz* vilayetinin değiştirilmesi için şehbenderhaneye başvurduğu görülmüştür.³⁶⁶ Bu tahsih-i sin işlemi için kendisinden dört kuruş tahsil edildiği görüldü.³⁶⁷

Korfu'da bulunan *Markor* oğlu *Horet'in* Korfu Şehbenderliği'ne tahsih-i sin işlemi için başvurduğu görüldü.³⁶⁸

Bu işlemlerin özellikle yazılan yaş yanlışlığını düzeltmek amacıyla yapıldığı görülsede Korfu'da doğum yeri yanlışlıklarının düzeltilmesi için kullanıldığı görüldü.

³⁶² *Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900*, s.395

³⁶³ BOA. HR. TO., 92/4, 3 Ağustos 1889.

³⁶⁴ BOA. HR. TO., 92/4, 3 Ağustos 1889.

³⁶⁵ Erol, *a.g.t.*, s.71

³⁶⁶ BOA. Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi [DH.SN.THR.], 26/10, 27 Ekim 1911.

³⁶⁷ BOA. DH.SN.THR., 26/10, 27 Ekim 1911.

³⁶⁸ BOA. DH.SN.THR., 35/55, 19 Temmuz 1912.

3.2. Korfu Şehbenderliği'nin İstihbarat Görevleri

İstihbarat³⁶⁹; teknik olarak bir devletin kendi güvenlik politikasını yürütmek için yurt içinde ve yurt dışında askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, coğrafi, biyografik, ulaştırma, haberleşme gibi konularda bilimsel ve teknik yöntemlerle bilgi toplaması, bunları sınıflandırması, analiz etmesi ve karşı casusluk çalışmaları yapması anlamına gelmektedir.³⁷⁰

Osmanlı Devleti 19. Yüzyıl öncesinde; gönüllü casusluk, ücretli casusluk, dil alma yöntemi, tüccar ve gezginler olmak üzere dörde ayırdığımız istihbarat yöntemleri kullanıldı.³⁷¹

Osmanlı Devleti'nin II. Abdülhamid dönemindeki çöküntü durumundan kurtulması için farklı uygulamalar hayata geçirildi. Bu uygulamalardan birisi de şehbenderlere verilen istihbarat görevleridir. II. Abdülhamid'in devleti dağılmaktan kurtarmak amacıyla başlatmış olduğu 'hafiye'³⁷² teşkilatı zamanla büyüyerek büyük bir gelişme gösterdi.³⁷³ Bu gelişmeye paralel olarak 1878 Berlin Antlaşması sonrası kaybedilen topraklara şehbender tayin eden II. Abdülhamid, onlara istihbarat ile ilgili görevler verdi.³⁷⁴ Şehbenderlerin bu görevleri bazı yerlerde 'muhabirlik veya ajanlık' olarak da isimlendirildi.³⁷⁵

Yurt dışında Osmanlı Devleti aleyhine yapılan her türlü faaliyet şehbenderler tarafından takip edilerek bildirildi.³⁷⁶ Şehbenderlerin istihbarat görevleri sayesinde

³⁶⁹ Alınan, duyulan haberler; haber almalar anlamına gelir. Bkz: Develioğlu, *a.g.e.*, s.524.

³⁷⁰ Nurullah Aydın, Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat, Parola Yayınları, İstanbul, 2015, s.17.

³⁷¹ Haldun Eroğlu, "Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri", Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, c.22, S.34, Ankara 2003, s.17.

Bu yöntemlerden kısaca bahsederek, gönüllü casusluk çoğunlukla devletin kuruluş döneminde görülmüş olup, bu kişiler özellikle dış istihbarat alanında yeni fethedilecek yerler hakkında bilgi toplayıp, merkeze iletmekle yükümlüydüler. Ücretli casusluk, devlet tarafından maaşı ödenen resmi casuslardan oluşmaktaydı. Dil alma yöntemi, düşman tarafından esir alınanların verdikleri bilgilerden oluşmaktayken son olarak tüccar ve gezginler de gidip gördükleri yerler hakkında bilgiler vermekteydiler. Bkz: Aydın, *a.g.e.*, s. 18.

³⁷² Arapça hafâ (gizli olma, gizlilik) kökünden türemiş bir isim olup daha çok başkaları hakkında araştırma yapan ve bilgi toplayan gizli ajan, sivil polis ve dedektif gibi görevlileri ifade eder. Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde bazı kişiler bilgi toplamak için saray tarafından görevlendirildi. Hafiye denilen bu istihbaratçıların sayıları giderek arttı ve en yaygın şekline II. Abdülhamid döneminde ulaştı. Bkz: Emrullah Tekin, "Hafiye", TDV İslâm Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, c. 15, s.115-116.

³⁷³ Yosuntaş, *a.g.t.*, s. 20.

³⁷⁴ Yosuntaş, *a.g.t.*, s.20.

³⁷⁵ Akpınar, *a.g.t.*, s. 76.

³⁷⁶ Erol, *a.g.t.*, s. 80.

devlet diğer ülkelerde yaşanan askeri, siyasi, sosyal gibi pek çok önemli konuda kolayca bilgi sahibi olmaktaydı.³⁷⁷

Şehbenderlerin istihbarat görevleri arasında Osmanlı Devleti aleyhine çalışan hafiyeleri izleme ve soruşturma görevleri de bulunmaktaydı. Hafiyeler dışında vilayet veya livalarda Osmanlı aleyhinde faaliyetlerde bulunan kişileri tespit etmek ve bu kişileri Dersaadet'e bildirmekte şehbenderin görevleri arasındadır.

Şehbenderler istihbarat görevlerini icra ederken “hafiye memuru” ihtiyaçları için bu konudaki izni ve masraflarının karşılanması, maiyetinde bulundukları Osmanlı sefaretinden talep etme hakları bulunmaktaydı.³⁷⁸

Şehbenderler görev yaptıkları ülkede Osmanlı aleyhinde olan tüm askeri faaliyetler ile ilgili gelişmeleri yakından takip eder ve bunları nezarete bildirirdi.³⁷⁹ Politik toplantılar sırasında hafiyelik yapan ve devlete zararı dokunabilecek kişileri takip ederek haklarında araştırma yapma yetkileri bulunmaktaydı.³⁸⁰

Şehbenderlerin istihbarat ile ilgili görevlerini Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Reis-i Umûmisi ve Erkân-ı Harbiyye Dairesi'nin Vezâif-i Dâhiliyesi Nizâmnâmesi'nde 47. Maddesinde açıklandı.³⁸¹

“1) Yabancı devletlerin asker kuvvetlerinin tahkiki ve orduları hakkında malumat toplamak

2) Yabancı devletlerde askeri ilerlemelerin ve gelişmelerin tahkik ve tetkiki hakkında malumat toplamak

3) Yabancı devlet orduları hakkında, Osmanlı devleti lehine veyahut aleyhinde yayınlanan askeri gazeteler, risaleler veya hususi ilanlar ile ilgili malumat elde etmek

4) Uzman asker ve üst memur olarak yabancı devletlere gönderilmiş görevlilerin layihalarının tetkik edilmesi

³⁷⁷ Yosuntaş, *a.g.t.*, s. 21.

³⁷⁸ “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Nizamname-i Dahili”, *a.g.e.*, s.362-376.

³⁷⁹ Şehbenderler politika-i mecalis hafiyelerinin harekât ve ilkaatini memalik-i şahanenin istirahat umumiyesine taalluk bulunduğu derece tahkik ve tecessüs eyleyeceklerdir. Bkz: 1318/1900 Tarihli Salnâme-i Nezâret-i Umûr-ı Hariciyye, s.369; Gültekin Yıldız, “Osmanlı Dış Askeri İstihbaratında Formelleşme: Elçiliklerde Ataşemiliterliğin İhdası ve Osmanlı Askeri Ataşe Raporları”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.17, Ankara 2012, s.239-266.

³⁸⁰ Yosuntaş, *a.g.t.*, s. 21.

³⁸¹ Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Reis-i Umûmisi ve Erkân-ı Harbiyye Dairesi'nin Vezâif-i Dâhiliyesi Nizâmnâmesi 47. Madde, No:80881, s.9.

5) Askeri istatistiklerin tanzim edilmesi

6) Yabancı askeri neşriyatların kontrol edilmesi ve bunların yayınlanması için ruhsat verilmesi

7) Uluslararası yayınlanan Harbiye Nezareti'nin işine yarayacak haberlerin toplanması.”³⁸²

Osmanlı Devleti tarafından gönderilen şehbenderlerin gönderildikleri yerlerde edinecekleri bilgileri kendi devletleri ile paylaşmasını istemeyen yabancı devletler bazı bölgelerinde Osmanlı şehbenderi bulunmasına sıcak bakmıyorlardı. Bu nedenle çoğunlukla şehbenderler bu bölgelere gizli olarak gönderiliyorlardı.

Devlet aleyhine olan her türlü eylem, kişi ve kurumlar başka yollardan olduğu gibi Şehbenderler aracılığıyla da izlenmiş ve istihbarat sağlandı.³⁸³

Ayrıca şehbenderlerin bulundukları yerdeki her türlü yayını; dergi, gazete, neşriyat gibi türlerdeki Osmanlı aleyhine yazılan bir şey olup olmamasının belirlenmesi için denetlemesi istendi.³⁸⁴ Bu yayınlarda Osmanlı aleyhinde olduğu bilinen bölümlerin Türkçe ve Fransızca'ya çevrilerek gerekli yetkililere teslim edilmesi gerekliydi.³⁸⁵

Korfu'da Devlet-i Aliyye aleyhinde olan ve gizli olan her türlü oluşum ve faaliyetin takip edilerek bildirilmesi Korfu Şehbenderi'nin görevlerindendir.

Konsolos sıfatıyla bir Fransalı gelüp Cezayir-i Seba Senatosu'na itimadnamesini verdiği, Rusya donanmasının Kotur tarafında Fransızlarla muharebe edip yirmi beş maktul on altı mecruh olduğu ve esir aldığı ve İngiltere fırkateyninin Venedik sahillerini muhasara için Korfu'dan geçtiği 20 Mart 1806 tarihli belgede görüldü.³⁸⁶

21 Mart 1859 tarihli belgeden anlaşıldığına göre Rumeli postasının soymuş olan üç Karadağlı'nın yakalanamadıklarının Korfu Şehbenderi tarafından açıkça söylendiği bir tahrirat gönderildiği görüldü.³⁸⁷

³⁸² Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Reis-i Umûmisi ve Erkân-ı Harbiyye Dairesi'nin Vezâif-i DâhiliyesimNizâmnâmesi 47. Madde, No:80881, s.9: Abacı, *a.g.t.*, s.63-64.

³⁸³ Erol, *a.g.t.*, s.80.

³⁸⁴ Akpınar, *a.g.t.*, s. 76.

³⁸⁵ Akpınar, *a.g.t.*, s. 76.

³⁸⁶ BOA. HAT., 264/15305, 20 Mart 1806.

³⁸⁷ BOA. HR. MKT., 281/31, 21 Mart 1859.

5 Temmuz 1860 tarihinde Korfu Adası'nda, Devlet-i Aliyye aleyhine tebaayı isyana iten eden bir evrakın ortalıkta gezdiği hakkında Korfu Osmanlı Şehbenderliği'nden Dersaadet'e bir tahrirat gönderilmiştir.³⁸⁸ Bu tahrirata cevap olarak ise Korfu Şehbenderliği tarafından mevcut durumun çözülmesi emri verildi.

31 Mart 1886 tarihinde gayri meskûn olan ve hükümet memuru bulunmayan limanlara gemilerin giriş ve çıkışının yasaklanması hakkında Korfu baş şehbenderi tarafından Dersaadet'e tahrirat gönderildi.³⁸⁹ Gönderilen cevaba göre Korfu Boğazı bazı gemilere kapatılması için Yunanistan ile anlaşma yapıldığı görülmektedir.

23 Mayıs 1890 tarihinde Korfu Şehbenderi tarafından gönderilen tahrirata göre; Korfu Limanı'na gelip giden gemilerle ilgili hangi kuralların uygulanacağı, takibin yapılıp yapılmayacağı, hangi devlete ait gemilerin geçeceği gibi usullerle ilgiliydi.³⁹⁰

Sayyad-ı Bahri vapurunun İşkodra'ya doğru hareket ettiğine dair 29 Mayıs 1876 tarihinde Korfu Şehbenderliği'nden, Dersaadet'e telgraf gönderildi.³⁹¹

Belgelerden anlaşıldığına göre Korfu Şehbenderliği'nce yapılan istihbarat faaliyetlerinin çoğunlukla Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan faaliyetlerin bildirilmesi ile ilgili olduğu görüldü.

³⁸⁸ BOA. HR. MKT., 340/80, 5 Temmuz 1860.

³⁸⁹ BOA. HR. TO., 10/84, 31 Mart 1886.

³⁹⁰ BOA. HR. TO., 14/38, 23 Mayıs 1890.

³⁹¹ BOA. HR. TO., 124/111, 29 Mayıs 1876.

3.3. Korfu Şehbenderliği'nin Siyasi ve Diplomasi Alanında Faaliyetleri

Şehbenderlerin çoğunlukla ticari görevlerinin olduğu ilk dönemlerde siyasi ve diplomasi işlerinin oldukça az olduğu görülürken daha sonra gönderildikleri ülkelerde diplomat gibi görülmüşlerdir.

1882 tarihli Şehbenderler Nizamnamesinin otuz ve otuz birinci maddelerinde görüldüğü gibi Şehbenderler; Osmanlı Devleti'nin menfaatinin korunması, antlaşmaların yapılması, Osmanlı sancağına dikkat ve özen gösterilmesi, ticaret, sanayi ve umumi sağlık gibi önemli konularda kamuoyu yararına bilgi edinmek için yabancı devlet konsolosları ve yerel resmi makamlarla sürekli iletişim içinde olunması gibi siyasi görevlere sahiptirler.

Şehbenderler, çeşitli diplomatik görüşmelerin düzenlenmesi görevini üstlenerek bulundukları yerlerdeki üst düzey yetkililer ile kendi devlet yetkililerinin görüşmelerine aracılık etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'ni temsil ettikleri için sorumlulukları ve devletin çıkarları gereğince zaman zaman olaylara ve gelişmelere resmi olarak tepki gösterdikleri sorumlu kişi ve kurumları protesto ettikleri görülmektedir.

Şehbenderlere devletlerarası antlaşmaların ve karşılıklı konuşmaların yapılması, Osmanlı hükümetinin menfaatinin korunması ve Osmanlı sancağının gözetilerek özen gösterilmesi gibi görevleri vardı.

Şehbenderlerin ticaret, sanayi ve sağlık gibi konularda bilgi edinmek için mahalli hükümet, itibar sahibi ahali ve yabancı hükümetlerin şehbenderleriyle devamlı olarak iletişim halinde olması görevleri vardı.

II. Abdülhamid döneminde şehbenderler siyasi açıdan daha etkin olarak kullanılmış, II. Abdülhamid, kendi kurduğu “Mabeyn Şifre Katipliği” birimi ile merkez dairelerini devre dışı bırakarak Şehbender, elçi, ordu komutanları ve vali gibi devlet görevlileriyle dolaysız olarak irtibat kurup haberleşti. Şehbender, elçi, ordu komutanları ve vali gibi devlet görevlileri, şifre katibinden aldıkları özel bir şifre anahtarı sayesinde Padişah ile doğrudan haberleşti.

3.4. Korfu Şehbenderliği'nin Tebaa'ya Yardım Görevleri

Şehbender Nizamnamesinin otuz altıncı maddesine göre şehbenderler, görev yaptıkları yerlerde bulunan yardıma muhtaç Osmanlı vatandaşlarına yardım etmeleri gerekiyordu.³⁹²

Osmanlı Devleti yurtdışında zor durumda kalan kendi tabiiyetinde olan vatandaşlarına şehbenderleri aracılığıyla gerek maddi gerek manevi yardımlarda bulunurdu. Bu yardımlar genellikle para ve yiyecek yardımı olmuştur.³⁹³

Şehbenderlerin görev yaptıkları yerlerde zor durumda bulunan Osmanlı vatandaşlarından ülkelerine dönmek isteyenlerin, ihtiyaçlarının karşılanması istenmiştir.³⁹⁴ Şehbenderler Osmanlı tabiiyetinde olduğunu ispat edemeyen şahısların ihtiyaçlarını karşılamamış ve ülkelerine iade edilmelerine yardımcı olmamıştır.³⁹⁵ Yaptıkları incelemelerde gerçekten yardıma muhtaç olan, kendilerine yardımcı olacak akrabaları bulunmayan şahıslara; muhtaçların iskan ve iâşesi, hastaların tedavisi, kalacak yer temini gibi yardımlarda bulunmuşlardır.³⁹⁶ Nakdi yardımlar için şehbenderler bağlı bulundukları sefaretten izin almak zorundaydılar.

Bir dereceye kadar serveti olduğu düşünülen fakat memleketine iade olunmak isteyen kişiler için şehbenderler, masrafları sonradan ödenmek üzere senet düzenlerlerdi.³⁹⁷ Şehbenderhaneler bu masrafları kendi bütçesinden karşılar ancak daha sonra bu masrafları devletten geri almışlardır.

Korfu'da yardıma muhtaç olan, Osmanlı tebaasından olan kişilere Osmanlı Devleti'ni temsil eden şehbenderhaneler yardımcı olmuşlardır. Bu görevler arasında; kendi yurtlarına dönmek isteyen ancak maddi gücü yeterli olmayan, haksız olarak yerinden edilen, haklarını tek başlarına arayamayan tebaanın sorunlarını çözmek vardır. Korfu Şehbenderliği'nce kendilerine verilen maddi yardımlar daha sonra bu kişilerden tahsil edilmekteydi.

³⁹² “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Nizamname-i Dahili”, *a.g.e.*, s.362-376.

³⁹³ Erol, *a.g.t.*, s. 83.

³⁹⁴ “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Nizamname-i Dahili”, *a.g.e.*, s. 362-376.

³⁹⁵ “Saltanat-ı Seniyye Şehbenderlerine Dair Nizamname-i Dahili”, *a.g.e.*, s. 362-376.

³⁹⁶ Erol, *a.g.t.*, s. 84.

³⁹⁷ Erol, *a.g.t.*, s. 84.

Toskalık'ta bulunan Parga vatandaşlarından olan ve Cezayir-i Seba'ya firar eden üç yüz kadar ailenin Dersaadet'e geri dönüş için 7 Kasım 1845 tarihinde Korfu Şehbenderliği'ne başvurdukları görülmüştür.³⁹⁸ Korfu Şehbenderhanesi tarafından Dersaadet'e bildirilen olay hakkında bir karar verildi.

Bu ailelerin tabiiyetinde bulundukları ülkelerde eğer Osmanlı şehbenderliği bulunuyorsa bu kişilere yol masraflarının sağlanarak ülkelerine geri dönmelerinin takibi görevi verilmiştir. Eğer bu ailelerin tabiiyetinde oldukları yerlerde Osmanlı şehbenderliği bulunmuyor ise o bölgeye en yakın şehbenderhanenin bu görevi üstlenmesi istendi.

Dersaadet'e gönderilmesi planlanan Bosna muhacirleri için Korfu Şehbenderliği'nce yapılan taamiye³⁹⁹ masraflarının ödenmesi için Bank-ı Osmani'ye tebligat gönderildi.⁴⁰⁰

Yanya vilayeti dahilinde Delvine kazasına tabi Karaalibey karyesi ahalisinden Yani Yorgi isimli şahsın Osmanlı toprağından kovulmuş olduğundan dolayı Korfu Şehbenderliği'ne başvurmuş ve sorununun çözülmesini istemiştir.⁴⁰¹ Şehbenderhane tarafından Yorgi isimli şahsın sorunu çözüldü.

Dersaadet'e gitmek üzere bir Osmanlı zabitle İzmir'e gidecek olan beş neferin Korfu'da vapura kabul olunmamaları üzerine 27 Haziran 1877 tarihinde Korfu Şehbenderliği'ne başvurdukları görüldü.⁴⁰²

İncelenen belgeler doğrultusunda tebaaya yapılan yardım görevlerinin çoğunlukla maddi imkân ile ilgili sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

³⁹⁸ BOA., *Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı* [A.}MKT.MHM], 1/85, 7 Kasım 1845.

³⁹⁹ Eskiden tekke ve bu gibi adalet müesseselerine yemek vermek için tahsis olunan varidattır.

⁴⁰⁰ BOA., DH. MKT., 55/6, 31 Mayıs 1893.

⁴⁰¹ BOA., HR. TO., 335/28, 18 Ağustos 1884.

⁴⁰² BOA., HR. TO., 331/44, 27 Haziran 1877.

3.6. Korfu Şehbenderlerine Verilen Rütbe ve Nişanlar

Batılı tarzda oluşturulan ilk Osmanlı nişanı “Mecidiye Nişanı” olmuştur. Mecidiye Nişanı hediye edilmesi ile ilgili hususlar 29 Ağustos 1852 yılında çıkarılan nizamname ile belirlendi.⁴⁰³

Nizamnamede nişanı almak için karşılanması gereken koşullar, nişanın nitelikleri, nasıl takılması gerektiği gibi önemli konularda bilgiler yer almıştır.

Osmanlı şehbenderlerine görevlerini hakkıyla icra etmeleri halinde kendilerine nişan ve rütbeler verildiği görüldü.

Korfu Şehbenderliği’nde verilen rütbe ve nişanlarla ilgili birçok örnek bulunmaktadır.

Korfu’da bulunan Osmanlı şehbenderi Spiridon Konemenos Bey’e 29 Ağustos 1859 tarihinde uzun vakit görev yapmış olduğu, sadık ve gayretli olması nedeniyle “Beşinci Rütbeden Mecidiye Nişanı” verilmesine karar verildi.⁴⁰⁴

9 Ocak 1868 tarihinde Korfu şehbenderi Rober(t) Efendi’ye otuz seneden fazla yaptığı görevleri için tebdilen “Dördüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı verilmesi” sadıklığı ve hizmetleri için uygun görüldü.⁴⁰⁵

4 Şubat 1868 tarihinde Korfu şehbenderi Rober(t) Efendi’ye “Üçüncü Rütbeden Mecidiye Nişanı” verilmesi üstün hizmetleri nedeniyle uygun görülmüştür.⁴⁰⁶ Bu nişan Devlet-i Aliyye adına Maliye Nezareti tarafından verilmiştir.

Korfu Baş şehbenderi Mehmed Kâmil Bey’e 30 Haziran 1903 tarihinde “İkinci Rütbeden Mecidiye Nişanı” verilmesi uygun görüldü.⁴⁰⁷

Belgelerden anlaşıldığına göre Korfu’da verilen Osmanlı nişanları çoğunlukla Mecidiye Nişanı olmuştur. Mecidiye Nişanı haricinde Suver Nişanı verildi. Rütbelere bakıldığında ise daha çok beşinci rütbeden olduğu tespit edilmiştir. Beşinci rütbe haricinde dördüncü ve üçüncü rütbeden nişanların verildiği görüldü.

⁴⁰³ Edhem Eldem, *İftihar ve İmtiyaz: Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004, s.176.

⁴⁰⁴ BOA. İ. HR., 170/9186, 29 Ağustos 1859.

⁴⁰⁵ BOA. İ. HR., 229/13461, 9 Ocak 1868.

⁴⁰⁶ BOA. HR. MKT., No: 601/65, 4 Şubat 1868.

⁴⁰⁷ BOA. *İrade Taltifat* [İ.TAL.], 307/30, 30 Haziran 1903.

3.. Korfu Şehbenderliği'nde Merasimler

Padişahların, tahta çıkmaları, doğum günleri gibi önemli tarihler her yıl yurt dışındaki Osmanlı tebaası tarafından da neşeyle kutlanır ve büyük kutlamalar yapılırdı. Bu kutlamalar o şehirde bulunan Osmanlı sefaret ve şehbenderhanelerinde yapılmaktaydı.⁴⁰⁸ Hatta yapılacak şenlikler için şehbenderliklere talimatlar verilmekteydi.

Padişahların tahta çıkış töreni olan cülûs törenlerinde Osmanlı Devleti'ne bağlı bulunan şehbenderhaneler ve şehbenderliğin bulunduğu yerdeki Osmanlı tebaası tarafından kutlanırdı. Osmanlılar'da cülûs ifadesi daha çok şehzadelerin tahta geçişi nedeniyle kullanılmıştır.⁴⁰⁹ Korfu Şehbenderliği'nde cülûs törenleri için padişaha tebrik yazıları gönderilmiş, kendisine gelen tebrik yazıları tercüme edilmiş, tebrik merasimleri yapılmış ve bu merasimlerde dualar okutulurdu.

5 Haziran 1876 tarihli belgede padişah V. Murad'ın cülûs-u hümayunu tebrik edilmiş ve Korfu Şehbenderi Yorgaki Konemenos Bey tarafından padişaha Korfu'da bulunan tebaası ve memurları adına tebrik yazısı yazdırıldı.⁴¹⁰ Gönderilen tebrik yazısı Dahiliye Nezareti Evrak Odası'na iletilti. Cülûs törenlerinin kutlanması her yıl tekrarlanmıştır. 9 Eylül 1891 tarihli belgede padişah II. Abdülhamid'in cülûs yıldönümü için Korfu, Ağrıboz ve Kalamat Şehbenderhaneleri'nden tebrik yazısı gönderilmiştir.⁴¹¹ Belgeden anlaşıldığına göre tebrik yazıları her yıl tekrarlandı. Ayrıca Korfu'da cülûs yıldönümü için tören düzenlenip dua edildiği görüldü.

3 Eylül 1892 yılında II. Abdülhamid'in cülûs yıldönümü için tebrik yazısı Korfu'daki Osmanlı tebaası tarafından Korfu Şehbenderhanesi aracılığıyla gönderilmiştir.⁴¹² Korfu Baş Şehbenderi Maksim Efendi tarafından gönderilen tebrik yazısının iki kıta tahrirat ve tercümelerinden oluştuğu görüldü.

14 Eylül 1892 yılında II. Abdülhamid'in cülûs yıldönümü için Atina ve Korfu'da merasimler ve şenlikler yapıldı. Bu şenliklerden sonra padişaha yeni bir tebrik yazısı yazılmış ve kendisine dualar edildiği tebaanın kutlama ve tebrikleri

⁴⁰⁸ Erol, *a.g.t.*, s. 182

⁴⁰⁹ Abdülkadir Özcan, "Cülûs", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, c. 8, s. 108-114

⁴¹⁰ BOA. HR. TO., 122/65, 15 Haziran 1876.

⁴¹¹ BOA. HR. TO., 15/94, 9 Eylül 1891.

⁴¹² BOA. Y..A...HUS., 264/65, 3 Eylül 1892.

padişaha bu yazıda bildirildi.⁴¹³ Tebrik yazısı Korfu Baş Şehbenderi Maksim Efendi tarafından gönderildi.

5 Eylül 1893 tarihli belgede Osmanlı tebaasıyla birlikte II. Abdülhamid'in cülus gününün yıldönümünde dua edildiği ve tebrikte bulunulduğuna dair tebrik yazısının ve tercümesinin gönderildiği görüldü.⁴¹⁴ Korfu Baş Şehbenderi Emin Bey tarafından gönderilen tercüme ve tebrik yazısında Korfu'daki Osmanlı tebaasından dualar yer almıştı.

7 Eylül 1901 tarihindeki belgeden cülûs-u hümayun münasebetiyle tebaay-ı Osmaniye ile Cenova ve Kervansaray şehbenderleriyle Korfu şehbender vekili tarafından tebrik yazısı gönderildiği anlaşılmıştır.⁴¹⁵ Belgeye cevap olarak padişah II. Abdülhamid'in memnuniyetini bildirdiği tahrirat gönderildi.

Padişahların doğum günü törenleri olan Veladet-i Hümayun törenlerinde şehbenderler tarafından tebrik yazıları gönderildi.

25 Şubat 1892 tarihinde padişah II. Abdülhamid'in doğum günü münasebetiyle yapılan kutlama evrakı Korfu ve Yenişehir Şehbenderhaneleri tarafından gönderilmişlerdir.⁴¹⁶ Kutlama evrakında padişahın uzun ömür yaşaması için edilen dualar ve Korfu'da yapılan şenliklerden bahsedildi.

23 Şubat 1894 tarihinde padişah II. Abdülhamid'in veladet-i hümayun törenine yakın tarihlerde Korfu Başşehbenderi Emin Bey tarafından kutlama yazısı Dersaadet'e gönderilmiştir.⁴¹⁷ Aynı tarihte şehbenderhanede tebrik merasimi yapılmış Osmanlı tebaasından olan vatandaşların tebrik kartları, gönderilen tebrik yazısına eklendi.

II. Abdülhamid'in Veladet-i Hümayun gününün yıldönümü için 16 Ocak 1895 yılında yapılan şenlikler ve kulluk tebriklerinin padişahı çok memnun ettiğine dair Dersaadet'den Korfu Şehbenderliği'ne evrak gönderildi.⁴¹⁸

Doğum gününün tebrik edilmesi nedeniyle padişahın duyduğu memnuniyet Mabeyn-i Hümayun baş kitabet dairesinden Korfu'ya tahrirat olarak gönderildi.⁴¹⁹

24 Aralık 1901 tarihli belgede Korfu'da nasıl bir kutlama yapıldığı ve dualar edildiği Korfu Şehbenderhanesi tarafından Dersaadet'e bildirilmiştir.⁴²⁰

⁴¹³ BOA. Y..A...HUS., 264/153, 14 Eylül 1892.

⁴¹⁴ BOA. Y..A...HUS., 279/152, 5 Eylül 1893.

⁴¹⁵ BOA. HR. TH., 259/24, 8 Eylül 1901.

⁴¹⁶ BOA. HR. TO., 16/24, 25 Mart 1892.

⁴¹⁷ BOA. Y..A...HUS., 291/10, 23 Şubat 1894.

⁴¹⁸ BOA. İ. HUS., 60/42, 16 Ocak 1898; BOA. HR. TH., 206/107, 18 Ocak 1898.

⁴¹⁹ BOA. HR. TH., 206/107, 18 Ocak 1898; BOA. BEO., 1071/80252, 19 Ocak 1898.

Şehbenderlikler bayramlarda padişah ve devlet erkanına kutlama yazısı gönderir veya Dersaadet’den kutlama yazısı almaktadır.

Evraklardan anlaşıldığına göre cülus ve veladet-i hümayun törenleri her yıl Korfu Şehbenderliği ve Korfu’daki Osmanlı tebaası tarafından kutlandı. Kutlamalar ve şenlikler Korfu Şehbenderliği’nde hem cülus hem de veladet-i hümayun törenleri için yapıldı. Belgelerde çoğunlukla padişah II. Abdülhamid’in cülus ve veladet-i hümayunu ile ilgili örneklerle rastlanılmıştır. Sadece bir evrakta padişah V. Murad’ın cülus töreninden bahsedildi.

4. Korfu’daki Firarilerin Takibi

Korfu’da, Osmanlı Devleti’nden ya da başka devletlerin tebaasından olan bazı firariler bulunmuştur. Bu firariler arasında bilinen önemli şahsiyetlerde bulunmaktadır. Avlonyalı İsmail Kemal ve Mahmud Celaleddin Paşa bu önemli şahsiyetler arasında bulunmaktadır.

İsmail Kemal, 1847 yılında Avlonya kasabasında doğmuştur. Dergâh-ı Ali Kapıcıbaşlarından Mahmud Nedim’in oğlu olan İsmail Kemal bir ayan ailesi mensubu, Osmanlı devlet adamı ve mebusudur.⁴²¹ Siyasi hayatta önemli rol oynamış Jön Türklerden biridir. İsmail Bey, Arnavudluğun meşhur reislerindendi.⁴²² Balkanların Osmanlı Devleti’nden kopacak olması tehdidine karşı kurulan Prizren Birliği’nin önemli isimlerindendi. İsmail Bey ilk ıslahat hareketlerinde Mithat Paşa’ya destek olan isimlerdendi. 1860 yılında İstanbul’a gelen İsmail Bey, öncelikle “Dışişleri Bakanlığı Siyasi İşler Dairesinde” tercümanlık görevine gelmiştir.⁴²³ Paris Sefaretinde ve Yanya Valisi’nin yanında görev yapmıştır.⁴²⁴ İsmail Bey, Mithat Paşa’nın, Tuna Valiliği yaptığı tarihlerde onun yanında Tahrirat Müdürlüğü

⁴²⁰ BOA. Y..A...HUS., 423/26, 24 Aralık 1901.

⁴²¹ İhsan Burak Birecikli, “Avlonyalı İsmail Kemal Bey’in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908)”, Gazi Mecmuası, Ankara, 2009, c:3 S:5, s. 95

⁴²² Necip P. Alpan, *Arnavutluğun Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal*, Ankara 1982, s.33.

⁴²³ Alpan, *a.g.e.*, s.34

⁴²⁴ *İsmail Kemal Bey Hatıratı*, Ed: Sommerville Story, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2007, s.11.

yapmıştır.⁴²⁵ 1867 tarihinde Şura-yı Devlet Başkanı olan Mithat Paşa, Avlonyalı İsmail Kemal'i müdür yardımcılığı görevine getirmiştir.⁴²⁶

1871 tarihinde İsmail Bey'in başını çektiği Arnavud aydınları; okullarda Arnavutça eğitim, dernek kurma özgürlüğü gibi bazı sosyal hakları Ali Paşa'dan istemişlerdir.⁴²⁷ İsmail Kemal ilerleyen yıllarda Arnavudluk ile ilgili isteklerine ulaşabilmek için yabancı mücadelesini savunmaya başlayacaktır. Bu amaç dahilinde Avusturya- Macaristan ve İtalya gibi devletlerin Arnavudluk mücadelesine destek olması için eylemlerde bulundu.

İtalya'nın Paris Sefareti'nde bulunan bir prensle Korfu Adası'nda bir araya gelen firari Avlonyalı İsmail Kemal ve Kolonyalı Şahin Taki ile arkadaşlarının Arnavudluk'a gönderdikleri zararlı mektuplar Manastır Vilayeti'nde tespit edildi.⁴²⁸ Manastır'da postahane muayene edilerek ele geçirilmesi ve diğer vilayetlerde de aynı şekilde muamele edilmesi kararına varılmıştır. Avlonyalı İsmail Kemal, Kolonyalı Şahin Naki ve bazı şahıslarla Korfu'da birleşerek güya İskender Bey sülalesinden bir prensle birlikte bazı fesat planları yaptıkları bildirildi.⁴²⁹ Firari Avlonyalı İsmail Kemal Bey'e dair evrakın, oluşabilecek zararların önüne geçilmek için bazı tedbirler alınması gerektiği için gönderildiği görüldü. İsmail Bey ve arkadaşlarının Korfu'ya fesad çıkarmak amacıyla gittikleri, bunun üzerine Dersaadet'ten gönderilen tahriratta bir ecnebi memleketi olan Korfu'ya giden İsmail Kemal ve arkadaşlarını hain olarak nitelendirdikleri bilgisine ulaşıldı.⁴³⁰ İsmail Kemal, Kolonyalı Şahin Naki ve diğer Arnavud milliyetçisi arkadaşlarının, Korfu'ya geldikleri ve buradan Arnavudluk'a muzır mektup ve gazete gönderecekleri haber alınmıştır.⁴³¹ Bunun üzerine Osmanlı Devleti'ne bu gazete ve bazı mektupların gönderilmesi için gerekli tedbirler alınmıştır. Osmanlı Devleti ise gerekli gördüğü mahallere tebligatlar gönderildi.

İsmail Bey, Korfu'daki eylemlerine ise 1907 yılında başlayacaktır. 1907 yılında Korfu'da, "İtalyan-Arnavut Eylem Komitesi'nin" kurulmasında önemli rol oynadı.

⁴²⁵ İsmail Kemal Bey Hatıratı, *a.g.e.*, s. 13.

⁴²⁶ Birecikli, *a.g.m.*, s. 96

⁴²⁷ Birecikli, *a.g.m.*, s. 99

⁴²⁸ BOA., DH. ŞFR., 283/54, 4 Mayıs 1902

⁴²⁹ BOA., BEO., 1843/138152, 7 Mayıs 1902

⁴³⁰ BOA., *Yıldız Perakende Evrakı Başkıtabet Dairesi Maruzatı [Y.PRK.BŞK]*, 66/84, 11 Mayıs 1902

⁴³¹ BOA., DH. MKT., 505/60, 17 Mayıs 1902

İsmail Kemal Bey'in tek amacı bağımsız bir Arnavutluk kurulmasıydı. Bu amaç dahilinde hayatı boyunca önemli faaliyetlerde bulunmuştur.

Korfu'da firari konumunda olan önemli şahsiyetlerden biri de Mahmud Celaleddin Paşa'dır. Mahmud Celaleddin Paşa, İstanbul'da 1839 tarihinde dünyaya gelmiştir. 1875'te Sultan Abdülaziz'in izniyle Sultan Abdülmecid'in kızı Seniha Sultan'la nişanlandı ve 4 Aralık 1876 tarihinde Hırka-i Saâdet Dairesi'nde kıyılan nikâhın ardından 7 Aralık'ta düğün törenleri yapıldı.⁴³² Jöntürk hareketine destek veren önemli isimlerden biriydi. Hastalığı nedeniyle II. Abdülhamid'den izin almaya çalıştı ancak izin verilmeyince 14 Aralık 1899 tarihinde oğulları Prens Sabahaddin ve Lutfullah'ı da yanına alarak İstanbul'dan kaçtı.⁴³³ Bu durum büyük yankı uyandırdı. Bu tarihten sonra ölümüne kadar bir firari olarak yaşamını sürdürdü. Mahmud Celâleddin Paşa, Kasım 1901'de Korfu Adası'na gelmiş ve kısa süre burada kalmıştır. İstanbul'un baskıları sonucunda başka bir yere gönderilmesi için Yunan hükümetinin önerdiği 5000 frankı kabul ederek Roma'ya gitti.⁴³⁴ Mahmud Celâleddin Paşa 17 Ocak 1903 tarihinde Brüksel'de hayatını yitirdi.

⁴³² Ali Akyıldız, "Mahmud Celaleddin Paşa", TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019, c. Ek2, s.175-177

⁴³³ Akyıldız, *a.g.m.*, s.175-177

⁴³⁴ Akyıldız, *a.g.m.*, s. 175-177

SONUÇ

Korfu, tarih boyunca coğrafi konumu ve stratejik üstünlüğü nedeniyle birçok devlet tarafından ele geçirilmiş ve bu ayrıcalıkları kullanılmıştır. Korfu Adası antik çağdaki ismiyle ‘Kerkyra Adası’ olarak anılmıştır. Bu adanın ilk sahiplerinin Korintliler olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ada 1386 yılında Venedik hakimiyetine geçene kadar; Epirotlar, Romalılar, Gotlar, Saracenler, Normanlar, Yunan Epir Despotluğu gibi birçok devletin hakimiyeti altına girmiştir. Ancak 1386 yılında başlayan Venedik hakimiyeti yaklaşık 400 yıl olarak sürmüş ve adadaki yönetim istikrarsızlığına son vermiştir. Korfu Adası Venedik hakimiyetinde olduğu dönemde toplam dört kez Osmanlı saldırılarına maruz kalmıştır. Ada, saldırılara karşı Roma İmparatorluğu döneminde yaptırılan sağlam sur ve kaleleri ile kendini savunabilmiştir. Ada 1537, 1571, 1573, 1716 tarihlerinde Osmanlı saldırılarına maruz kalmış ancak ele geçirilememiştir. 1716 tarihinde yapılan dördüncü Korfu Kuşatması’nın başarısız olması, Osmanlı Devleti’nin Batı’daki genişleme hedeflerine darbe indirmiştir. Venedik hakimiyeti ise Fransızlar’ın Napolyon Bonapart döneminde imzalanan Campo Formio Anlaşması ile sona ermiştir. 1797 Campo Formio Anlaşması ile adada Fransız hakimiyeti başlamış ve 1807 yılına dek devam etmiştir. Osmanlı- Rus ortak donanmasının adayı ilhak etmeleri nedeniyle adadaki Fransız hakimiyeti sona ermiştir. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Nisan 1800’de imzalanan Korfu Antlaşması ile Yedi Ada, Osmanlı Devleti’ne tâbi, “Cezâyir-i Seb‘a-i Müctemia Cumhuru” adıyla kurulan yeni devletin merkezi oldu.

1816 tarihinde İngilizlerin Korfu Adası’nı ele geçirmesi nedeniyle ada İngiliz Yüksek Komiserliği Hakimiyeti altına girmiştir. Bu dönemde Korfu Adası İngiltere tarafından adaya atanan valilerce yönetilmiştir. Korfu’ya Yüksek komiser olarak atanan ilk kişi “Sir Thomas Maitland” olmuştur. 29 Mart 1864’te Birleşik Krallık, Yunanistan, Fransa ve Rusya, onayı alındıktan sonra egemenliğin Yunanistan’a devredilmesini taahhüt eden Londra Antlaşması imzalanmıştır. Böylece, 21 Mayıs 1864’te Lord Yüksek Komiserliği’nin ilanı ile İyon Adaları Yunanistan ile birleşti.

Yabancı devletlerin yaptıkları elçilik faaliyetleri ile hem kendi devletleri aleyhine yapılan bir işlem olup olmadığının anlaşılması hem de serbest biçimde ticaret yapma hakkı elde etmelerine neden olmuştur. Osmanlı Devleti’nin 16. Yüzyıldan itibaren yabancı devletlere verdiği ayrıcalıkların eski gücünü kaybetmesi

nedeniyle tek taraflı bir hal alması üzerine Osmanlı Devleti ticari olarak ayrıcalık verdiği devletlerde aynı hakları elde edememiştir.

Batılı devletlerden birçok konuda geri kalan Osmanlı Devleti eski gücüne geri kavuşmasının yolunun tüm kurum ve kuruluşlarının yenilenmesi ve dönüştürülmesi gerektiği yoluyla olacağını düşünmüştür. 18. Yüzyıl sonlarından itibaren yabancı devletlere elçi gönderen Osmanlı Devleti kısa süre sonra elçi gönderdiği yerlerdeki ülkelerle ticari anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Bu anlaşmalardan sonra ülkelerle olan ticari işlemlerinin yürütülmesini sağlamak, ticaret yaptığı merkezlerdeki kendi tebaasının ihtiyaçlarını gözetmek için konsolos adı verilen görevlilerini göndermiştir.

Konsolosluk, yabancı devletlerde uzun yıllardır varlığını sürdürmüş bir kurum olmasına karşın Osmanlı Devleti'nde savaş üstünlüğü nedeniyle tercih edilmeyen bu nedenle gelişmemiş bir kurum olarak kalmıştır. Osmanlı Devleti kendi ülkesinden gönderdiği konsoloslarına şebender adını vermektedir. Yabancı devletlerin gönderdiği konsolosluk görevlilerine ise konsolos adını vererek bu şekilde bir ayırım yapılmasına olanak tanınmıştır.

Tez konusu olan Korfu'nun da içinde bulunduğu Yedi Ada, Osmanlı Devleti'nin dördüncü olarak şebender tayin ettiği yerdir. Yedi Ada, Septinsular Devleti, Cezayir-i Seb'a Müctemia olarak da adlandırılan yerlere "Yorgi Silvergo" isimli şahıs gönderilmiştir. Korfu Adası, diğer Yedi Ada'nın yönetim merkezi konumunda olduğundan Yorgi Silvergo, ilk Korfu Şebenderi olarak görülmektedir.

1821 tarihinde patlak veren Yunan İsyanı sonucunda Osmanlı Devleti'nin şebenderlik atamalarındaki ilk dönem sona ermiştir. Yunan İsyanı sonrasında şebenderlik ataması dönemleri birinci dönem ve ikinci dönem olarak bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

İkinci dönemin ilk Korfu şebenderi Spiridon Konemenos Bey olmuştur. Kısa bir süre sonra başşebender unvanı alan Spiridon Konemenos aynı zamanda 1838-1864 tarihleri arasında Korfu'da en uzun süreyle görev yapan şebender olmuştur. Spiridon Konemenos Bey şebender olarak maaş almadığı için onun fahri şebender olduğu sonucuna varabiliriz. Spiridon Konemenos'tan sonra göreve gelen Rober Efendi'ye maaş bağlanması artık Korfu Şebenderliği'nin muvazzaflık statüsünde olduğunu göstermektedir. İkinci dönemde Korfu'da 18 farklı isim şebender veya başşebender olarak görev yaptı. 1893 yılına kadar Korfu'da görev yapan şebender

ve başşehbenderin hepsi de gayrimüslimdi. İlk Müslüman Korfu Başşehbenderi Mehmed Emin Bey'di.

Korfu Başşehbenderliği diğer şehbenderlikler gibi Osmanlı Devleti tarafından verilen görevlerini icra etmiştir. Korfu Başşehbenderleri; İdari, siyasi, ekonomik, istihbarat faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Korfu Başşehbenderliği'nde okunan belgelerden anlaşıldığına göre şehbenderlerin idari faaliyetleri yoğunlukla gerçekleştirdikleri kanısına ulaşılmıştır. Korfu Başşehbenderliği'nde gerçekleşen istihbarat faaliyetlerinin ise daha çok Korfu'ya gelen ya da bağlantısı bulunan önemli şahıslarının Dersaadet'e bildirilmesi olarak yapıldığı görülmüştür. Korfu Başşehbenderliği'nde mevcut başşehbenderlerine verdiği nişanların büyük çoğunluğunun Mecidiye Nişanı olduğu görülmüştür. Yapılan merasimlerin ise daha çok padişah ve çocuklarının doğum günü ve cüluslarını tebrik amacıyla Korfu'da bulunan Osmanlı tebaası için gerçekleşmiştir.

Korfu stratejik önemi nedeniyle de önemli firarilerin uğrak noktası olmuştur. Bunlar arasında bağımsız Arnavutluk idealinde olan Avlonyalı İsmail Kemal'de bulunmaktadır. Korfu'da görev yapan şehbender ve başşehbenderlerden yedisi Müslüman'dır. II. Meşrutiyet döneminde yapılan görevlendirme azaltmalarından Korfu'da etkilenmiştir. Nitekim 1908 yılında Korfu Başşehbenderliği birinci sınıf şehbenderlik statüsüne indirilmiş kısa bir süre sonra da ikinci sınıf şehbenderliğe dönüştürüldü. 1912 yılında Balkan Savaşları'nın başlamasıyla Yunanistan'daki diğer Osmanlı temsilcilikleriyle beraber Korfu'daki şehbenderlik de faaliyetlerine son verdi.

Kaynakça

ARŞİV KAYNAKLARI

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Asafi Şehbenderlik Defterleri (A.{DVNSŞHB.d.}): No: 1, s. 3-17-22

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi Evrakı (A.} MKT.MHM): 1/85

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Babıali Evrak Odası [BEO.]: 835/62598; 1171/87773; 1026/76925; 1998/149824; 1602/120146; 3622/271577; 1843/138152

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Dahiliye (C.DH): 223/11108

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Hariciye (C. HR): 165/8242; 3/125

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezâreti Mektûbi Kalemi (DH.MKT)*: 2383/62/0; 952/89/0; 1149/40/0; 2620/53/0; 1944/59/0; 2265/162/0; 2762/71; 2857/35; 55/6

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Sicil-i Ahval Defterleri [DHSAİD.d.]: 42/203

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dahiliye Nezareti Sicill-i Nüfus Tahrirat Kalemi (DH.SN.THR)*: 26/10; 35/55

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezâreti Şifre Evrakı (DH. ŞFR)*: 363/72; 283/54

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye (DH. EUM)*: 51/41

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT.): 884/39072; 400/21028; 829/37505; 484/23736; 264/15305; 478/23416; 484/23736

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezâreti Tercüme Odası Evrakı (HR.TO)*: 491/59/0; 324/4/0; 324/25/0; 620/79/0; 15/33/0; 236/14/0; 335/114/0; 16/54/0; 92/4; 14/16

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezâreti İdare (HR. İD)*: 91/46/0; 52/19/0; 101/38/0; 724/56; 724/60; 724/61; 729/56; 725/56; 725/57; 726/70; 726/65; 727/49; 727/58; 727/68; 727/71; 727/74; 728/15; 728/71

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti İstişare Odası [HR.HMŞ.İŞO.]: 74/67

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Londra Sefareti [HR.SFR.3.]: 614/41

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi (HR. MKT.): 14/82; 444/30; 551/91; 765/102; 808/82; 281/31; 340/80; 601/65;

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Mütenevvia Kısmı Evrakı(HR.MTV.): 573/41

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Sicill-i Ahval İdare-i Umumiyyesi Müdüriyeti [HR.SAİD.]: 10/19; 18/22; 20/16

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezâreti Siyasi (HR.SYS)*: 155/34/0; 140/24/0

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hâriciye Nezâreti Tahrirât (HR.TH)*: 171/60; 235/6; 101/25; 384/67; 368/29; 164/34; 264/93

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Tercüme Odası Belgeleri (HR.TO): 4/41; 10/84; 14/38; 124/111; 335/28; 331/44

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Hariciye Nezareti Umur-ı Hukuk-ı Muhtalita Müdüriyeti (HR.UHM)*: 356/9; 271/61; 2/32; 276/26; 303/2; 3/8; 291/60; 303/2; 356/9; 356/43; 328/25; 328/27; 328/26; 364/23; 364/55; 253/62

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Hariciye [İ.HR.]: 170/9186; 229/13461; 216/12510; 235/13964; 257/15353; 273/16568; 271/16338; 285/17805; 288/18013; 291/18266; 301/19105; 341/48; 351/14; 358/52; 373/16; 415/18; 420/23; 428/24; 432/32; 225/13173

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Taltifat [İ.TAL.]: 307/30

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Yunanistan [İ.MTZ.(01).]: 15/476

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maarif Nezareti Mektubi Kalemi [MF.MKT.]: 976/19

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vükela Mazbataları [MV.]: 222/90

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mesâil-i Mühimme İrâdeleri (İ.MSM)*: 2/35/15;

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Sadâret Divan-ı Hümayûn Kalemî Mukâvele Kısmı Belgeleri (A.DVN.MKL)*: 72/3;

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı- Dahiliye Nezâreti Maruzâtı (Y. PRK. DH)*: 1/3;

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Hususi Maruzat [Y.A.HUS.]: 361/48

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Resmi Maruzat [Y.A.RES.]: 150/34

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Yıldız Perakende Evrakı Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği (Y. PRK. TKM)*: 52/30

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Evrakı Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK): 66/84

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB)*: 381/53

Mürûr Nizâmnâmesi,” 1. Tertib, 1887, c:5

Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1301/1900

Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1306/1900

Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1318/1900

Salname-i Umur-ı Nezaret-i Hariciye 1322/1900

KİTAP

Alpan, Necip P., Arnavutluğun Bağımsızlığı ve Avlonyalı İsmail Kemal, Ankara 1982.

Arslan, Emir Şekip, Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi, Çatı Yayıncılık, İstanbul, 2005

Armaoğlu, Fahir, 19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914), Timaş Yayınları, İstanbul, 2016

Akyıldız, Ali, Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006

- Aybay, Rona, AYBAY, Rona, "Pasaportlar", Tarih ve Toplum, c.3, İstanbul, 1985
-, Vatandaşlık Hukuku, 4. Baskı, İstanbul, 2004
-, Tarih ve Hukuk Açısından Konsolosluk, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009
- Aydın, Nurullah, Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat, Parola Yayınları, İstanbul, 2015
- Bağış, Ali İhsan, Osmanlı Ticaretinde Gayri Müslimler, Kapitülasyonlar-Beratlı Tüccarlar Avrupa ve Hayriye Tüccarları (1750-1839), Turhan Kitapevi, Ankara, 1983
- Bey, Said, Sefirler ve Şehbenderler, Matbaa-i Ebüzziya, İstanbul, 1889
- Beydilli, Kemal, Şahin İlhan, Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dâir Eseri, Ankara, 2001
- Boogert, Maurits H. Van Den, Kapitülasyonlar ve Osmanlı Hukuk Sistemi, 18. Yüzyılda Kadılar, Konsoloslar ve Beratlılar, Çeviren: Ali Coşkun Tuncer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014
- Bostan, İdris, Osmanlılar ve Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler, Küre Yayınları, İstanbul, 2017
- Bury, John Bagnell, Meiggs, Russel, *A History Of Greece*, Palgrave Macmillan, London, 2000
- Çakmak, Aydın, Türk Dışışleri Teşkilatının Gelişimi: Hariciye Nezareti, Ötüken Yayınları, İstanbul 2020
- Eldem, Edhem, İftihar ve İmtiyaz: Osmanlı Nişan ve Madalyaları Tarihi, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004
- Girgin, Kemal, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Hariciye Tarihimiz, TTK Yayınları, Ankara, 1994
- Hirst, Anthony, Sammon, Patrick, *The Ionian Islands: Aspects Of Their History And Culture*, Cambridge Schoolars Publishing, London, 2014
- Hulki, Hüseyin, Koleraya Karşı Ne Yapmalı, Karabet Matbaası, İstanbul, 1892
- İsmail Kemal Bey Hatıratı, Ed: Sommerville Story, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016
- Jerwis, Henry, Jerwis, White, *History Of The Island Of Corfu And Of The Republic Of The Ionian Islands*, London, 1852
- Freely, John, *The Ionian Islands: Corfu, Cephalonia and Beyond*, I.B.Tauris, London, 2008
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, c:7, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995

Kayaoğlu, Taceddin, Osmanlı Hariciyesinde Gayr-i Müslimler (1852-1925), TTK Yayınları, Ankara, 2013

Kocabaşoğlu, Uygur, Majestelerinin Konsolosları, İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

Kolay, Arif, "II. Meşrutiyet Döneminde Hariciye Nezaretinde Tensikat ve Bürokratik Değişim (1908-1910)", Türkiyat Mecmuası, c.27/1, 2017

Kılıç, Musa, Osmanlı Diplomasi Kurumları ve Tatbiki: Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Kurumu, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya vd., Grafiker Yayınları, Ankara, 2018

Kınlı, Onur, Osmanlı'da Modernleşme ve Diplomasi, İmge Kitabevi, Ankara, 2006

Limits of Oceans and Seas, International Hydrographic Organization, Montecarlo, 1953

Mitraki, Eleni, Varela, Angela, İyonya Adaları, Yunanistan Turizm Kurumu Yayınları, İstanbul- Atina, 2016

Nazır, Bayram, Şehbender Raporlarına Göre I. Dünya Savaşı Öncesi Osmanlı Ticareti, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2010

Norwich, John Julius , The Kingdom in the Sun 1130–1194, Faber and Faber, London, 2010

Örenç, Ali Fuat, Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009

Potts, Jim, The Ionian Islands And Epirus A Cultural History, Oxford Universty Press, Oxford, 2010

Roberts, J. M, Yirminci Yüzyıl Tarihi, (Çeviren, Sinem Gül), Dost Kitabevi, Ankara, 2003

Savaş, Ali İbrahim, Osmanlı Diplomasisi, 3f Yayınları, İstanbul, 2007

Shaw, Standford J. - Ezel Kural Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yayınları, C.II, İstanbul, 1994

Soysal, İsmail, "Umur-u Hariciye Nezareti'nin Kurulması (1836)", Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç, TTK Yayınları, Ankara, 1999

Turna, Nalan, 19.yy'den 20.yy'e Osmanlı Topraklarında Seyahat, Göç ve Asayiş Belgeleri: Mürûr Tezkereleri, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2013

Tuncer, Hüner, Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasieye, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009

Tuncer, Hadiye, Tuncer, Hüner, Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnameler, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1997

Unat, Faik Reşit, Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1968

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti, Belleten, c.1, 1937

Yılmaz, İlkey, Serseri Anarşist ve Fesadın Peşinde, II. Abdülhamid Dönemi Güvenlik Politikaları Ekseninde Mürûr Tezkereleri, Pasaportlar ve Otel Kayıtları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014

TEZ

Adıtatır, Funda, İzmir İngiliz Konsoloslugu ve Siyasi Faaliyetler (1878-1914) İngiliz Konsolosluk Raporlarından, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2011

Abacı, Müslimen, II. Abdülhamid Döneminde Karadeniz Bölgesindeki Şehbenderliklerin İstihbarat Faaliyetleri (1876-1909), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019

Akkoç, Alim Baki, Osmanlı Devleti'nde Pasaport Nizamnameleri ve Bunların Uygulamadaki Boyutları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019

Akpınar, Mahmut, Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik Müessesesi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2001

Arfou, Salma, Akdeniz'de Bir Uluslararası Çekişme Alanı: Yedi Ada Sorunu, (1797-1815), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2014

Arık, Tuğrul, 20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Şehbenderlerinin Ticaret Raporları, M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009

Ayanoğlu, Betül, Türk-Yunan Ders Kitaplarında Karşılaştırmalı Öteki, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011

Ercoskun, Tülay, Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Evlilik ve Nikâha Dair Düzenlemeler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2010

Erol, Yasemin Zahide. Osmanlı Devleti'nde Şehbenderlik ve Paris-Londra Örnekleri. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014

Osmanağaoğlu, Cihan, Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi, İstanbul Üniversitesi Doktora Tezi, İstanbul, 2003

Serbestoğlu, İbrahim, Osmanlı Devleti'nde Tabiiyet, Doktora Tezi, s.1, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2010

Şişman, Aylin, Osmanlı- Fransız İlişkileri 1740- 1789 (Konsolos Arzlarına Göre), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon, 2011

....., 1702-1708 Tarihleri Arasında Türk- Fransız İlişkilerinde Konsolos Arzları ve Bunlara Ait Hükümler (1702-1708), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir, 1995

Karaman, Ayşenur, Osmanlı Devleti'nin Poti Şehbenderliği, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Rize, 2023

Kılıç, Musa, Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009

Kınlı, Onur, 19. Yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2009

Öztunç, H. Baha, "Yedi Ada Cumhuriyeti", Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Tokat, 2007

Yosuntaş, Burcu, Kars Şehbenderliği (1879-1914), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021

MAKALE

Adıttar, Funda, "İzmir İngiliz Konsolosluğu'nun Faaliyetleri Kapsamında Ermeni Meselesi 1878-1914", Tarihîn Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S.5, 2011

Aybay, Rona, "Pasaportlar", Tarih ve Toplum, c.3, s.16, 1985

Aydın, M. Âkif, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 3. Cilt, İstanbul, 1982

Başak, Ünsal, Yunanca Kaynaklara Göre Filhelen Taburu ve Peta Muharebesi, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 11(34)

....., Yunanca Kaynaklara Göre Yunan İsyanı'nın İlk Döneminde Yedi Ada, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Edirne, 2023

Birecikli, İhsan Burak, "Avlonyalı İsmail Kemal Bey'in Siyasi Faaliyetleri (1870-1908)", Gazi Mecmuası, Ankara, 2009

Çadırcı, Musa, Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men`-İ Mürûr ve Pasaport Nizâmânâmeleri, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, C.XIII, S.24, Ankara, 1980

Çakılcı, Diren, "Hindistan'da Osmanlılar: Bombay Osmanlı Şehbenderliği", Türkiye Mecmuası, C.25, Ss.81-106, 2015

Çiçek, Kemal, “Osmanlı Devleti’nde Yabancı Konsolosluk Tercümanları”, Tarih ve Toplum, 146, ss. 81-87, 1996

Daei, Masoumeh, “XX.Yüzyıl Başlarında Osmanlı - İran Ticari İlişkilerinde Osmanlı Şehbenderlik Raporlarına Yansıyan Ahlaki Değerleri”, Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (Omad), Cilt 3, Sayı 5, Ss. 92-98, 2016

ERDEM, Ümit Baki, Belgelerle Türk Turizm Tarihi / Devlet-i Aliyye (Osmanlı) Pasaportu, Turizm Araştırmaları Dergisi, c.34, s.1

ERDÖNMEZ, Celal, "Tanzimat Devrinde İngiltere Konsoloslarının Kıbrıs'taki Faaliyetleri (1839-1856)" Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 58, 2011

Eroğlu, Haldun, “Klasik Dönemde Osmanlı Devleti’nin İstihbarat Stratejileri”, Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C.22, S.34, Ankara 2003

Feyzioğlu, Hamiyet Sezer, Osmanlı İmparatorluğu’nda Seyahat İzinleri (18.-19. yy), A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi, XXI/33, Ankara, 2003

Göğer, Erdoğan, “Devletlerarası Hususî Hukukun Mahiyeti”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara, 1970

Gönen, Yasemin Saner, “Babıâli’nin Son 26 Yılında Vazgeçemediği Davası, Osmanlı Konsolosluk Sözleşmeleri-I”, Toplumsal Tarih, C.VII, S.67, Temmuz, 1999

Gör, Emre, “1881 Tarihli Şehbenderler Nizamnamesi Üzerine Bir İnceleme”, Sosyal Bilimler Akademi Dergisi 2/1 (Mayıs 2019), 70-85.

Gümüş, Nebi, “Tiflis Başkonsolosu Behçet Efendi ve Hanımı Maria Behçet’in Tiflis’te Öldürülmesi”, Akademik-Us 1/3 (2019), 1-13
HAYIRLIDAĞ, Mustafa. “Osmanlı’da Salgınla Mücadelede Yazılmış Bir Eser “Koleraya Karşı Ne Yapmalı””, Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi, 13 (Nisan 2021), 75-84

İnan, Kenan, “Osmanlı Döneminde Yabancı Elçilik ve Konsolosluklarda Görevli Tercümanların Statüleri”, Tarih ve Toplum, 26/154, ss.196-201,1996

Karta, Nurullah, “17. Ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Avrupa ile İktisadi İlişkileri”, Turkish Studies, C. 8, C.11, Ankara,2013

Kılıç, Musa, “Filipinler ve Habeşistan’da İlk Daimî Osmanlı Temsilcisi: Manila ve Harar Başşehbenderi Necib Hac Bey (1871-1913)”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 345-356, Eskişehir, 2022

....., “Osmanlı Devleti’nin Sefaret İmamları”, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7 Sayı : 16 Sayfa: 762 – 782

Kütükoğlu, Mübahat, "Osmanlı İktisat Tarihi Bakımından Konsolos Raporlarının Ehemmiyet ve Kıymeti", Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S.10, İstanbul,1983

Nusretoğlu, Telman, “Güney Kafkasya Şehbenderlik Raporlarında Ermeni Meselesi”, Türk Dünyası Araştırmaları, 129/254, 119-134, 2021

Ruhi, Ahmet Cemal, Pasaport ve Pasaport Çeşitleri, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, c.11, s. 1-2, 2007

Serbestoğlu, İbrahim, “Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu”, OTAM, 2011

Sezer, Hamiyet, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Seyahat İzinleri (18. 19.Yüzyıl)”, Tarih Araştırmaları Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, C.XXI, S.33, Ankara,2003

Seviğ, Vedat R., “Devletler Hususî Hukukuna Ait Tettebbulardan Tabiiyet, Yabancılar Hukuku ve Kanunlar İhtilafı Bakımından İkametgâh”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, (C. XVII), İstanbul, 1950

....., Yabancı Gerçek Kişilerin Giriş, Çıkış, İkamet ve Seyahatleri, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 43(1-4), İstanbul, 1977, s. 367-382

Şahin, Hasan, “Doğu Sorunu Çerçevesinde Osmanlı Fransız İlişkileri (Başlangıcından Paris Barışı’na (1856))” Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

Tekin, Şinasi, Türkiye’de XV. Yüzyıla Ait İki Pasaport il-cân Mektubu ve İl-cânâme, Tarih ve Toplum, sayı:23, 1985, s.9- 11

Tetik, Zübeyir, “Endonazy’a da Bir Osmanlı Görevlisi: Batavya Başşehbenderi Mehmed Kâmil Bey’in Hayatı ve 1897 Tarihli Raporu”, Gıbtü Sırat Dergisi, Sayı 2, Kasım 2020

Ulukaya, Gülşen, 1869 Osmanlı Tabiiyet Kanunu ve Büyük Devletlerin Bu Kanuna Bakışı, Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, sayı:2,2022

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı "Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti". Belleten, c.113-4, s.627-639, 1937

Yıldız, Gültekin, "Osmanlı Dış Askerî İstihbaratında Formalleşme: Elçiliklerde Ataşemiliterliğin İhdası ve Osmanlı Askerî Ataşe Raporları", Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.17, Ankara 2012

Yılmaz, Özgür, 1847-1848 “Kolera Salgını ve Osmanlı Coğrafyasındaki Etkileri”, Avrasya İncelemeleri Dergisi VI/1: 23-55, 2017

İNTERNET SİTELERİ

Eroğlu, Nazmi, "Osmanlı Konsoloslarının Vatandaşlarına Yardımları", [Http://www.tarihistan.org](http://www.tarihistan.org)

Seben, H. Taner, “Singapur’daki İlk Temsilcimiz ve Başkonsolos Ahmet Ataullah Efendi, https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/singapur_v3.pdf

SÖZLÜK- ANSİKLOPEDI

Akyıldız, Ali, “Mahmud Celaledin Paşa”, TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019

Bostan, İdris, “Korfu”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002

Bunting, Tony, Siege of Corfu, Encyclopaedia Britannica, ABD

İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1971

Coşkun, Ali, Kaynaklarıyla Osmanlı Coğrafyası Yer Adları Sözlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, ss:285, İstanbul, 2020

Develioğlu, Ferit, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007

Emrullah Tekin, “Hafiye”, TDV İslâm Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997

Gökbilgin, M. Tayyib, “Konsolos”, İslam Ansiklopedisi, C.6, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977

Konsolos, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.26, İstanbul, 1992

İpşirli, Mehmet, “Emân” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, s. 77-79

....., "Elçi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.II, s.3-1, İstanbul, 1995

Kütükoğlu, Mübahat S., “Ahidnâme” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1988

....., “Mürûr Tezkiresi”, TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.32, İstanbul, 2006

....., Mübahat S., "Tezkire", Tdv İslâm Ansiklopedisi Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.32 İstanbul, 2006

"Konsoloshane", Meydan Larousse, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat, C. VII, İstanbul, 1990

Lügat-ı Remzi, Hüseyin Remzî Matbaası, 2018

Özcan, Abdülkadir, “Pasarofça Anlaşması”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007

Sahillioğlu, Halil, “Emin”, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995

Sami, Şemseddin, Kamus-ı Türki, İstanbul, 1900

Sarıyıldız, Gülден, Karantina, DİA. Cilt: XXIV, 2001, ss.463-465

Savaş, Ali İbrahim, Konsolos, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992

Sezen, Tahir, Osmanlı Yer Adları, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2. Baskı, syf.320, Ankara, 2017

Şakiroğlu, Mahmut, "Balyos", Diyanet İslam Ansiklopedisi, c.5, s.43-47, İstanbul, 1992

Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, MEB Yayınları, C.3, İstanbul 1983

Pasaport Nizamnamesi, Düstur, Tertip 1, Cilt 1

EKLER

EK-1: Korfu'ya ilk tayin edilen Yorgi Silvergo'nun atanmasına dair ferman-ı şerif

Reâyâ-yı Devlet-i Aliyyemden olup zikr-i âtî mahalde şehbender unvânıyla ikamete me'mûr olan Yorgi Silvargo zide ruşdühüye hüküm ki, kânûn ve kavâid-i düvel ve nizâm ve âyîn-i millet üzre emr-i ticâretin tezâyüdüne vesîle-i siper ve sühûlet olacak esbâb ve vesâili istihsâl-i lâzımeden olduğu bedîdâr ve bir müddetden berü Devlet-i Aliyye-i dâimü'l-karârımın gerek ehl-i İslâm ve gerek ehl-i zimmet reâyâ tâifesini ve sâir Devlet-i Aliyyem teba'ası Avrupa tüccârlarına ziyâde izhâr-ı havâhiş ve rağbet eyledikleri bedîhî ve nemûdâr ve ale'l-husûs Cezayir-i Seb'a iskelelerine sefâîn ve tüccâr amed-şüd ve ticâret ide geldikleri zâhir ve aşikâr olmağla o mâkûle tüccâr ve züvvâr ve müsâfirîn ve sefâîn ve kapûdân ve milâh ve tâîfelerinin himâyet ve sıyânet ve vukû-yafte olan cüz'i ve külli umûr ve husûslarının rü'yet ve tesviyesi zımnında cânib-i Saltanat-ı Seniyyemden kâr-güzâr ve mücerrebü'l-etvâr mutemedün-aleyh birinin me'mûr ve tayîn kılınması lazımeden olduğu zâhir ve aşikâr ve sen ki mumâ-ileyhsin sen kâr-güzâr ve mücerrebü'l-etvâr ve sadâkat ve istikâmet ile şöhrat-ı âr ve bu mâkûle hıdemâtın tediyesine sâhib-i liyakat ve iktidâr olduğuna binâen emsâlin beyninden bi'l-intihâb bu husûsa ta'yîn olunmak husûsuna irâde-i aliyye-i husrevânem taalluk itmekden nâşî tarafına gönderilen itimâd-nâmeyi lazım gelen mahalle i'tâ-yı birle sen muktezâ-yı me'mûriyetin üzre ol tarafda ikâmet ve sâ'ir iktizâ iden iskele ve limanlara tarafından mûtemed ve sadık vekiller ta'yîn iderek makâm-ı riyâsetden yedine i'tâ olunan ta'lîm-nâme mücebince Devlet-i Aliyyemin ehl-i İslâm ve reâyâ ve sâ'ir teba'ası tüccâr ve züvvâr ve müsâfirîn ve sefîne ve kapûdân ve tâife ve ademlerinin min külli'l-vücûh himâyet ve sıyânetlerine ve müstehak oldukları kâffe-i imtiyâzâtın vikâyesine ve teshîl-i umûr-ı ticâretlerini mûcib esbâb ve vesâilinin istihsâline dikkat ve ehl-i İslâm tüccârından hilâf-ı rızâ hareketde bulunan olur ise ma'iyetinde olan yasakçı ma'rifetiyle iktizâsına göre ahz-ı birle icrâ-yı muktezâ-yı tedîbler için yanına âdemler terfîkiyle semt-i vücûd olan serhadât-ı hâkâniyeme irsâle ve reâyâdan olanların tedîbât-ı lâyıklarını ma'rifetinle icrâya mübâderet ve sen dahi

cem'î etvâr ve harekâtını rızâ-yı iktizâ-yı mülûkâneme tatbik-i birle â'kılâne ve rızâ-cûbâne (?) hareket ve ta'lîmât üzre hıdemât-ı mebrûre ibrâzına müsâra'at ve lâzîmü'l-inhâ olan ahvâl ve âsârı pey-der-pey tahrîr ve işâret eylemek fermânım olmağın imdi seni meyâne-i emsâlinden bi'l-intihâb bu husûsa ta'yînden maksûd ancak senden rûşd ve rü'yet ve sadâkat ve istikâmet me'mûlüne mebnî idüğü ma'lûm-ı dirâyet-melzûmun olduğı bâlâda tahrîr olunan vesâyâ muktezâsı üzre amel ve hareket ve düvel-i saire(sinde) kânûn ve âdet olduğı üzre lâzîm gelenlerden avâ'id-i mu'tâde yani konsolota resmini ahz idüb tüccâr ve züvvâr ve kapûdân ve milâh ve sâ'ir teba'a-i Devlet-i Aliyyemin umûrlarını ve sâ'ir müteferriât-ı me'mûriyetin olan mevâdî rüyet ve tesviyeye ihtimâm ve dikkat ve yedinde olan talimât-nâmeye mugâyir hareketden mübâ'adet ve lâzîmü'l-inhâ olan ahvâl ve âsârı makâm-i riyâsete peyder-pey tahrîr ve işâret eylemen babında

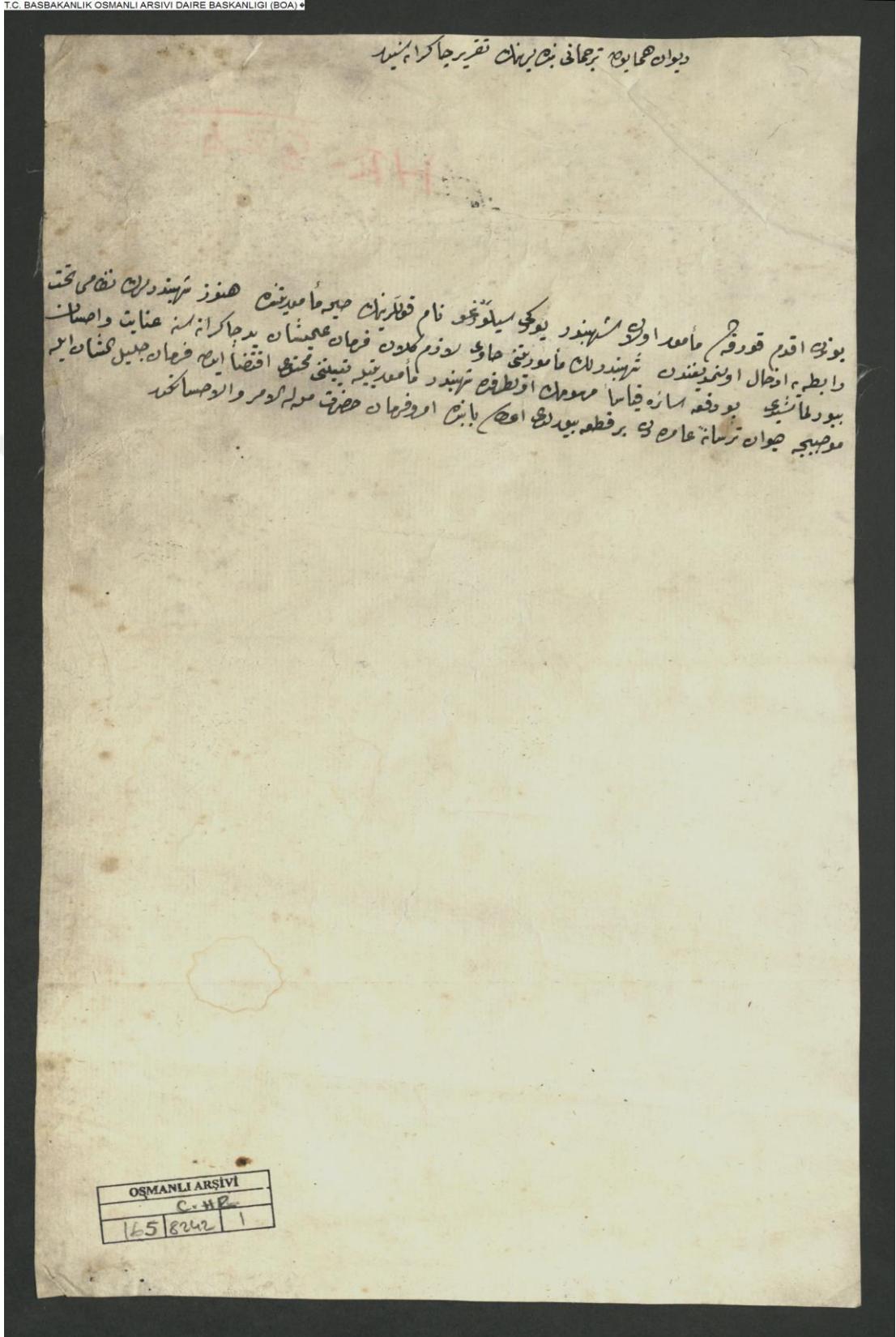
fi evâsıt-ı m sene 219

EK-2: Kitâb-I Bahriyye’de Yer Alan Korfu Adası Haritası

⁴³⁵ İdris Bostan, "Korfu", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002, c. 26, s.201-202

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

C.HR.00165.08242.001

[illegible]

EK- 5: Korfu Baş şebenderliği tarafından yollanan iki evlilik, bir doğum evrakının gönderilmesi

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ♦

B. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) *

باب عالی نیز ادراسی نومرد	نمبر صوفی	صم	نوع زمر
۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۱	۱۰۰	
خارجہ دفعہ (۱) حدیث کی تائید اہل سنیہ سے وادو تو ۱۸۶۷ء کو خریدی گئی تھی۔			
خوف با سہ سترہ روز طوفانہ ہوا کہ اس وقت ابھی فطہ اردواج دروسید بر فطہ لاریہ ورقہ سلفا نقیہ مذکور ارجو ہے			

OSMANLI ARSIVI
HR.TO
16 54

2ark
(2 shf 604)

HR.TO.00016.00054.001

⁴³⁸ BOA. HR. TO., 16/54, 3 Haziran 1892.